

Fredagen den
28 maj 1976

Fredagen den 28 maj

Kl. 11.00

*Meddelande om
besvarande av
interpellation*

Vissa varvsfrågor

§ 1 Justerades protokollen för den 19 innevarande månad.

§ 2 Meddelande om besvarande av interpellation

1975/76:176 om prioritet för forskning rörande näringsriktiga livsmedel

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag har att meddela att jag inte inom föreskriven tid haft tillfälle att besvara herr Hallenius interpellation om prioritet för forskning rörande näringsriktiga livsmedel. Jag avser att återkomma vid tidpunkt som herr talmannen bestämmer.

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motion

1975/76:2564 till lagutskottet

§ 4 Föredrogs men bordlades åter

utbildningsutskottets betänkande 1975/76:33

trafikutskottets betänkande 1975/76:28

§ 5 Vissa varvsfrågor

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:73 med anledning av propositionen 1975/76:121 om vissa varvsfrågor jämte motioner.

I propositionen 1975/76:121 (industridepartementet) hade regeringen framlagt förslag om ökat statligt stöd till och engagemang i svensk varvsindustri, m. m.

I propositionen hade hemställts (s. 61) att riksdagen skulle

1. godkänna de riktlinjer för lämnande av garantier till svensk varvsindustri som chefen för industridepartementet hade förordat,

2. godkänna att en nämnd med de uppgifter inom systemet för fartygskreditgarantier som chefen för industridepartementet hade angett inrättades den 1 juli 1976,

3. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att fr. o. m. den 1 juli 1976 till utgången av år 1978 ikläda staten garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av högst 12 900 000 000 kr. avseende

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

kreditgivning i anslutning till produktion av fartyg,

4. bemyndiga regeringen att godkänna *dels* ramavtal mellan staten och Saléninvest AB om samgående mellan AB Götaverken med dotterbolag och Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB med dotterbolag, *dels* avtal mellan staten och AB Götaverken om överlåtelse av aktier i Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB, m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad som sagts i ramavtalet,

5. bemyndiga regeringen att medge Uddevallavarvet AB anstånd t. o. m. år 1978 med återbetalning av kapitaltillskott i enlighet med vad chefen för industridepartementet hade angett i propositionen,

6. medge att staten fick överlåta sina aktier i Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB till AB Götaverken för 1 000 kr.,

7. medge att statens lån till AB Götaverken om 45 000 000 kr. fick användas för förvärv av aktier i bolaget,

8. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1976/77 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med stöd till skeppsteknisk forskning och utveckling m. m. som inberäknat löpande beslut innebar åtaganden om högst 6 000 000 kr. under vart och ett av budgetåren 1977/78 och 1978/79,

9. till Förvärv av aktier i AB Götaverken på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 136 000 000 kr.,

10. till Täckande av förluster vid Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 420 000 000 kr.,

11. till Styrelsen för teknisk utveckling: Skeppsteknisk forskning och utveckling för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 13 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1975/76:2276 av herr Blomkvist m. fl. (s),

1975/76:2287 av herr Sjönell m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde utredning för en samlad syn på varvsindustrins och sjöfartens utvecklingsalternativ samt möjligheterna till alternativsysselsättning för dem som friställts vid minskningen av varvsindustrins produktion fram till 1978,

1975/76:2323 av herrar Hugosson (s) och Bergqvist (s), vari hemställts att riksdagen gav regeringen till känna

1. att planeringen borde vara inriktad på att motverka ytterligare sysselsättningsminskningar efter 1978,

2. att produktionsminskningen skedde i sådan takt att berörd personal kunde beredas sysselsättning,

3. att statliga garantier för lagerproduktion även för 1979 borde komma i fråga i den utsträckning som erfordrades för att trygga sysselsättningen.

4. att statliga kreditgarantier även skulle kunna lämnas för större konverteringar och ombyggnader av fartyg.

5. att fortsatta kraftfulla insatser gjordes för omskolning, tilläggsutbildning och fortbildning för personal som kunde beröras av nedskärningen inom varvsindustrin.

6. att yrkesutbildning och nyrekrytering inte fick eftersättas till men för varvens långsiktiga utveckling.

7. att motorproduktionen snarast borde samordnas och en målmedveten satsning borde göras på att utveckla produktionen såväl av framdrivningsmaskiner som av hjälpmotorer.

8. att frågan om statlig rederiverksamhet prövades i samband med den av departementschefen förordade analysen av de svenska rederiernas situation och utsikter.

9. att de anställda borde vara representerade i den rådgivande nämnden för kreditgarantier.

1975/76:2324 av herr Nordgren m. fl. (m),

1975/76:2352 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle

1. avslå punkterna 1–4 och 6–10 i hemställan i propositionen,

2. hos regeringen begära att en snabbutredning tillsattes för att undersöka möjligheten för nya marknader och alternativ produktion för svensk varvsindustri,

3. till regeringen som sin mening ge till känna vad som i motionen i övrigt anförts om varvspolitik.

1975/76:2353 av herrar Rosqvist (s) och Lindkvist (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en utredning angående etablering av rederirörelse.

1975/76:2354 av herrar Wirtén (fp) och Andersson i Örebro (fp),

dels den under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionen

1975/76:914 av herr Lindahl i Hamburgsund m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att förslag om åtgärder för att bättra tillgodose den mindre sjöfartens behov av riskvilligt kapital och av lånefinansiering förelades riksdagen.

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:189 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riks-

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

dagen beslutade

1. att förstatta Götaverken och Kockums Mekaniska Verkstad,
2. att hos regeringen anhålla om förslag till bildandet av ett statligt rederi,
3. att hos regeringen anhålla om förslag till en långsiktig statlig investeringsplan för varven och sjöfarten.

1975/76:1795 av fru Lindquist (m) och herr Winberg (m), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen begärde att en branschutredning för sjöfartsnäringen tillsattes för att utreda de frågor som angavs i motionen, samt

1975/76:1822 av fru Tillander m. fl. (c), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att en utredning tillsattes med uppgift att

1. vid sidan av pågående varvsutredningar göra en ingående analys av den svenska sjöfartsnäringens nuvarande situation och framtidsmöjligheter,
2. formulera en målsättning för utvecklingen inom sjöfartsnäringen under 1980-talet mot bakgrund av den gjorda analysen,
3. utarbeta ett handlingsprogram för att uppnå den uppställda målsättningen.

Utskottet hemställde

1. beträffande garantier till svensk varvsindustri att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:2352 yrkandet 1 i ifrågavarande del skulle

a) med bifall till propositionen 1975/76:121 punkten 1 och med avslag på motionen 1975/76:2323 yrkandet 3 godkänna de riktlinjer för lämnande av garantier till svensk varvsindustri som angavs i propositionen och uppdra åt fullmäktige i riksgäldskontoret att fullgöra de uppgifter som enligt dessa riktlinjer ankom på fullmäktige,

b) med bifall till motionen 1975/76:2323 yrkandet 4 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om garantier för större ombyggnader av fartyg,

c) med bifall till propositionen 1975/76:121 punkten 2 och med avslag på motionen 1975/76:2323 yrkandet 9 och motionen 1975/76:2352 yrkandet 1 i ifrågavarande del godkänna att en nämnd med de uppgifter inom systemet för fartygskreditgarantier som angavs i propositionen inrättades den 1 juli 1976,

d) med bifall till propositionen 1975/76:121 punkten 3 bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att fr. o. m. den 1 juli 1976 till utgången av år 1978 ikläda staten garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av högst 12 900 000 000 kr., avseende kreditgivning i anslutning till produktion av fartyg,

2. beträffande motorproduktion vid varven att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2323 yrkandet 7,

3. beträffande sysselsättningen vid varven att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2323 yrkandena 1, 2, 5 och 6,

4. beträffande utredning om alternativ sysselsättning att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2287 i ifrågavarande del,

5. beträffande Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB:s produktionsenhet i Lidköping att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2276,

6. beträffande kartläggning av underleverantörers situation att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2354,

7. beträffande samgående mellan AB Götaverken och Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB att riksdagen skulle

dels med bifall till propositionen 1975/76:121 punkterna 4, 6, 7, 9 och 10 och med avslag på motionen 1975/76:2324 yrkandena 1 och 2 samt motionen 1975/76:2352 yrkandet 1 i ifrågavarande del

a) bemyndiga regeringen att godkänna dels ramavtalet mellan staten och Saléninvest AB om samgående mellan AB Götaverken med dotterbolag och Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB med dotterbolag, dels avtalet mellan staten och AB Götaverken om överlåtelse av aktier i Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB, m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad som sagts i ramavtalet,

b) medge att staten överlät sina aktier i Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB till AB Götaverken för 1 000 kr.,

c) medge att statens lån till AB Götaverken om 45 000 000 kr. fick användas för förvärv av aktier i bolaget,

d) till Förvärv av aktier i AB Götaverken på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 136 000 000 kr.,

e) till Täckande av förluster vid Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 420 000 000 kr.,

dels avslå motionen 1975/76:189 yrkandet 1 i den mån motionen inte i denna del tillgodosetts enligt utskottets hemställan i övrigt,

8. beträffande anstånd med återbetalning av kapitaltillskott att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:121 punkten 5 bemyndigade regeringen att medge Uddevallavarvet AB anstånd t. o. m. år 1978 med återbetalning av kapitaltillskott i enlighet med vad chefen för industridepartementet angett i propositionen,

9. beträffande stöd till skeppsteknisk forskning och utveckling m. m. att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:121 punkterna 8 och 11 skulle

a) bemyndiga regeringen att under budgetåret 1976/77 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med stöd till skeppsteknisk forskning och utveckling m. m. som inberäknat löpande beslut innebar åtaganden om högst 6 000 000 kr. under vart och ett av budgetåren 1977/78 och 1978/79,

b) till Styrelsen för teknisk utveckling: Skeppsteknisk forskning och utveckling för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

ett reservationsanslag av 13 000 000 kr.,

10. beträffande utredning om varven och sjöfartsnäringen att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:1795, 1975/76:1822 och 1975/76:2287, den sistnämnda i ifrågavarande del,

11. beträffande statlig investeringsplan för varven m. m. att riksdagen skulle

a) avslå motionen 1975/76:189 yrkandet 3,

b) avslå motionen 1975/76:2352 yrkandet 2,

12. beträffande statligt rederiföretag att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1975/76:2323 yrkandet 8,

b) motionen 1975/76:2353,

c) motionen 1975/76:189 yrkandet 2 och motionen 1975/76:2352 yrkandet 3,

13. beträffande kustsjöfartens kapitalbehov att riksdagen med anledning av motionen 1975:914 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande garantier till svensk varvsindustri av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1975/76:2352 yrkandet 1 i ifrågavarande del avslå propositionen 1975/76:121 punkterna 1-3,

b) avslå motionen 1975/76:2323 yrkandena 3, 4 och 9,

2. beträffande samgående mellan AB Götaverken och Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1975/76:2352 yrkandet 1 i ifrågavarande del avslå propositionen 1975/76:121 punkterna 4, 6, 7, 9 och 10,

b) avslå motionen 1975/76:2324 i den mån den inte tillgodosetts enligt reservantens hemställan under a,

c) med anledning av motionen 1975/76:189 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

3. beträffande utredning om varven och sjöfartsnäringen av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell, fru Hambraeus samt herr Petersson i Ronneby (samtliga c) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975/76:1795, 1975/76:1822 och 1975/76:2287, den sistnämnda i ifrågavarande del, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

4. beträffande statlig investeringsplan för varven m. m. av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:189 yrkandet 3 och motionen 1975/76:2352 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

5. beträffande statligt rederiföretag av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under 12 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:189 yrkandet 2 och motionen 1975/76:2352 yrkandet 3 samt med anledning av motionen 1975/76:2323 yrkandet 8 och motionen 1975/76:2353 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde.

Vissa varvsfrågor

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m).

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Det är en ganska allmän uppfattning att det var den s. k. oljekrisen som orsakade de svåra problemen för varven och helt enkelt åstadkom en världsomfattande varvskris. Det är nog ganska uppenbart att det är en alltför förenklad och därför också felaktig uppfattning. Symptomen på en kommande kris för varven inte bara här i Sverige utan världen över har varit märkbara långt tidigare. Det fanns initierat fackfolk som så långt tillbaka i tiden som mot slutet av 1960-talet, t. o. m. mitten av 1960-talet, ansåg att en världsomfattande varvskris måste komma inom några få år. Vid andra världskrigets slut startade nämligen en våldsam uppbyggnad av handelsflottorna runt om i världen som fortsatte årtionde efter årtionde i accelererad takt. Dessutom stöddes denna våldsam uppbyggnad på många håll av mycket kraftiga statliga insatser och hjälptågar.

Det är emellertid klart att oljekrisen medförde svårigheter för varven, och deras möjligheter att fortsätta arbeta i samma takt som tidigare begränsades; oljekrisen gjorde att de underliggande krissymptomen inom just varvsindustrin fick en dramatisk utlösning.

Herr talman! Centern instämmer i regeringens allmänna bedömning av varvsindustrins läge i dag och under överskådlig tid framåt. När industriministern i propositionen säger att statsmakterna så långt möjligt måste underlätta för varvsindustrin att anpassa sig till en väsentligt lägre produktionsnivå på ett socialt sett acceptabelt sätt, vill vi från centerns sida instämma i den målsättningen. Det finns uppenbarligen inte något alternativ. Men man får självfallet göra det bästa möjliga när man kommer till praktiska åtgärder för att fullfölja målsättningen. Det är alldeles uppenbart att mot denna bakgrund måste utvecklingen inom varvsbranschen, men även inom sjöfartsnäringen, följas utomordentligt noggrant. Utvecklingen måste faktiskt följas från månad till månad.

Vi anser då från centerns sida att förslaget om en rådgivande nämnd är ett bra initiativ mot den bakgrund som jag här har skisserat och som också återfinns i propositionen. Den här nämnden skall ju pröva riskerna

Fredagen den
28 maj 1976.

Vissa varvsfrågor

med statliga garantiåtaganden och skall också följa utvecklingen närmare för att skapa sig en bild av de risk- och säkerhetsförhållanden som kan föreligga. Det är uppenbart att denna nämnd och dess ledamöter kommer att få en mycket bred kontaktyta i detta sammanhang och en bra överblick över hela branschens utveckling, åtminstone i ett kortsiktigt perspektiv.

Det finns emellertid enligt vår uppfattning en avgörande brist i det utredningsarbete som staten hittills har bedrivit i fråga om varvsnäringen. Det har varit i nästan hundra procentig utsträckning enbart inriktat på kreditfrågorna och deras lösning. Man har också inriktat sig på att laga efter läglighet och gjort punktinsatser och brandkärsuttryckningar i olika förekommande fall. Jag kan som exempel nämna Eriksbergsvarvet och tidigare Uddevallavarvet.

Men, herr talman, någon samlad samhällelig syn på varvsindustrin och dess grundläggande plattform, nämligen sjöfarten, har hittills inte presterats, och det verkar inte som om det fanns några planer i den riktningen heller. Däremot har företagen inom denna bransch och de fackliga organisationerna tillsatt ett varvsråd, något som måste betecknas som ett gott och framsynt initiativ. Vi anser inom centern att ett mycket brett perspektiv måste anläggas på varvsnäringen och därmed sammanhängande sjöfartsnäringsfrågor. Man måste försöka få klarhet i vad det är för trender som kan förväntas i dessa båda näringar, framför allt i fråga om den ekonomiska utvecklingen, t. ex. trender inom den globala kreditgivningen i branschen, vilka strukturförändringar som kan förväntas, den internationella sjöfartens och varvsindustrins utveckling osv. Det finns en rad utomordenligt centrala frågor som man måste skaffa sig detta breda perspektiv på.

Det viktigaste av allt, herr talman, är uppenbarligen att man försöker skaffa sig en så utförlig bild som möjligt av sjöfartens kommande utveckling. Det är en rad moment som kommer in i den bilden. En central frågeställning är t. ex.: Hur blir strukturen på sjöfarten med avseende på stora och mindre fartyg? En mycket intressant utveckling som det kanske också finns anledning att studera är konkurrensförhållandet gentemot transportflyget. Det är nämligen i sjöfartens kommande utveckling som grunden för varvsindustrin läggs, och det är där som de djupgående insatserna måste göras, om varvsindustrins sysselsättningsnivå skall kunna hållas på åtminstone 70 % av dagens nivå, som är en allmänt omfattad målsättning.

Som exempel på vikten av att skaffa sig en så god överblick som möjligt av sjöfartens utveckling och kommande struktur kan man se propositionens förslag om garantisystem för lagerproduktion av fartyg, där det byggs fartyg som helt enkelt läggs på lager därför att det inte finns några köpare. Jag kan i det sammanhanget säga, herr talman, att ett enhälligt utskott har dragit en god slutsats när det säger att med anledning av vissa motioner även ombyggnader bör kunna omfattas av detta system. Krediterna skall gälla under byggnadsskedet, och de syftar självfallet till att klara sysselsättningen, trots att man inte har några direkta far-

tygsbeställningar.

Men det här är ju mycket vanskligt. Vi måste vara på det klara med att man tar mycket uppenbara risker. Man måste fråga sig: Hur blir det när dessa fartyg på lager en gång skall säljas? När de kommer att säljas vet man inte. Det kommer kanske att dröja ganska länge; möjligen går det snabbare. Är de vid ett sådant tillfälle, kanske relativt långt fram i tiden, de rätta typerna som kommer att efterfrågas av de köpare som kan komma att uppträda?

Det är en rad frågor som är omöjliga att besvara, och det hela innebär ett kraftigt risktagande. Vi skall veta att åtgärderna kan bli en Döbelns-medicin, som hjälper för tillfället men gör ont värre längre fram, men jag vill understryka att det är en risk som måste tas. Det är då utomordentligt väl motiverat med en utredning, som kan ge oss en samlad syn på varvsindustrins och sjöfartens utveckling och kartläggning av de utvecklingsalternativ som kan komma i fråga. Det sistnämnda är inte minst väsentligt.

Utskottsmajoriteten understryker att den här berörda frågan och problematiken är av ett angeläget slag – man håller alltså med motionärerna på den punkten men vill inte godta förslaget om en samlad utredning. Man motiverar avslaget med att det på grund av ägarstrukturen tydligen finns goda garantier för att problemen kan klaras upp.

Herr talman! Om detta skulle åtskilligt kunna sägas, men jag nöjer mig med att konstatera att jag inte delar utskottsmajoritetens närmast rörande övertro på att ett statligt ägarengagemang inom en viss industribransch skulle vara någon garanti för att de bästa och mest lyckosamma åtgärderna kommer att vidtas till branschens och sysselsättningens fromma. Vi har sett vissa skrämmande exempel på motsatsen, men jag har ingen anledning att ta upp dessa exempel i det här sammanhanget.

Jag vill alltså förorda den utredning som vi har föreslagit och där vi anser att representanter för samhället, företagen inom varvs- och sjöfartsnärings samt berörda fackliga organisationer bör ingå. Parallellt med detta måste möjligheterna till alternativa sysselsättningar åt de anställda noga prövas. Detta gäller inte minst tjänstemännen, som i det här sammanhanget uppenbarligen är ovanligt illa ute. Vi anser att en särskild arbetsgrupp bör göra en energisk och uttömmande specialstudie i det syftet. Förslaget om samrådsgrupper, som enligt propositionen skall bildas vid varje företag, är visserligen bra, men det räcker inte med samrådsgrupper, utan det behövs också en samlad överblick inte bara över det enskilda företagets förhållanden utan över hela branschen. Härför krävs en vidare överblick av de människor som är sysselsatta inom berörda branscher över hela landet och som tillsammans med samhällsrepresentanter bör få göra de analyser och erforderliga sammanställningar som är nödvändiga.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen 3.

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiets representanter i näringsutskottet har inte lämnat någon reservation till näringsutskottets betänkande nr 73, utan vi har nöjt oss med ett särskilt yttrande. Trots den tidsnöd kammaren nu befinner sig i är det dock nödvändigt att framföra en del av de synpunkter som vi hyser inom moderata samlingspartiet med hänsyn till den både för näringslivet och, inte minst, för statens ekonomi oerhört viktiga fråga som varvsindustrins framtid utgör.

När detta problem förra året diskuterades hade jag tillfälle att understryka de exceptionella förhållanden under vilka varvsindustrin, särskilt i ett litet land, måste arbeta. Det rör sig för det första om utomordentligt stora produktenheter – ett modernt tankfartyg kan kosta upp till 300 milj. kr. Det finns ingen industri där det råder en liknande situation. Detta innebär naturligtvis att kastningar i efterfrågan på fartyg slår oerhört kraftigt ekonomiskt på vederbörande varv. För landet som helhet har detta förhållande naturligtvis komplicerats av det faktum att de svenska varven varit bland de största i världen och att Sverige relativt sett varit världens största fartygsproducent i förhållande till folkmängden.

Delvis som en följd av detta förhållande kräver finansieringen av produktionen tillgång till mycket stora kapital. För ett litet land som Sverige skapar detta speciella problem, eftersom det är ytterligt svårt att inom landets finansväsen finna den nödvändiga produktionsfinansieringen och finansieringen av de krediter som traditionsenligt lämnas vid fartygsköp. Detta underströks av varven mycket klart för 1969 års varvskommitté. Man påpekade också hur varven under 1960-talet lyckats lösa dessa problem endast genom utnyttjande av dolda reserver. Jag vill också, liksom herr Sjönell, understryka att man på industriellt håll redan då framhöll de risker man befann sig i. Varvskommittén tog dock föga intryck av de redovisade svårigheterna utan intog en orimligt optimistisk uppfattning om framtiden, vilken sedan också återkom i industriministerns propositioner i ärendet både 1970 och så sent som 1974. Varven tvingades – i den mån de inte hade rent svenska beställningar – ut på den internationella marknaden med de kursrisker som det innebär. Som ett litet exempel vill jag nämna att för Götaverkens del innebär varje nedgång i dollarkursen med ett öre en försämring av årsresultatet med 3 milj. kr. Om man beaktar att för några år sedan dollarkursen gick ner med över en krona, får man ett begrepp om de finansiella svårigheter som varvsindustrin råkat i av dessa rent finansiella skäl. I den mån man sedan dessutom sökt återfinansiera lämnade krediter i exempelvis schweizerfranc, vars kurs ju gått i rakt motsatt riktning, har naturligtvis problemen blivit ännu större.

Samtidigt med dessa bekymmer har varvsnäringen drabbats av den för oss alla nu kända avskrivningskrisen med ty åtföljande prisfall. Till detta kommer att den svenska rederinäringen på grund av både löneläge och olika sociala avgifter kämpar en ojämn kamp mot flera andra länders handelsflottor och står inför hotet att inom en inte alltför avlägsen framtid

duka under i denna konkurrens om inte väsentligt ändrade förutsättningar för verksamheten kan uppnås. Detta påverkar självfallet de inhemska avsättningsmöjligheterna för de svenska varven.

I detta sammanhang skulle jag vilja ta upp en speciell fråga rörande den internationella rederinäringens situation, inte minst vad avser Sverige, eftersom vi inte får någon debatt om dessa frågor på annat sätt i år. Trots att Sovjetunionen är en kommunistisk stat, där lönsamhets- och räntabilitetskriterierna egentligen inte har något utrymme, utan man i stället – vilket även blivit populärt att framhålla på vissa håll i dagens svenska debatt – producerar efter några slags behovskriterier, kan man dock konstatera att Sovjetunionen under sina 50 gångna år i allt väsentligt accepterat prisbildningen på den internationella marknaden. Man har sålunda inte i politiskt eller annat syfte ägnat sig åt dumping i större skala. På senaste tiden har man emellertid kunnat konstatera hur Sovjetunionen i alla sammanhang klart underbjuder världens övriga sjöfartsnationer när det gäller fraktsatser. Detta har givetvis också till följd att Sovjetunionen tillskansar sig en stigande andel av världens sjöfart. Till detta kommer inte minst för svensk del att kapaciteten på den transsibiriska järnvägen är i kraftigt stigande och att man även här erbjuder fraktsatser som framgångsrikt konkurrerar med vad svenska och andra rederier måste ta ut vid sjötransport till Fjärran Östern. Det förefaller ganska uppenbart att bakom denna politik finns långsiktiga politiska syften. Det är en inte ovanlig uppfattning att man är ute efter att tvinga ner västvärldens transporttonnage som en ren beredskapsåtgärd för den händelse att en skärpning av världsläget skulle inträda. Då kan försörjningssvårigheter för de transportkänsliga västländerna uppstå. Samtidigt kan detta för Sovjets del innebära att man kan nöja sig med ett mindre militärt marinprogram. Det måste vara en viktig målsättning för de sjöfarande nationerna att söka begränsa konkurrens som inte baserar sig på rimliga ekonomiska kalkyler.

I propositionen 121 framläggs nu vissa förslag på hur man skall söka lösa de för varvsindustrin uppkomna problemen. Det konstateras att världens varvsindustri blivit för stor och att en kraftig nedskärning är av nöden. Denna uppskattas till omkring 30 %, och detta är också den siffra som angivits som målsättning för de svenska åtgärderna på området.

Mot denna bedömning har vi inga invändningar att göra.

Vidare understryks betydelsen av en bättre koordination av svensk varvsproduktion. Industriministern tar särskilt upp frågan om en samverkan på motorområdet och uttrycker sitt missnöje med att så litet inträffat på detta område.

En sådan samverkan är säkerligen nödvändig. Jag vill emellertid understryka att initiativet eller idén till en sådan samverkan på motorproduktionsområdet togs av varven själva under arbetet i 1969 års varvskommitté men att de kommitterade själva då visade föga intresse för detta projekt. Tanken synes ha varit att Uddevallavarvet skulle bli samordnare av motorproduktionen. Hade man på denna tidpunkt drivit frågan

hårdare hade detta varv troligen kunnat skaffa sig en viktig position inom området i fråga. Då hade man kanske också kunnat undvika den betydande investering på över en halv miljard vid Uddevallavarvet som nu – åtminstone i efterhand och i ett totalperspektiv – klart framstår som en felsatsning. Det hade också kunnat ge Uddevalla en mer säker och jämn sysselsättning än man nu vågar räkna med.

På den finansiella sidan föreslår industriministern en utvidgning av fartygskreditgarantisystemet under det att inordnandet av varvsindustrin i det gängse kreditgarantisystemet, såsom föreslagits av sakkunniga, skjuts på framtiden. I och för sig kan nog inga invändningar resas här emot. Utvidgningen omfattar emellertid ett helt nytt system, nämligen byggnad av fartyg på lager, som också herr Sjönell nyss berörde. Härigenom kommer man upp till mycket betydande belopp för de förpliktelser staten efter hand kan komma att ikläda sig. Man har i propositionen grovt uppskattat att det statliga garantiåtagandet vid slutet av 1978 kan komma att uppgå till över 17 miljarder kr. Från olika håll har starka tvivelsmål uttryckts om lämpligheten av att i betydande utsträckning börja bygga fartyg på lager, sålunda utan beställare och med en begränsad kunskap om den framtida efterfrågan. Ett alternativ vore att i stället söka konkurrera om de fartygbeställningar som på andra områden än tankersidan trots allt ändå görs i dag och att då i stället på lämpligt sätt ta de förluster som dagens priser innebär. Jag vill nämna att både Stena Line och Walleniusrederierna har beställt såväl bilfärjor som andra färjor, varvid beställningarna gått till varv i Japan eller Korea – i varje fall inte till svenska varv.

Det är en ganska chansartad satsning man nu går in på med lagerbyggnader; den kan möjligen lyckas, men betydande skäl talar för att svenska staten – och varven – kommer att drabbas av allvarliga förluster, kanske större än som skulle uppstå vid accepterande av beställningar till dagens priser som annars skulle kunna komma till stånd.

Visserligen kan man konstatera att de fartygskreditgarantier på sammanlagt omkring 6 miljarder kr., som under de gångna åren lämnats av staten, inte föranlett några förluster, då de ju dessutom är konstruerade så att förstahandsriskerna drabbar varven själva. Men nu ger man sig in på krediter av en helt annan storleksordning och delvis av en annan karaktär, och det är nog endast realistiskt att anta att lämnade krediter kommer att kunna utlösa framtida miljardkrav på den svenska staten. Vi får inte blunda för de riskerna.

Slutligen innehåller propositionen riktlinjerna för ett avtal mellan staten och Salénkoncernen. I stora delar kan vi inom moderata samlingspartiet acceptera tankarna bakom detta avtal. Att Götaverken och Eriksbergsvarvet tillsammans med pendangen Lindholmens Varv sammansluts till en enhet är helt riktigt och rationellt och borde naturligtvis i realiteten ha skett långt tidigare, lika väl som en bättre koordination mellan Uddevallavarvet och Götavarvet också borde ha kommit till stånd tidigare. Det är onödigt att i dag gräva i orsakerna till att så ej skett, men man

kanske ändå bör påpeka att i så fall en rationellare sammanslagning kunnat komma till stånd, där reparationsverksamheten t. ex. helt hade kunnat koncentreras till Eriksbergssvarvet i stället för att som nu bli förlagd till två platser. Vi har heller ingenting emot att en del av statens fordran på Götaverken omvandlas till aktier. Det ökar ju i realiteten lånemöjligheterna för Götaverken. Likaså kan det vara rimligt, och i varje fall fördelaktigt för Saléns, att staten går in med ytterligare ett betydande belopp, 136 milj. kr., i form av aktieköp från Saléns. Vad vi däremot ställer oss skeptiska till är den aktiekurs som härvid beräknas och som i realiteten ger staten ekonomisk majoritet i det sammanslagna varvet.

I och för sig kan man förstå att staten för sina betydande insatser önskar en viss kontroll över hur de används, och det finns också anledning att räkna med att förutsägelserna om framtida anspråk på staten för att täcka Eriksbergssvarvets förluster kan vara hållna i underkant. Men det är ingalunda säkert att statens risker och kostnader minskar därför att aktiemajoriteten och sålunda det väsentliga ägaransvaret läggs på staten. Det har också under utskottsbehandlingen framkommit att skälet till denna konstruktion inte är av ekonomisk-politisk natur, för att säkerställa en fordran, utan har en rent ideologisk bakgrund; regeringspartiet önskar helt enkelt att när så är möjligt socialisera och skaffa sig inflytande över allt fler industriella områden.

Det olycksbådande tecknet är att man ibland kan konstatera att även det privata näringslivet, i strid mot annars förfäktade principer, i kanske stigande omfattning är berett att lösa sina svårigheter genom att låta staten överta ansvar och kontroll. Man säljer sin förstfödsrätt inte för en grynvälling precis men till ett pris som kanske i längden kommer att visa sig för billigt – eller för dyrt, det beror på hur man ser det. Vår ursprungliga tanke var därför att återförvisa frågan till regeringen med begäran om upptagande av nya förhandlingar med Saléns, där frågan om ägarmajoriteten skulle få en annan lösning. Vi har emellertid kommit till den uppfattningen att sådana förhandlingar skulle kunna dra alltför långt ut på tiden i nuvarande besvärliga läge, och vi har av dessa skäl nöjt oss med att avge, som jag nyss nämnde, ett särskilt yttrande till näringsutskottets betänkande nr 73.

Slutligen vill jag ta upp en fråga som herr Sjönell var inne på och som föranletts av motioner om en utredning beträffande sjöfartens långsiktiga problem. Motioner i denna riktning finns även från moderat håll. I och för sig finner vi ett sådant önskemål motiverat. I propositionen talas emellertid om att en snabbutredning nu satts i gång rörande bekvämlighetsflagg och andra hithörande problem. Vi har grundad anledning tro att denna utredning även kommer att ta upp långsiktiga problemställningar. I avvaktan på dess resultat anser vi att frågan kan något skjutas på framtiden.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Regeringen har framlagt en proposition, nr 121, med

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

förslag till riksdagen i varvsfrågan. Flertalet av förslagen kan vänsterpartiet kommunisterna icke acceptera.

Ty vad är det man begär att vi skall godkänna?

Vi skall godkänna att sysselsättningen bland varvsarbetarna skärs ner med nära 8 000 arbetstillfällen, 4 700 i Göteborg, 1 800 i Malmö, 350 i Landskrona ca 1 000 på andra orter.

Vi skulle godkänna att 136 miljoner av statliga pengar används för att betala aktier som egentligen för dagen ingenting är värda. Vi skall godkänna att vad som betalas för hälften av Götaverksaktierna av Saléns används för att beställa båtar – dvs. vi skall inte bara stötta upp redarna på varvssidan, vi skall också skänka rederierna båtar.

Vi skall i efterhand godkänna att man besparar redarkapitalet en kostnad av 320 miljoner, som redarkapitalet annars fått stå för genom Eriksbergs förluster nästa budgetår.

Vänsterpartiet kommunisterna godtar inga massavskedanden. Vi godtar inte en industripolitisk syn som helt är inriktad på nedskärningar och reträtter och som skall sopa igen spåren efter redarkapitalets kortsiktiga vinsttänkande och bristande planering. Vi godtar inga subventioner, med mindre redarkapitalet kopplas bort från varvsindustrin. Vi godtar inte att staten skall springa omkring för att uppfylla privatkapitalets önskemål och göra sig till tolk inför arbetarna för kapitalets tillfälliga uppfattningar och nyckfulla bedömningar.

Och varför godtar vi då inte att staten, arbetarna och de skattebetalande hängs upp på redarkapitalets program?

Till en början måste man se på den position svensk varvsindustri har att slå vakt om.

Efter 1955 kom den stora japanska offensiven inom varvsproduktionen. Japan gick fram från 20 till 50 % av den kapitalistiska världens produktion. Man gick fram som en ångvält, man mer eller mindre krossade många klassiska varvsnationers ställning.

I denna flodvåg, frambragt av det japanska storkapitalet, fanns en varvsnation som hävdade sig: Sverige. Trots anstormningen, trots den stora kvantitativa ökningen av världens varvsproduktion, höll den svenska varvsindustrin nästan exakt samma andel av den kapitalistiska världens produktion som före den japanska frammarschen. Den gjorde så trots att den inte ägde de starkt monopoliserade japanska jättekoncernernas resurser och inte heller deras överlägsna organisation av kapitalförsörjningssidan. Den gjorde så trots att den av allt att döma var mindre subventionerad än de varvsindustrier som japanerna trängde undan.

Vad var nyckeln till denna framgång? Ja, den var knappast överlägsen administration och framsynt planering; det ser vi ju i dag. Den var inte heller subventioner och billigt kapital. Men produktiviteten under 1960-talet steg med 6,3 % om året, och den steg i jämn takt. Det var de svenska varvsarbetarnas arbetsprestationer, nästan utan motstycke i industrin i övrigt, som var den tunga faktorn bakom framgången. Det

kan vara skäl att påminna om detta inför allt konservativt gnäll i dag om varvsarbetarnas dåliga disciplin och höga sjukfrånvaro. Och än mer skäl är det att ställa frågan: Skall vi mot den bakgrunden gå in på ett program som betyder att 8 000 av dem, vilkas arbete bar upp framgången, skall kastas ut? Skall vi prisge deras erfarenhet, yrkeskunskap och kapacitet? Skall vi i lågkonjunkturen för alltid offra något som vi i nästa högkonjunktur omöjligen på kort sikt förmår ersätta med nytt? Vårt parti är av den bestämda uppfattningen att det skall man inte göra. Det är varken politiskt-moraliskt, socialt eller ekonomiskt riktigt.

Och vi frågar: Hur kan staten och regeringen bygga sin varvspolitik på något så subjektivt och lösligt som redarkapitalets utsagor? Det är ju utsagor som inom mindre än tre år har lyckats hoppa från den mest hektiska expansionsfeber till den mest nattsvarta nedrustningsfilosofi, och för vilken just nedrustningsfilosofin spelar rollen av utpressningsinstrument mot såväl staten som varvsarbetarna.

I enkäten till 1974 års industristrukturutredning svämmade varvsindustrins prognoser formligen över. Från 1972 till 1977 skulle man fördubbla produktionen, mätt i löpande priser. Man skulle öka sysselsättningen med 10 %, från 24 300 till 26 500 man. Då var det företagsekonomisk visdom. När långtidsutredningen gjorde sin enkät hade man gått ner till 9,9 % årlig produktionsökning. Då var det företagsekonomisk visdom. Industriverkets utvärdering något år senare gav en årlig minskning på 2 % fram till 1980. Man har nu accepterat varvens egna bedömningar att 30 % lägre sysselsättning fram till 1980 är nödvändig. Propositionen citerar en enkät från januari 1976, enligt vilken inneliggande order bara skulle räcka åt ca 10 % av arbetarna 1978, och 60 % av dem skulle hållas sysselsatta med lagerproduktion. Nu är alltså det företagsekonomisk visdom.

Varför skulle man egentligen tro på dessa alltigenom opålitliga bedömningar? Och varför skulle man göra den mest extrema av dem till utgångspunkt för statens handlande och hela varvsindustrins framtida öde? Vi menar att det är befängt att göra så. Just den dokumenterade oförmågan att göra rimliga bedömningar borde varna för det.

I årtal drog kapitalet fördel av konjunkturen och uppsköt förnyande investeringar. I dag, mitt i krisen, står man inför stora nyinvesteringar. I årtal profiterade man på efterfrågan på jättetankers. Man inriktade hämningslöst produktionen åt det hållet. I dag står man där med sina jättetankers, medan räddningen främst ligger i fartygstyper som man försummat. Längre prisade affärsvärldens tidskrifter det varv som mest extremt satsade på tankers. I dag framstår det som en sällsynt kortsiktig företagsledning. Det är som om man i hela varvsindustrin taktfast och med slutna ögon har marscherat rakt in i sitt inferno. Man tog ut vad man kunde i goda tider. Nu skall staten täcka reträtten och bespara rederikapitalet kostnaderna för den nödvändiga omställningen. Skall vi godkänna en sådan planlöshet? Enligt vpk:s mening vore det ansvarslost.

Vi skall inte heller godkänna att riksdagen förvandlas till en stäm-

pelinstitution. Redan har storvarven inför det internationella varvskapitalet hotat att Sverige skall skära ned med 30 %. Det har man gjort utan att ens vänta på riksdagens diskussion av varvsfrågan. Vi har ingen egen vilja. Vår uppgift är att bekräfta herrarnas dispositioner; sedan skall vi betala och gå.

Redarkapitalets oförmåga till framtidsbedömning är bara ett skäl för en helt annan varvspolitik. Det finns många andra.

Den bild regeringen presenterar är av allt att döma redan föråldrad. Nedgången har ett starkare konjunkturmässigt inslag än vad som förut antagits. Varvsmarknaden har reagerat överdrivet. Sannolikt beror detta mer på betalningsförhållanden än på marknadsförhållanden.

Inom sjöfarten väntas torrmarknaden nu rätta till sig. Också tankmarknaden rättar till sig. Det talas inte längre om minus 2 % produktion per år, utan om plus 4 % – detta även vid en försiktig bedömning av oljebehov och oljekraft. Trenden till mindre fartyg hjälper till att uppfylla gapet, eftersom mindre fartyg relativt sett ger mer arbete.

I detta läge menar vi att det är fel att Sverige skall förplikta sig till 30 % minskad sysselsättning. Det är dubbelt fel, därför att inga garantier har givits för motsvarande från andra varvsländer.

De svenska orderböckerna ligger bättre till än utlandets. Avbeställningarna har varit mindre katastrofala här.

Mer och mer gör sig också gällande att inte marknaden utan finansieringen är det stora problemet. Finansiering av nya stora investeringar för att möta en växlande framtid. Pengar för att undvika att en konjunkturbetonad betalningskris drar med sig långsiktig förstörelse som inte är nödvändig. Att finansieringsfrågan så starkt framträder talar egentligen kraftigt emot nedskärning av produktionen.

Två andra faktorer mot nedskärningen glöms oftast bort. Riksdagen tar nästa vecka ställning till den stora NJA-satsningen. NJA är i eminent grad beroende av leveranser till de svenska varven. Hur skall då staten dels kunna lägga ner stora resurser i NJA, dels medverka till drastiska nedskärningar i produktionen hos NJA:s kanske viktigaste kund? Detta hänger ju inte ihop. Det är inte industripolitik. Det är anarki.

Slutligen: Varvsindustrin är en förädlingsindustri som inte bara besitter en fond av svårförnybar yrkeskompetens som man måste slå vakt om, utan den är en bransch som ger mycket hög sysselsättningseffekt. På samma mängd elektrisk energi får man vid varven 10 gånger fler arbetstillfällen än i metallurgisk processindustri och 20 gånger fler än i massaindustri. Vill man då bort från rovdrift på resurser och fram mot en sundare industristruktur – då skall man inte skära ner varvsindustrin.

Vad som behövs är inte en kapitulationspolitik som skall hålla redarna skadeslösa. Vad som behövs är en framsynt planering som ger resurser att möta nästa uppgång och den vidare framtiden. Kapital måste till för förnyelse. Kapital måste till för akuta betalningar. Kapital måste till för att kunna vänta ut krisen och vara främst i uppgången.

Det ensidiga tankerberoendet måste dämpas. Bulk- och specialfartygen

måste in. Man måste planmässigt införa produktion också av annat slag: maskiner, fartygsutrustning, kanske landtransportutrustning av kvalificerat slag. Ett statligt rederi måste tillskapas som kan samverka med varven. Rederierna måste sluta lägga beställningarna på bulk- och specialfartyg i Korea, Japan och Västtyskland. Där ligger nu 900 000 dödviktston beställda. Isolerat sett är det kanske ingen avgörande faktor. Men det är dock nära 20 % av svenska varvs årsproduktion. Det är mer än bortfallet mellan order vid 1975 års ingång och samma års faktiska resultat. Den biten hade gjort gott om den legat på svenska varv.

En slutsats står emellertid klar:

Ställs det inte upp med stora kapital, då kan inte framtiden utnyttjas. Det är det som är nedskärningspolitikens långsiktiga fara. Det krävs mycket stora kapital. Billigt kapital. Långsiktig planering. Tillvaratagande av alla möjligheter. Långsiktighet i stället för kortsiktighet.

Men förutsättningen och villkoret för allt detta är: Lyft bort redarkapitalet. Sluta betala deras missgrepp. Använd pengar till något annat än att hålla uppe deras aktiekurser och att svara för betalningar som de lämnat efter sig sedan de kratsat de bästa kastanjerna från högkonjunkturen ur elden. Nationalisera varven! Och förbered nationalisering också av sjöfarten – innan redarna fått framgång med sin propaganda-kampanj för att föra fartygen över till dotterföretag och bekvämlighetsflagg.

Det är inte med redarkapitalet, herr talman, man skall bygga svenska varvs framtid. Det är med arbetarna. Med deras kompetens. Deras ansvar. Deras entusiasm. Och med deras inflytande och makt.

Jag yrkar bifall till vpk:s reservationer 1, 2, 4 och 5.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! I det här skedet av riksdagssessionen finner jag ingen anledning att ge mig ut på några längre utflykter genom att försöka beskriva varvskrisens bakgrund – internationellt och på annat sätt. Låt mig bara konstatera att såväl de svenska som de internationella varvsföretagens läge och framtidsutsikter kraftigt försämrats, bl. a. genom omvälvningen på oljeområdet. Av tanktonnaget ligger i dag 20 % sysslöst. Efterfrågan, har därför kraftigt försämrats också för de svenska varven. Dessa torde ha mycket små utsikter att få några nya order under innevarande år. Därför blir sysselsättningssvårigheterna aktuella från 1978 men framträder på vissa håll redan i dag. De fyra storvarven här i landet räknar med en utomordentligt långt gående sysselsättningskris om inga radikala åtgärder vidtas.

I propositionen 121 utgår regeringen från dessa förhållanden. Det gäller dels att åstadkomma en lösning av de dagsaktuella problemen, främst för varvsindustrin i Göteborg, dels att genom mera långsiktiga varvspolitiska åtgärder söka skapa förutsättningar för bevarande av en svensk varvsindustri. Dessa åtgärder betyder bl. a. att staten överläter Eriksberg till Götaverken men samtidigt förvärvar 51 % av aktierna i Götaverken.

Vidare föreslår man vissa förändringar i de nuvarande kreditgarantisystemen för varven, innebärande bl. a. ett byggande av fartyg "på lager", dvs. att ett antal fartyg byggs utan att det finns någon kontrakterad köpare.

För tiden 1976–1978 förlås en totalram på 12,9 miljarder för kreditgarantier; utav denna summa får lagerproduktionen 3,6 miljarder. En utökad samverkan mellan de svenska varven förutsätts också i propositionen. En stabilisering av sysselsättningen vid de svenska varven åstadkoms genom de föreslagna åtgärderna, men en nedtrappning av varvens produktionsvolym med ca 30 % blir dock nödvändig för långsiktig stabilisering. De friställningar som blir nödvändiga skall ske på ett sådant sätt att de anställda garanteras trygghet och de friställda erbjuds anställningar vid andra företag. Den katastrof som en snabb och planlös avveckling skulle innebära för de anställda måste förhindras.

I anledning av propositionen har väckts ett antal motioner, av vilka jag här skall behandla några få. I motionen 2323 föreslås bl. a. att även konverteringar och större ombyggnader av fartyg skall få ske med statlig kreditgaranti. I propositionen anges att garantisystemet bör ge möjlighet att beakta särskilda problem på detta område. Utskottet delar motionärernas uppfattning att större ombyggnader i speciella fall bör få ske med hjälp av kreditgarantisystemet och tillstyrker därför motionen på den punkten.

I motionen 2324 yrkas avslag på propositionen i vad avser förvärvet av aktiemajoriteten i Götaverken. Samma sak yrkas i motionen 2352, dock från helt andra utgångspunkter.

Mot bakgrund av vad jag här anfört rörande sysselsättningen och tryggheten för de anställda och tryggheten för de berörda orterna finner utskottet anledning att avstyrka dessa motioner.

När herr Siegbahn finner andra förklaringar och börjar tala om att här gäller det socialdemokraternas obegripliga lust att socialisera i alla sammanhang och att detta vore anledningen till att staten gått in och köpt 51 % av aktierna i Götaverken, då finner jag det hela närmast skrottretande. Vi som kunnat iaktta hans pendlande och hoppande från ståndpunkt till ståndpunkt i utskottet – där han både skulle vara moderat och göteborgare – kan knappast respektera hans inställning. Det har varit ett enda hattande och vinglande hit och dit. Låt bli att tala om konspirationsteorier i det här sammanhanget! Se på frågan sådan den är – här gäller det att så långt det är möjligt skapa trygghet och stabilitet!

Jörn Svensson har en annan utgångspunkt för sitt yrkande i detta sammanhang. Han säger att vpk inte vill godta uppsägningar och nedprutningar, utan vpk vill att staten skall ta hand om varvsnäringen och på det sättet svara för en expansion. Man kan naturligtvis föreslå att staten skall ta hand om varvsnäringen. Men jag tror inte att någon ägare – vare sig det är staten eller privata – kan garantera en oförändrad sysselsättning. Vad statsmakterna i detta sammanhang vill åstadkomma är bl. a. en jämnare sysselsättning för varven, så att de anställda vid varven

inte skall behöva utgöra en skara som blir större och mindre allteftersom konjunkturerna växlar och åstadkommer väldiga toppar och mycket djupa dalar. Vad det här gäller är att skapa en större jämnhet i sysselsättningen. Men jag tror inte att vi i Sverige genom en nationalisering kan ändra på världskonjunkturen. Sedan må Jörn Svensson ha rätt i vad han säger om betydelsen av produktiviteten vid varven, osv. – jag håller gärna med honom på den punkten. Det gäller även hans slogan att det inte är tillsammans med redarna vi skall rädda varven, utan tillsammans med de anställda. Det är riktigt, men just för att trygga sysselsättningen på sikt för de anställda bör denna konsolidering och utjämning ske.

Flera motionärer framför också förslag om etablering av ett statligt rederi. I motionerna 2323 och 2353 yrkas att denna fråga skall utredas, medan motionen 189 begär ett omedelbart förslag om bildande av ett statligt rederi. Som särskilda motiv för etablering av ett statligt rederi anföras att rederierna tid efter annan drabbas av våldsamma konjunktursvängningar, varför en långsiktig planering behövs. En sådan planering kan endast ske genom ett starkt samhällsinflytande, vilket vi ju får genom detta förslag. I en av motionerna hänvisas också till det förhållandet att riksdagen i dag kommer att besluta om produktion av fartyg på lager, vilket också skulle vara ett skäl för inrättande av ett statligt rederi.

Den arbetsgrupp som enligt propositionen skall analysera rederiernas situation och framtidsutsikter bör behandla frågan om ett statligt rederi, anföras i en av motionerna. Den utredningen skall dock enligt industriministern arbeta snabbt och kan därför knappast åta sig även denna uppgift. Även om motionerna innehåller flera värdefulla synpunkter finner icke utskottet i detta sammanhang skäl att tillstyrka vare sig utredning eller ett direkt beslut i frågan.

I flera av motionerna tar man upp frågan om varvsnäringsens och sjöfartens långsiktiga utveckling, och en långsiktig samlad målsättning från samhällets sida på detta område efterlyses. Branschutredningar, inträngande analyser och målsättningsformuleringar föreslås. Självfallet är detta angelägna problem, och när utskottet inte anser sig kunna tillstyrka några framställningar till regeringen i angivet syfte innebär inte detta något ointresse för frågorna. Med hänsyn till det mycket stora statliga ägar-engagemang i varvsbranschen förutsätter utskottet att de frågor som tas upp i motionerna kommer att följas med stort intresse. Enligt propositionen skall de svenska rederiernas aktuella situation och utsikter för de närmaste åren bli föremål för en närmare analys.

Motionen 914, som avlämnades under den allmänna motionstiden, tar upp frågan om den mindre sjöfartens problem och särskilt kapitalförsörjningen för denna bransch. Den mindre sjöfarten liksom över huvud taget den svenska sjöfarten har svåra problem att kämpa med. Behov av stöd föreligger särskilt för den externa finansieringen bl. a. enligt en undersökning som utförts av Chalmers tekniska högskola. Problemen har dock också anknytning till branschens struktur. Kustsjöfartens problem på längre sikt kommer att tas upp i den trafikpolitiska utredningen,

till vilken utskottet hänvisar. De svenska rederiernas aktuella ekonomiska problem och deras framtidsutsikter skall, som jag tidigare sagt, analyseras av en interdepartemental arbetsgrupp. Utskottet förutsätter att den mindre sjöfartens problem kommer att behandlas i denna analys och att förslag till åtgärder för att tillgodose det behov av lånefinansiering som kan finnas kommer att verkställas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg använder uttryckssätt när han talar om sysselsättningen vid varven ungefär som generaler som i sina kommunikéer skall dölja ett nederlag. Det som är en nedskärning kallar han för en konsolidering. Riksdagsledamöterna kommer att få åka hem till varvsorterna och säga att det blir minus 4 700 jobb i Göteborg, minus 1 800 i Malmö, minus 350 i Landskrona, osv. – är det en konsolidering?

Herr Svanberg förefaller övertygad om att nedskärningsprogrammet innebär den riktiga linjen på sikt. Den avgörande fråga som jag vill ställa till honom är denna: Tycker herr Svanberg att det är riktigt att bygga ett statligt varvsprogram på bedömningar som bara under kort tid har varit rådande i kapitalistkretsar och som vi vet kan skifta väldigt snabbt, om det blir en konjunkturuppgång under andra hälften av 1976?

Och tycker herr Svanberg att det är riktigt att bli applåderad av de borgerliga för detta? Tycker han att det är tecken på framsynthet att man tar fasta på det senaste i raden av de snabbt skiftande omdömen om marknaden och dess framtid som redarkapitalet har lagt fram?

Är det inte på tiden att staten skaffar sig en självständig, mer långsiktig syn på vilka avsikter som skall styra svensk varvsproduktion? På det sättet skulle man, när nästa uppgång kommer – för den kommer ju i en eller annan form – ha kvar den resurs som en yrkeskompetent arbetarstam utgör och fördelaktigt kunna utnyttja uppgången, vilket man inte kan om man accepterar den skoningslösa nedskärningsfilosofin. Varför saknas alla långsiktiga perspektiv i herr Svanbergs och regeringens bild av svensk varvsindustri? Är det därför att man är så slaviskt underkastad redarkapitalets växlande syn att man inte förmår sig till en självständig bedömning? Eller är man helt enkelt rädd för ett så radikalt maktpolitiskt ingripande mot redarkapitalet som en självständig politik skulle förutsätta?

Sist och slutligen: Ingvar Svanberg är en varm förespråkare för NJA-satsningen. Hur ser han som norrbottning och personligen livligt engagerad i NJA-projektet på de följder som nedskärningspolitiken otvivelaktigt, om den genomförs, kommer att medföra även för detta stora och angelägna projekt?

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att herr Svanberg, även

om han inte direkt apostroferade centerns motion och de centersynpunkter som jag förde fram från talarstolen, ändå uttalade intresse för dem. Han ansåg att det inte var ointressant att göra en bred översyn, skaffa sig de vida perspektiven över branschens struktur i dag och struktur i framtiden och få det väsentliga sambandet mellan varvsindustrin och sjöfartsnäringen klarlagt, så som vi har föreslagit. Herr Svanberg hade inget annat argument att komma med mot den uppfattning som vi företräder och mot det förslag vi har lagt fram än det som finns angivet i utskottsmajoritetens uttalande och som jag hade anledning att uppehålla mig något vid i mitt förra anförande.

Herr Svanberg säger precis som utskottsmajoriteten att det är självklart att det statliga ägarintresset i branschen, som är så stort nu, utgör en garanti för att de frågor som har aktualiserats av oss kommer att följas noga. Det är alldeles självklart att så måste bli fallet. Det gäller ju vilken ägare som helst i vilken bransch som helst inom industrin. Detta är något av en truism. Vad jag är ute efter är det breda perspektivet, framför allt sambandet mellan varvsindustrins fortsatta möjligheter och sjöfartsnäringens utveckling. Det är något som det vore vitalt och intressant att få utrett, och till detta räcker inte ägarintresset i varvsindustrin. Här fordras en stor och bred utredning med det ekonomiska perspektiv vi har krävt. Jag vidhåller fortfarande att det är helt nödvändigt med en sådan utredning.

Den andra väsentliga punkten i våra krav gäller möjligheterna att utreda alternativ sysselsättning för de anställda inom varvsindustrin. Jag vill peka på, herr talman, att de fyra storvarven säger, att om inte radikala åtgärder sätts in, kan sysselsättningen komma att sjunka från 26 000 anställda 1974 till bara 2 400 år 1978. Om det skulle vara så ger det anledning till djup oro.

Industriministern har föreslagit åtgärder som vi är med på och som kan betraktas som rätt radikala. Det långsiktiga måste dock vara, att om det värsta inträffar och sysselsättningen går ner så våldsamt, skall det finnas alternativ. Vi kan inte säga på stubben vad det är för alternativ man skall söka efter, men jag vill nämna att verkstadsindustrin ligger nära till och kan vara intressant.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det går att prata mycket, så länge man inte har något ansvar för hur det hela skall se ut. Jag skulle vilja fråga Jörn Svensson om han med allt sitt pratande och gastande i talarstolen kan förändra det förhållandet att i dag finns drygt 26 000 anställda i varvsnäringen, men att det finns – om man går till dagens kalla siffror – sysselsättning för 2 400. Hur vill han klara det problemet?

Man måste vidta några riktiga åtgärder här, inte bara tala om att bevara sysselsättningen eftersom det ju kommer en högkonjunktur igen så småningom. Jörn Svenssons tilltro till det kapitalistiska systemet ute i världen är tydligen obegränsad.

Sedan frågar han: Är det riktigt att lita på bedömningen i kapitalistkretsar, alltså lita på redarnas bedömning? Men snälla Jörn Svensson, som deltagit i utskottets behandling, skall man döma efter vad som sagts av redarnas företrädare och varvsindustrins företrädare inför utskottet, så finns det inte någon pessimistisk uppfattning. Varvsföreningens ordförande hade uppfattningen att det inte behövdes någon nedprutning, det skulle nog ordna sig så småningom. I det avseendet är han och Jörn Svensson goda kamrater.

Vidare frågar Jörn Svensson: Är det riktigt att bli applåderad av de borgerliga? Men jag tyckte inte att applåderna från herr Siegbahn var så förfärande starka. Han var ju inne på Jörn Svenssons linje att vårt förslag var tokigt.

Behöver man inte en långsiktig syn, frågar Jörn Svensson. Jo, det är just vad man behöver. Det skaffar man sig genom att gå in och försöka klara de dagsaktuella problemen, medan man samtidigt ägnar sig åt att se till hur man skall klara dessa problem på lång sikt. På den långa sikten måste man få en konsolidering. Jörn Svensson tycker inte om det ordet, men man måste göra så ändå. Hur många människor är det möjligt att sysselsätta i den här branschen? Och man skall sysselsätta så många man kan erbjuda verkligt arbete, inte så många man kan tala om att man möjligen kan bereda sysselsättning.

Sedan frågar han om min syn på NJA och om stålbrukens syn på varvsnedskärningarna. Jag vill säga att stålbruken naturligtvis måste se den kris som är på gång när man håller på att lägga om från ensidig varvsproduktion till annat. Den stabilisering och konsolidering jag talar om kommer att innebära att varven får en mera jämn förbrukning av även stålbrukens produkter.

Då vill jag förutsätta – det står ingenting om den saken i propositionen eller utskottsbetänkandet – att varven inte ger sig ut på marknaden och försöker köpa utifrån, utan i stället försöker utnyttja de svenska stålbruken så långt det är möjligt och förenligt med sunda ekonomiska principer.

Herr Sjönell's resonemang kan jag inte hänga med på. Han säger att det behövs en översyn. Javisst, det är den översynen vi anser att ägaren med det stora ägarintresset behöver göra och kommer att göra, men man kan inte i dag säga exakt hur den kommer att ske. Mitt svar kan delvis framgå av det jag har sagt till Jörn Svensson.

Sedan säger herr Sjönell att det behövs möjlighet att utreda alternativ sysselsättning. Ja, vi förutsätter att staten kommer att svara för de anställda på ett vettigt sätt.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inget emot skarpa meningsutbyten, men jag efterlyser faktiskt, efter herr Svanbergs senaste inlägg, vad han menar när han säger att jag "gastar".

Ansvar! Jovisst skall man ha ansvar. Det har vi försökt tala om för

herr Svanberg i denna debatt. Men vi har inte bara talat om ansvar i största allmänhet, utan vi har också talat om vad man skall ha ansvar för. Vilken politik är det riktigt att ta ansvaret för?

Att staten skall ta ett ansvar, och ett mycket stort ansvar, är helt klart. Moderaternas lätta återfall i artonhundratalsmässig gammalliberalism faller – det håller jag med herr Svanberg om – helt utanför ramen.

Staten måste ta ett stort ansvar. Men då uppstår som sagt frågan: På vilken basis skall staten ta sitt ansvar och vilken politik är det klokt av staten att ta ansvar för? Detta har jag konstaterat tidigare, och på denna punkt upprepar jag frågan till herr Svanberg.

Vi har sett hur redarkapitalet under loppet av två år intagit tre fyra starkt motstridiga ståndpunkter och i sin långsiktiga syn på varvsnäringens framtid låtit sig påverkas av uppfattningar som i mycket hög grad är betingade av konjunkturella stämningar. Är det då riktigt att ta en av dessa snabbt skiftande ståndpunkter – i så fall får man hoppas hinna ta den, innan det uppkommer en ny ståndpunkt – och lägga fast det som den grundläggande utgångspunkten för hela den svenska varvspolitiken?

Det är detta vi bestrider. Vi tror att man här kan göra ett ödesdigert misstag; att detta kan leda till en nedrustning som innebär att man gör sig av med resurser, inte minst på yrkessidan, som skulle bli till stor nytta om man inriktar insatserna på att försöka hålla sig flott under den svåra krisen och i stället ha resurserna kvar när uppgången kommer – för det går ju faktiskt även upp ibland i det kapitalistiska näringslivet – då kanske andra, mindre framsynta varvsnationer icke har varit så måna att slå vakt om sina arbetare och deras yrkeskompetens.

Skall staten satsa stort – och det är nödvändigt – skall man satsa på lång sikt och då får man inte låta redarkapitalets bedömningar för stunden bli avgörande. Redarkapitalet är en part i detta mål som har alla skäl att nu försöka köpa ut sig från sitt ansvar. Det är det redarna är ute efter. De vill ha fördelaktigare marknad. De vill överge varvsindustrin på sikt. Deras bedömningar och deras försök att pressa ut subventioner och förmåner från staten på sina villkor skall riksdagen inte gå till mötes så passivt som regeringen och socialdemokratin här dess värre har gjort.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga till Jörn Svensson att jag gärna tar tillbaka ordet "gastar". Det var faktiskt inte det jag menade. Vad jag menade var att herr Svensson i Malmö levererar ord, ord i massor och snabb följd men inget konkret förslag till lösning. Ordet "gasta" kan vi som sagt stryka men vad jag nu sagt om ordmassor får stå kvar. Det löser inga problem att man kan tala länge och mycket snabbt.

På vilken basis skall staten ta ansvar? frågar herr Svensson. Vi har nu observerat tre olika ståndpunkter hos varvskapitalet. – Ja, visst har vi gjort det. Skall vi då alltid följa den senaste ståndpunkten och hoppas att vi hinner genomföra åtgärderna medan den gäller? var nästa fråga.

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

Det är väl inte det man gör, utan här går samhället in och tar över 51 % av aktiekapitalet, tar alltså ett ägaransvar och försöker att klara ut svårigheterna – försöker klara de kortsiktiga problemen med sysselsättningen i Göteborg, samtidigt som man skaffar sig rådrum för att klara de långsiktiga problemen. Det är precis vad herr Svensson här säger att han vill göra. Det är det regeringen med sin proposition föreslår skall göras.

En plan för branschens framtid, kräver herr Svensson, och det vill jag också ha.

Här måste man ha klart för sig vad man talar om. Man skall vara medveten om att regeringens förslag innebär ett försök att på bästa möjliga sätt lösa den kris som varvskapitalet har fört in de anställda i. Jag håller gärna med om att varvens sätt att ta ansvar inte är föredömligt. Men man måste lösa de problemen i stället för att just nu gräla om vem som råår för det hela. Det viktiga är att de anställdas jobb räddas. Sedan får man försöka göra en långsiktig planering.

Kan vi då inte vara överens om detta, i stället för att begagna tiden till att föra ett ensidigt resonemang om vem som hade rätt i fjol och vem som har de mest storstilade framtidsplanerna? Det behövs, Jörn Svensson, en högkonjunktur ute i världen för att åstadkomma den sysselsättning i varven som regeringens förslag syftar till. Det finns inga motsättningar i det sammanhanget. Vi klarar inte sysselsättningen för de anställda vid varven enligt regeringens propåer, om denna dödperiod i varvsnäringen fortsätter i all evighet. Det kan vi gärna hålla med om.

Jag tycker att motsättningarna oss emellan är väldigt små. Det är bara det att Jörn Svensson har fastnat i tanken på att staten skall äga 100 %. Vi tycker inte att 51 % är så tokigt. Det är icke varvsnäringen som dominerar detta samarbete – det är samhällets, regeringens och statens bedömningar som skall vara vägledande. De anställdas intressen och behov skall vara grunden för verksamheten. – Med det tycker jag diskussionen om detta kan vara avslutad.

Det finns ingen anledning att begagna tiden till att uttala en massa hårda ord. Kom med konkreta förslag! Jörn Svensson har ännu inte talat om hur han tänkt sig att alla dessa människor skall sysselsättas. Hur skall man klara sysselsättningen för 26 000, när det finns jobb för drygt 2 000? Gör man det genom att bara säga: Ni skall inte lita till redarkapitalet?

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag skall i första hand beröra den stora oro varvsarbetarna med all rätt känner för framtiden inom varvsindustrin, speciellt i Göteborg.

Senast denna fråga debatterades här var den 31 maj 1975 – för nära nog exakt ett år sedan. Regeringens förslag till lösning innebar den gången ett accepterande av att mellan 1 500 och 2 000 varvsarbetare inom en snar framtid skulle mista sina jobb.

Vänsterpartiet kommunisterna har vid flera tillfällen tagit upp dessa problem och starkt förordat att samhället skall ta över storvarven i vårt land. Vi har hävdad att det inte går att klara sysselsättningen inom varvsindustrin så länge det privata kapitalet, och då i synnerhet redarkapitalet, så starkt dominerar.

De anställda, dvs. varvsarbetarna och tjänstemännen, vid Göteborgs-varven har genom petitioner och uttalanden som offentliggjorts klart uttalat samma mening. De har gemensamt uttalat sin förkastelsedom över privatkapitalismens agerande beträffande de svenska varven. De anställda har krävt att samhället griper in och tar över produktionen helt och hållet. Dessa krav borde naturligtvis regeringspartiet ha lyssnat till och för länge sedan verkställt.

Regeringens förslag i dag innebär i praktiken att nära 8 000 varvsarbetare kommer att ställas utan jobb. För Göteborgs vidkommande rör det sig om nära 5 000 arbetare. Detta är något som vårt parti inte kan acceptera – det har understrukits av Jörn Svensson i debatten tidigare i dag.

Varvsarbetarna hade säkert väntat sig andra grepp från regeringens sida, efter de löften som gavs i förra debatten om varvsindustrins framtid. Från regeringshåll sade man då att nedbantningen inom varvsindustrin i Göteborg skulle stanna vid ca 1 500 eller 2 000 arbetare och att den skulle ske successivt och genom s. k. naturlig avgång. Herr Svanberg säger samma sak i dag, men med det tillägget att de som blir över – en naturlig avgång kan alltså inte längre klara det hela – skulle få arbete i andra företag. Vid vilka andra företag i Göteborg kan man placera omkring 4 500 varvsarbetare? Nej, deklarationen om naturlig avgång och ersättningssysselsättning är inte hållbar i dag, åtminstone inte för Göteborgs del. Säkerligen bedömer de anställda det här förslaget som ett svek mot tidigare givna löften.

Vid den förra debatten sade utskottets talesman – jag citerar ur snabbprotokoll 100, s. 34 – beträffande möjligheten att rädda sysselsättningen: "Vad vi kan göra är att målmedvetet arbeta för att göra det bästa möjliga av situationen i dagsläget samt sköta de förhandlingar som förestår och de andra frågor som söker sin lösning på ett sådant sätt att sysselsättningen för de anställda så långt möjligt säkras. --- Jag är övertygad om att det bemyndigande vi genom beslutet i dag ger regeringen innebär att man också från det hållet kommer att göra allt som står i mänsklig makt för att lösa problemen."

Kan man på fullt allvar påstå att regeringen har gjort allt som står i mänsklig makt för att lösa sysselsättningsproblemen? Svaret ger sig självt. Regeringens åtgärder innebär fortsatt subventionering av storvarven. Redarna kan fortsätta att spekulera, och staten tar riskerna. Då varvsindustrin eventuellt går omkull måste samhället ställa upp och mildra avvecklingens brutala följder.

När nu ändå staten pumpar in pengar i varven och står för riskerna är väl ett förstärkande av storvarven och ett eliminering av redarin-

tressena från dessa ett rimligt krav? Det är ett krav som får ökad styrka och stöd av den överväldigande delen av varvsarbetarna.

Vänsterpartiet kommunisterna har vid flera tillfällen denna riksdag påtalat dessa problem liksom behovet av en samordning av varvsindustrin i vårt land – under samhällelig ägo och med ett långsiktigt program som på sikt säkrar jobben.

Vi har också ansett det nödvändigt och fördelaktigt från samhällelig synpunkt att en statlig varvsindustri kompletteras med ett statligt rederi, som i första hand skulle tillgodose behovet av sjötransporter för staten och statsägda industrier.

På två rader avfärdar utskottet vänsterpartiet kommunisternas yrkande i denna fråga. Man skriver: "Utskottet, som våren 1975 har avstyrkt förslag om etablering av ett statligt rederiföretag, finner inte anledning att tillstyrka motionsyrkandena." – Det är allt man har att säga om ett statligt rederi.

När den frågan debatterades här den 31 maj 1975 var man från socialdemokratiskt håll inte helt främmande för denna tanke, även om motionen också vid det tillfället avslogs. Sjötransportbehovet för de större statsägda industrierna är, som alla vet, omfattande. I många fall uppstår det svårigheter att anskaffa passande tonnage för transporter av speciell karaktär. Både ASSI och NJA har dessa problem. Exempelvis ASSI har i vissa fall fått chartra utländska fartyg som inte på något sätt varit anpassade till eller lämpliga för en modern virkeslastning. Detta har naturligtvis inneburit förseningar vid både lastning och lossning med större eller mindre förluster som följd.

Säkerligen har NJA och andra statsägda företag samma problem. Ett statligt rederi skulle lösa dessa problem. Transporterna skulle också bli betydligt billigare eftersom redarkapitalets profiler då skulle utmönstras.

För den svenska varvsindustrin skulle ökade beställningar ha stor betydelse. Många sysselsättningstillfällen skulle skapas bl. a. genom reparations- och underhållsarbeten, som för fartyg som ägs av staten kan styras till den statsägda varvsindustrin. Många frakter som nu går på utländska kölar skulle då överföras på samhällsägt tonnage. Detta i sin tur skulle ha stor betydelse för de svenska sjömännen, som inte har full sysselsättning i dag – många sjömän går ju i dag utan arbete. Nya arbetstillfällen skulle skapas för dem. Detta kan synas vara en fråga av marginell betydelse, men för en sjöman som går utan arbete är varje tillfälle till nytt arbete betydelsefullt.

Herr BENGTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Utskottets ordförande, herr Svanberg, har tagit upp de stora och övergripande frågor som berör de svenska varven och de förslag som regeringspropositionen inrymmer. Jag kan därför i detta avseende nöja mig med att instämma i hans synpunkter och uttala min tillfredsställelse över att dessa grepp har tagits och att de föreslagna åtgärderna nu är på väg att föras i hamn. Ett genomförande av dem kommer att

innebära att sysselsättningen säkras för flera tiotusental anställda på de svenska varven och indirekt för ytterligare många tusen anställda inom järn- och stålindustrin men också vid en rad andra företag som i dag är underleverantörer åt varven.

Jag kommer, herr talman, att ägna några minuter åt en del förslag som utskottet har haft att ta ställning till och som har framförts i propositionen men också i väckta motioner.

Motionen 2323 tar upp en rad aktuella frågor. En av dessa är frågan om samarbete mellan de olika varvsenheterna för att producera såväl framdrivnings- som hjälpmotorer. Frågan har också tagits upp av industriministern i propositionen. Det uttalande som där görs om nödvändigheten av en samverkan inom hela varvsindustrin med en särskild blick på motorproduktionen är enligt både min och utskottets bedömning riktigt. Skall svensk varvsindustri i längden klara den internationella konkurrensen måste alla tillfällen till samverkan som kan innebära att näringsgrenen görs konkurrenskraftigare tillvaratas. Utskottet har också i sin skrivning givit uttryck för den uppfattningen och förutsätter att alla positiva möjligheter tillvaratas.

I samma motion påpekas nödvändigheten av att kraftfulla insatser görs för att den personal som genom produktionsnedskärningen kommer att bli friställd får tillfälle till omskolning och ny sysselsättning. Genom att avgången sker under flera år kommer svårigheterna att minska. Men det utesluter inte att såväl företagen själva som kommunala och statliga myndigheter måste ägna frågan ständig uppmärksamhet. Utskottet har också starkt understrukt detta, och jag vill tillägga att här får ingenting överlåtas åt slumpen. Åtgärder skall vidtas för att bereda alla friställda nya arbetsuppgifter.

En annan fråga som påpekas i detta sammanhang är att yrkesutbildning och nyrekrytering inte får eftersättas trots den situation som nu har uppstått. Vi menar att detta är en mycket central fråga för varvsindustrin och dess framtida konkurrensförmåga. Det är naturligt att varven framgent liksom hitintills själva och i samarbete med kommunala och statliga myndigheter fortsätter yrkesutbildningen. Om denna försummas kan näringsgrenen komma att utarmas på yrkesarbetare och då kommer konkurrenskraften på sikt att försämrast, vilket givetvis inte får ske.

Frågan om att planeringen t. v. bör utgå från att ytterligare sysselsättningsminskningar kan bli nödvändiga under 1979, som framförs i propositionen, kritiserar motionsledes. Från utskottets sida menar vi att denna fråga blir beroende av såväl den internationella fraktmarknaden som den internationella konjunkturutvecklingen. Bedömningarna i dagsläget är därför ytterst svåra att göra, vilket f. ö. också antyds i propositionen, och måste därför vara mycket försiktiga. Utskottet vill inte göra något direkt uttalande i vare sig den ena eller den andra riktningen – det är för tidigt att göra det nu. Vi får uppmärksamta följa utvecklingen och sedan pröva frågan om och när den aktualiseras. Det innebär inga bindningar i dagsläget åt något håll för den tid som ligger framom 1978.

I flera motioner diskuteras frågan om den situation som kan uppstå för små och medelstora företag som i dag är underlevernatörer åt varven. Det är uppenbart att den för varven uppkomna situationen kommer att påverka företagens underleverantörer – detta är ofrånkomligt då produktionen skärs ner som avsikten nu är. Utskottet förutsätter dock att varven i största möjliga utsträckning kommer att upprätthålla tillverkningen hos de olika underleverantörerna. Industriverkets övergripande uppgifter på det här området innebär att frågan noggrant kommer att följas, och om åtgärder skulle visa sig erforderliga får industriverket lägga fram förslag härom.

I tre olika motioner tar man upp frågor som sammanhänger med varvsnäringens och sjöfartens utveckling på längre sikt. Det man önskar får väl närmast betecknas som en samlad målsättning från samhällets sida.

Det är uppenbart att de frågor som tas upp är angelägna mot bakgrund av de snabba förändringar på sjöfartens område som har inträffat under senare år. Men vi måste ju göra klart för oss att när samhället nu engagerar sig på det sätt som sker inom varvsnäringen i vårt land kommer man också att följa branschens frågor – något annat skulle ju vara helt orimligt. Och lägger man därtill att de svenska rederiernas aktuella ekonomiska situation och utsikter enligt vad som sägs i propositionen skall bli föremål för en närmare analys, ja, då menar vi inom utskottsmajoriteten att någon framställning till regeringen med begäran om ytterligare utredning inte kan behövas.

I reservationerna 3 och 4 menar man att en utredning bör undersöka möjligheterna för att skapa en alternativ sysselsättning för varven och för varvens anställda. Det är sannerligen ingen lätt uppgift en sådan utredning skulle få. För den som något litet känner till förhållandena på ett varv framstår uppgiften som ytterligt svår. Vissa verkstäder skulle kunna användas för produktion av verkstadsprodukter, men bäddar och liknande arbetsplatser kan så långt jag förstår inte användas till annat än fartygsproduktion. Verkstadsindustrin har i dag ingen överkonjunktur i vårt land, och möjligheterna för varven att slå sig in på denna marknad är därför ytterst begränsade. Jag tror därför att de åtgärder som utskottsmajoriteten nu föreslår i dagsläget får betraktas som det som är relevant.

Propäerna i reservation 4 om att varven skulle försöka vidga sin kundkrets genom att söka skaffa beställningar från de socialistiska länderna är något som knappast behöver uttalas. Varven har sitt arbetsfält över hela världen och alla marknader bearbetas ständigt, oavsett vilken regim vederbörande stat har. Och jag vågar nog tillägga: Någon beställningsreserv har jag svårt att föreställa mig att det skulle kunna ligga här.

Låt mig, herr talman, avslutningsvis uttala min tillfredsställelse med de åtgärder regeringen nu föreslagit. De kommer att medverka till att varvsnäringen i en mycket svår tid kommer att klara sysselsättningen för det stora flertalet av näringsgrenens anställda. Utan samhällets engagemang skulle en katastrof ha stått för dörren för de anställda.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr talman! Jag har med glädje sett att den motion som herr Bengtsson i Göteborg, herr Håkansson i Rönneberga och jag väckte under allmänna motionstiden i år behandlats välvilligt av utskottet. Det är motion 1975/76:1822, där vi föreslår att en utredning skall tillsättas med uppgift att vid sidan av pågående varvsutredningar göra en analys av den svenska sjöfartsnäringsens nuvarande situation och framtidsmöjligheter, formulera mål för utvecklingen inom sjöfartsnäringsen under 1980-talet mot bakgrund av den gjorda analysen och utarbeta ett handlingsprogram för hur dessa mål skall nås.

I sin bedömning understryker utskottet nödvändigheten av en långsiktig planering, och det är också ett huvudtema i motionen. Däri måste man, såvitt jag förstår, innefatta en del andra huvudpunkter. En långsiktig planering förutsätter nämligen en formulerad målsättning, och en målsättning måste för att vara väl förankrad i verkligheten grundas på en ingående analys, en pejling av framtidsmöjligheter.

Slutligen måste en långsiktig planering leda fram till någon form av handlingsprogram. Därmed finns samtliga dessa punkter förutsatta och underförstådda i utskottets formulering: "Inte minst mot bakgrund av de senaste årens snabba förändringar på sjöfartens område såväl internationellt som nationellt är det nödvändigt med en mer långsiktig planering."

Centerreservanterna i reservationen 3, med herr Börjesson i Glöminge som första namn, har ansett att utskottet än kraftigare borde ha understrukit behovet av en undersökning av och ett mer samlat grepp kring de många frågor som den svenska sjöfartens framtid ställer.

De siffror som belyser den akuta situationen för sjöfartsnäringsen med direkt och indirekt verkan på de svenska varven – vår motion innehöll några av dem – visar enligt auktoritativa och omdömesgilla bedömare att man här i landet står inför en helt ny situation och att det knappast är fråga om en följd av en vanlig konjunktursvacka, som utan vidare kan lämnas åt näringsens självläkande krafter. De skandinaviska länderna svarar f. n. för 40 % av allt upplagt tonnage i hela världen. Många fler siffror kunde naturligtvis anföras som skulle styrka vår uppfattning, men jag tror att det står klart att en expertbegrundan av den svenska sjöfartsnäringsens utveckling är angelägen.

Att arbeta med något slags ur-hand-i-mun-modell går inte längre. Efter varje räddningsaktion som tillfälligt skjutit större principiella avgöranden på framtiden kan man andas ut, men man kan inte slå sig till ro. Korsvägens skilda vägar bjuder ovillkorligen på problem som inte låter sig avfärdas.

I diskussionen avtecknar sig olika alternativa vägar. Några är redovisade i korthet i nr 21 år 1976 av Svensk Sjöfarts Tidning, där ledaren ställer frågan: Skall vi ha en sjöfartsnäringsen?

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen 3 vid näringsutskottets betänkande nr 73.

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Sverige är sedan gammalt en framstående varvsnation, och branschen har under decenniernas lopp utvecklats så att vi i dag intar andra plats bland världens varvsnationer. Orsaken till denna utveckling är framför allt vårt tekniska kunnande, yrkeskunniga och ansvarskännande varvsarbetare och tjänstemän samt – trots en splittrad produktionsapparat – en hög produktivitet. År 1974 sysselsattes inom svensk varvsindustri ca 26 000 personer, vilket alltså innebär att över 60 000 personer är direkt beroende för sitt uppehälle av sysselsättningen vid de svenska varven. Till denna siffra skall läggas att alla de människor som genom det omfattande underleverantörssystem som byggts upp kring och betjänar svensk varvsindustri också de är för sitt uppehälle beroende av de svenska varven.

Under hela 1960-talet har den europeiska varvsindustrin haft ekonomiska svårigheter, och flera länder har direkt eller indirekt fått stödja varvsnäringen. Även i vårt land har samhället vid flera tillfällen tvingats gå in i varvsnäringen med stödåtgärder för att klara ekonomiska kriser och garantera sysselsättningen. Från statens sida har det varit en stark strävan – och då inte minst i Göteborg – att få till stånd en ökad samverkan mellan och integration av olika varvsföretag. Även de anställda liksom deras fackliga organisationer har strävat mot en ökad integration.

Dessa strävanden, herr talman, har dock inte gett de resultat som hade varit önskvärda, då de privata varvsföretagen inte velat medverka till en sammanslagning eller ökad integration. I anslutning till Göta-verkskrisen i början av 1970-talet, då genom statens medverkan en fortlevnad av varvet säkerställdes, visades från ägarsidan på det andra stora Göteborgsvarvet – Eriksberg – inte något som helst intresse för en sammanslagning av varvsnäringen i Göteborg. Det gick ett par år, men redan förra året stod det klart att Eriksbergs varv skulle gå i konkurs om inte samhället gick in och övertog varvet. Bortemot 5 000 varvsarbetare vid Eriksberg och Lindholmen riskerade då att få gå från sina jobb. Vem var det som upptäckte att Eriksbergs varv höll på att gå i konkurs? Var det ägarna – Broströmskoncernen – som hade gjort stora vinster under 1950- och 1960-talen? Nej, det var de anställda som genom sina analyser kom fram till att varvet var på väg mot sin undergång och vände sig till den socialdemokratiska regeringen med krav på ett statligt ingripande. Det var alltså de göteborgska varvsarbetarna som kände ansvar för sitt företag. Herr Bohman har en gång sagt att metallarbetaren kommer att sova dåligt om nätterna om han får medbestämmanderätt och ansvar. De göteborgska varvsarbetarna skulle ha sovit mycket illa om nätterna, om inte deras fackliga företrädare känt ett ansvar för sitt företag och för sina jobb.

I ett tal nyligen har samme partiledare, herr Bohman, sagt att de självläkande krafterna måste få mera spelrum. Denna filosofi kännetecknar de motioner som från moderat håll väckts i anslutning till den proposition om vissa varvsfrågor som vi nu behandlar.

I motionen 2324 av herr Nordgren m. fl. yrkas sålunda avslag på förslaget att staten skall förvärva aktiemajoriteten i Götaverken, vilket är en viktig förutsättning för att Göteborgsvarvet skall kunna leva vidare.

I motionen 1795 av fru Lindquist från Göteborg och herr Winberg heter det att det inte är en lyckad lösning att man börjar bygga fartyg på lager, som ingen vill ha. Men om vi inte ställer varvsgarantier till de svenska varvens förfogande, så att de kan börja producera fartyg utan att någon beställare finns kontrakterad, uppstår redan i sommar eller i början på hösten en akut kris för minst 1 000 varvstjänstemän i Göteborg, och inom två år ställs så gott som alla svenska varvsarbetare utan sysselsättning. Det är märkligt att en riksdagsledamot som representerar varvs- och sjöfartsstaden Göteborg i en motion kan säga att lagerproduktion i dagens läge inte är en lyckad lösning. Vilka självläkande krafter har motionärerna att referera till? T. o. m. från ägarsidan är man på det klara med att samhället måste engageras för att lösa den akuta krisen, men de moderata riksdagsmännen från Göteborg kan eller vill inte, av ideologiska skäl, acceptera detta. Herr Siegbahn, om inte göteborgare så dock representant för Göteborg i riksdagen, vågar emellertid tydligen inte följa upp de moderata motionerna och reservera sig. Men i ett särskilt yttrande, som han fogat till näringsutskottets betänkande, säger han tillsammans med herr Regnéll följande:

”Enligt vår uppfattning borde dock för framtiden mera positiva effekter ha kunnat uppnås med en mindre genomgripande förändring i ägarförhållandena. Några fullgoda skäl för ett statligt övertagande av aktiemajoriteten i Götaverken har inte givits.”

Detta är minst sagt avslöjande. För en socialdemokrat är det självklart att känna ansvar för sysselsättningen och att visa solidaritet med de människor som drabbas i en akut krissituation.

Sociala reformer utan socialism är ett annat slagord, som den nye folkpartiledaren far land och rike runt och basunerar ut. Det är emellertid glädjande att man på folkpartihåll inte lever som man lär utan accepterar det socialistiska inslag som statens övertagande av de göteborgska varven innebär. Det är dock med viss förvåning man noterar de folktopartistiska göteborgsrepresentanternas ringa aktivitet när det gäller att lösa en för kommunens sysselsättning så viktig fråga som denna.

Den krissituation som svensk varvsindustri befinner sig i är inte enbart ett svenskt fenomen. Världens samtliga varv upplever i skuggan av oljekrisen samma situation. Vi har en global överkapacitet på varvsområdet och en nedskärning av produktionskapaciteten är nödvändig. Men – och dämed vill jag, herr talman, anknyta till vad jag sade inledningsvis – svensk varvsindustri skulle ha stått betydligt bättre rustad om den samverkan och integration som statsmakterna och de anställda redan i slutet av 1960-talet krävde hade genomförts. Det är beklagligt att så inte skett, men i den situation som nu råder måste svensk varvsindustri anpassas till den nya situationen och en drastisk nedskärning ske på några år.

I motionen 1975/76:2323 har jag och herr Bergqvist med tillfredsställelse hälsat den proposition som vi nu behandlar. Det ökade statliga engagemanget inom näringen och sammanslagningen av göteborgsvarven till en enhet torde vara en förutsättning för att man skall kunna utveckla en livskraftig svensk varvsindustri. Vi hyser den uppfattningen att den svenska varvsindustrin, efter en anpassning till de nya marknadsförhållandena, kommer att kunna vara internationellt konkurrenskraftig. I vår motion har vi krävt att statliga kreditgarantier ställs till förfogande för ombyggnad och konverteringar. Inte minst betydelsefullt är detta för Götaverkens nya reparations- och ombyggnadsvarv, Cityvarvet. Det är med stor tillfredsställelse vi noterar att utskottet bifallit detta vårt krav. Ombyggnader och konverteringar av fartyg är viktiga ur sysselsättnings-synpunkt, och kreditmöjligheterna är i dag kanske den allra bästa konkurrensfaktorn.

Vi har vidare krävt att en samordning skall komma till stånd när det gäller motorproduktionen vid varven. Det är med tillfredsställelse vi motionärer konstaterar att också denna vår bedömning delas av utskottet, som säger att detta är en angelägen fråga och förutsätter att möjligheterna för en samordning noga övervägs. Eftersom även departementschefen tagit upp saken i propositionen, utgår jag från att utskottet anser att denna samordning snarast bör komma till stånd.

Tidigare har jag understrukit den betydelse tillgången på väl utbildad och yrkeskunnig personal har haft för den svenska varvsindustrin. Även om svensk varvsindustri under de närmaste åren för att anpassa sig till den nya marknadssituationen måste reducera sin personalstyrka med bortemot 80 000 anställda, räknat från situationen 1974, får inte vidareutbildning, yrkesutbildning och nyrekrytering eftersättas under de närmaste åren. Utskottet uttalar med anledning av detta krav i vår motion att detta är en central fråga för svensk varvsindustris framtida konkurrensförmåga, och jag uppfattar därför utskottets skrivning som en direkt uppmaning till de kommunala myndigheterna i varvskommunerna och till företagen att även framgent sörja för en vidareutbildning för de anställda vid de svenska varven samt att se till att nyrekrytering och yrkesutbildning inte eftersättes.

Det är också med tillfredsställelse jag har noterat att industriskolan vid Götaverken och Eriksberg genom arbetsmarknadsdepartementets ingripande nyligen kan fortsätta sin verksamhet i höst. I den rådgivande nämnd som föreslås inrättad för att bistå statsmakterna med bedömningar i anslutning till kreditgarantier har i propositionen inte föreslagits att de anställda skall bli representerade. Det tycker jag är en svaghet. Som jag tidigare anfört har de anställdas representanter bättre än ägarna kunnat bedöma varvets ekonomiska situation. I motsats till utskottet anser jag det därför väl motiverat med representation i nämnden för de anställda, och jag förutsätter att regeringen skall finna det lämpligt att utvidga nämnden med personalrepresentation.

Däremot finner jag det borgerliga kravet på en representation från

varvsnärigen direkt felaktigt. Näringsens företrädare får ju möjlighet att i sina framställningar argumentera för sina krav, men det kan inte vara rätt att de också skall kunna påverka nämndens rekommendationer i egen sak.

Den reduktion av svensk varvsnärings produktionskapacitet som kommer att ske drabbar i allra högsta grad Göteborg, som tidigare sagts här. Det kommer speciellt för tjänstemannagrupperna att bli bekymmer med att skaffa ny sysselsättning. Vi har därför i vår motion fört fram tanken på en något längre nedtrappningsperiod än t. o. m. 1978. Utskottet har inte ansett det vara möjligt men förutsätter att förutom företagen själva även berörda myndigheter noga kommer att följa utvecklingen och vid behov vidta åtgärder för att på allt sätt underlätta en nödvändig omställning.

Detta kan inte nog understrykas. Göteborgsregionen, som under 1960-talet med viss rätt betraktades som en ur sysselsättningssynpunkt överhettad region, kommer under de närmaste åren, inte minst vad gäller tjänstemannagrupperna, att få stora problem med att finna nya arbetsuppgifter för de grupper som förlorat sin sysselsättning. Det gäller inte bara varvstjänstemännen. Bortemot 1 000 personer, huvudsakligen tjänstemän, kan riskera att bli av med sina jobb, som en följd av sammanslagningen mellan NK/Turitz och Åhléns. Även om utskottet inte föreslår särskild framställning till regeringen i denna fråga, utgår jag från att arbetsmarknadsmyndigheterna gör allt vad som göras kan för att klara dessa gruppers framtida sysselsättning.

I propositionen finns ett uttalande om situationen efter 1978, vilket vi i vår motion har velat ändra på. Det heter i propositionen:

"I dagsläget tyder mycket på att år 1979 kan bli besvärligt. T. v. bör därför planeringen vara inriktad på att ytterligare sysselsättningsminskningar torde bli nödvändiga under år 1979. Till frågan om eventuella ytterligare statliga garantier för lagerproduktion under detta år får ställning tas senare."

Förvisso är det, herr talman, svårt att i dagsläget bedöma 1979. Men jag anser att planeringen redan nu bör inriktas på att bibehålla nuvarande sysselsättningsvolym. Utskottet undviker att i sitt betänkande närmare gå in på denna fråga. Man understryker bara den osäkerhet som kännetecknar de bedömningar som nu kan göras på varvsområdet. Jag vill därför direkt ställa en fråga till utskottets talesman om han verkligen har uppfattningen att man redan nu skall inrikta planeringen på fortsatta sysselsättningsminskningar efter 1978. Eftersom utskottet liksom vi motionärer talar om möjligheter till en förlängning av kreditgarantisystemet för lagerproduktion även efter 1978, kan man nämligen tolka utskottets skrivning så att man menar, att någon ytterligare sysselsättning efter 1978 i varje fall inte skall ligga till grund för företagens planering. Det är emellertid angeläget att vi får ett klarläggande från utskottets talesman på denna för de anställda så fundamentala fråga.

Slutligen vill jag, herr talman, något beröra rederinäringens situation,

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

som är besvärlig och inom den närmaste tiden synes bli allt besvärligare. En stor andel av det svenska tanktonnaget är upplagt på grund av den mättnad som i dag kännetecknar tankmarknaden, och under de senaste månaderna har vi fått flera bevis på de svårigheter som inte minst färjetrafiken befinner sig i. En stor andel av det svenska sjöfolket är i dag utan jobb, och många hyser oro inför framtiden. Det är därför angeläget att den analys av de svenska rederiernas situation och utsikter som departementschefen aviserar i propositionen kommer till stånd snarast. I vår motion har vi krävt att man i anslutning till denna analys även skall undersöka möjligheterna för etablering av ett statligt rederi. Utskottet anser emellertid inte detta möjligt med tanke på att analysen måste göras snabbt. Jag uppfattar utskottets skrivning på den punkten på så sätt att man nu snabbt vill ha en kartläggning av den svenska rederinäringens situation och framtidsutsikter och att frågan om ett eventuellt statligt engagemang inom rederinäringen skall prövas i ett senare sammanhang, om så anses lämpligt.

Jag tycker – och detta har även framförts i andra socialdemokratiska motioner – att man skall hålla den möjligheten öppen. Sverige har en tradition som sjöfartsnation, och det kan därför inte uteslutas att staten engagerar sig inom denna näring, som med viss rätt varit föremål för mycken kritik från det svenska sjöfolkets sida.

Herr talman! Det är en besvärlig situation som den svenska varvsindustrin befinner sig i. Det är i denna situation nödvändigt att samhället ingriper för att rädda sysselsättningen. Det är emellertid beklagligt att en så kraftig reduktion av antalet sysselsatta måste genomföras. Vår näringspolitik måste dock alltid anpassas till den verklighet vi lever i, och samhällets uppgift måste vara att trygga sysselsättningen och lägga grunden för en livskraftig och konkurrenskraftig svensk varvsindustri.

Det är min förhoppning att de åtgärder vi nu kommer att fatta beslut om skall leda till detta mål. Det är signifikativt att vårt lands ytterlighetspartier – det konservativa moderata samlingspartiet och det av 1800-talsdogmer fångade kommunistiska partiet – hyser betänkligheter när det gäller att garantera de svenska varvsarbetarnas och tjänstemännens framtida sysselsättning.

I detta anförande instämde herr Bergqvist, fru Håvik samt herrar Sörenson och Gösta Gustafsson i Göteborg (samtliga s).

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson har i sedvanlig frejdig stil i snabb takt läst upp ett anförande i den här frågan. Han hämmas tydligen inte, vare sig av att ha deltagit i utskottets arbete eller av att ha hört mitt anförande, och det underlättar ju synpunkterna!

Det är ju så att vi alla, utom möjligen kommunisterna, här är överens om att en nedskärning av varvsindustrin är nödvändig. Hur stor nedskärningen bör vara är svårt att säga, men det som herr Svensson i Malmö

var inne på, nämligen att vi inte skall tro på vad varvsexpertisen senast sagt i frågan, är ju inget argument.

Vad vi har anfört i vår motion och som sedan har diskuterats i utskottet är att vi inte anser det nödvändigt att staten för att klara övergångssvårigheterna har majoritet i varven. Men är det att visa brist på intresse för frågan? Jag förstår inte alls herr Hugossons resonemang, som han inte ger något belägg för. Vi tror tvärtom att det är lättare att driva en näring, såväl inom varvsindustrin som på annat håll, när man inte har de hämningar som statliga företag ofta måste vara underkastade.

Vi ville från början reservera oss mot överenskommelsen med Saléns, men vi accepterade så småningom inom partiet – det var inte någon enskild person som gjorde det – att man med hänsyn till det rådande läget skulle gå med på överenskommelsen trots att det, såsom också framfördes vid utskottsdebatten av representanter för industriministern, låg rent ideologiska skäl bakom önskemålet att kräva att det statliga engagemanget skulle kombineras med statlig äganderätt eller majoritet i företaget.

Sedan till frågan om lagerköp! Ja, det är en diskussion som man kan föra, där man kan säga en del till förmån för att bygga fartyg på lager men där riskerna onekligen är stora. Jag har för min del i dag fört fram tanken på att det kanske vore bättre och skulle bli billigare för staten och samhället med fasta kontrakt på de fartyg som trots allt beställs i dag i både Sverige och andra länder.

Detta kan diskuteras, och det är fråga om en bedömning. Men det är inte fråga om bristande intresse för de anställda. Vi vet att det kommer att bli nödvändigt med nedskärningar.

Herr Svensson i Malmö får väl svara för sin del, men jag kan inte på något sätt inse att vi skulle vara på samma linje. Såvitt jag förstod herr Svensson i Malmö så ville han behålla alla anställda. Vi anser – och därmed står vi på samma sida som regeringen – att en viss nedskärning är nödvändig. I vilken takt den skall ske är en detaljfråga som kan diskuteras.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson ställde en direkt fråga till mig i anledning av utskottsskrivningen när han kommenterade att industriministern i propositionen säger: "T. v. bör därför planeringen vara inriktad på att ytterligare sysselsättningsminskningar torde bli nödvändiga under år 1979."

Herr Hugosson har i sin motion önskat att riksdagen skulle uttala att planeringen bör vara inriktad på att motverka sysselsättningsminskningar efter 1978.

Jag kan inte finna utskottsskrivningen oklar på denna punkt. Vi har sagt att utvecklingen är mycket svårbedömbär, dels utvecklingen på den internationella fraktmarknaden, dels också den internationella konjunkturutvecklingen. Mot bakgrund av dessa mycket stora osäkerhetsfaktorer

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

vill utskottet inte göra något som helst uttalande. Vi vill alltså inte skriva under på industriministerns uttalande att man bör utgå ifrån att det kan bli nödvändigt med ytterligare inskränkningar efter 1978.

Vi kan naturligtvis inte heller med 100-procentig bestämdhet säga att det inte blir nödvändigt med sysselsättningsminskningar.

Herr Hugosson skall alltså läsa utskottsbetänkandet på det sättet att vi förutsätter att det inte blir nödvändigt med ytterligare inskränkningar och nedskärningar.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson gör en verkligt originell vinkling när han försöker parallellställa kommunister och moderater och när han försöker säga att kommunisterna inte vill garantera de svenska varvsarbetarnas sysselsättning.

Jag höll på att säga: Det skall herr Hugosson säga – som skall resa hem till Göteborg och tala om för varvsarbetarna att det skall bli 4 700 varvsarbetare färre fram till 1979 och övertyga dem om att detta är bra och riktigt och som inte ens kan ge dem någon garanti för att det är slut med nedskärningarna då utan att dessa kanske fortsätter – det skall han också tala om för dem.

Jag tycker inte att herr Hugosson skall tala om garantier till de svenska varvsarbetarna. Den verkliga intressegemenskapen finns ju mellan de företrädare för Göteborg – det gäller såväl herr Siegbahn som herr Hugosson, som ingår i den gruppen – som är överens om att nedskärningspolitiken skall fortsätta och som skall åka hem till sin hemstad och tala om det. Där har vi de verkliga "garanterarna".

Det är ju i själva verket så att när vi kritiserar regeringens sätt att hantera denna fråga är det inte därför att vi vill ha mindre garantier. Tvärtom borde det ha framgått ganska tydligt av mitt inledningsanförande att vi bör vara beredda att ställa ännu större belopp till förfogande om det är nödvändigt för att rädda den svenska varvsnäringen i det mycket långa perspektivet. Det kan vara värt den insatsen. Det kan vara värt de förlusterna. Men då skall också redarkapitalet lyftas bort och det bli ett samhälleligt och politiskt ansvar för hela varvsnäringen och helst också för sjöfartsnäringen.

Jag tycker inte att herr Hugosson skall göra några "symboliska" attacker mot oss och kalla oss för ytterlighetsparti osv. Det är ju dock så att herr Hugosson är fullständigt överens med ytterlighetspartiet om exempelvis ett så betydelsefullt positivt inslag i den framtida industripolitiken som ett statligt roderi. Låt oss hålla oss till det som förenar i stället för att skapa konstlade motsättningar.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag tacka utskottets talesman herr Bengtsson i Landskrona för det uttalande som här gjorts beträffande den framtida planeringens inriktning. Herr Bengtsson säger att vi från utskottets sida

inte har skrivit under vad som står i propositionen. Det innebär alltså att de svenska varvsföretagen och framför allt de statliga varven i sin planering skall utgå från att man skall kunna behålla nuvarande samsättningsituation.

Herr Siegbahn sade i sitt inledningsanförande att om vi hade fått integration och samverkan tidigare – och han exemplifierade med motorproduktionen – skulle vi inte ha stått i den här svåra situationen. Under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet har från statens sida, från den fackliga sidan och från socialdemokratiskt håll i Göteborg gjorts påtryckningar för att man skulle få till stånd en samverkan och integration mellan de göteborgska varven. Vi har aldrig fått något stöd från några moderater eller några konservativa krafter. Vi har aldrig fått något stöd från de ägargrupper som har haft kapitalmakten bakom sig. Men nu står herr Siegbahn och säger att det naturligtvis hade varit en bättre situation om vi hade fått en integration.

Jag vill citera vad som står i fru Lindquists och herr Winbergs motion: "I vissa länder förespråkas byggande av fartyg 'på lager'. Avsikten är att skapa sysselsättning till varvens anställda. Detta är dock ingen lyckad lösning."

Herr Siegbahn har icke följt upp detta i utskottet med någon reservation. Men i ett särskilt yttrande, fogat till utskottets betänkande, tvär han sina händer. Det är nästan så att man kommer att tänka på biskop Brask från tiden för Stockholms blodbad, som sade: "Härtill är jag nödd och tvungen." Men i hjärtat och själen förlitar sig tydligen trots allt de moderata representanterna från Göteborg på att några självläkande krafter skulle klara detta.

Herr Svensson i Malmö! Jag har inte svårt att åka hem till Göteborg och tala med varvsarbetarna. Jag tycker det skall bli betydligt värre för herr Hallgren, som har yrkat direkt avslag på propositionen. Vad har vi för alternativ? Om riksdagen skulle bifalla vpk:s reservation i dag, så finns det inget jobb för de svenska varvsarbetarna om två år, och redan i höst drabbas 1 000 tjänstemän i Göteborg. Det är kontentan av kommunisternas agerande i varvsfrågan, och då menar jag att man är fångad i 1800-talsdogmer.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! I viss mån står herr Hugosson och jag på samma linje. Jag har inte så länge följt den här frågan, bl. a. därför att jag inte satt i riksdagen under dessa år. Men jag håller helt med honom om att det säkerligen var olyckligt att man från varvens sida tidigare visade bristande förståelse för en sammanslagning.

Vad jag talade om i mitt anförande var att det från varvens sida i slutet av 1960-talet fanns ett intresse för bl. a. en koordination av motorproduktion till exempelvis Uddevallavarvet. Men man visade inte något sådant intresse i den varvskommitté som den socialdemokratiska regeringen hade tillsatt, och frågan har heller inte kommit tillbaka förrän

nu i den senaste propositionen. Man skulle alltså ha kunnat få en diversifiering som hade sträckt sig ut över varvsnäringen, och jag vill därför beklaga att den inte blev av.

Sedan vill jag ännu en gång säga att det har väckts en enskild moderat motion beträffande lagerproduktionen. Vi är tveksamma – jag är det själv, och det gav jag uttryck för i mitt anförande – om lagerproduktion kommer att kunna lösa problemen till det billigaste priset.

Och fortfarande efterlyser jag ett svar på frågan: Vad menar herr Hugosson med att påstå att moderaterna inte skulle vara lika intresserade för sysselsättningen vid varven och för deras framtid som regeringspartiet? Vi står ju på samma linje som regeringen beträffande nödvändigheten av nedskärning, under det att herr Svensson i Malmö försöker operera litet grand i utkanten helt allmänt genom att tala om att det inte skall göras nedskärningar osv., utan att på något sätt kunna erkänna att det här är ett problem av mycket stor betydelse.

Det finns alltså ingen skillnad mellan moderata samlingspartiet och t. ex. regeringen beträffande den långsiktiga lösningen av varvsproblemen i vad angår sysselsättningen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall överlåta åt herrar Hugosson och Siegbahn att inbördes göra upp hur mycket de är överens om och i vilken utsträckning de betraktar kommunisterna som stående vid sidan av denna politiska gemenskap.

Herr Hugosson har ett litet egenartat sätt att argumentera. Den fråga han vill ställa under debatt och där han försöker attackera vpk är: Vem är för effektivaste möjliga och starkaste möjliga insatser? Herr Hugosson menar att med vpk:s uppfattning skulle det inte bli några insatser alls för de svenska varvsarbetarna. Om herr Hugosson läst reservationerna och om han hört vad vi har sagt måste väl herr Hugosson ändå vara klar över att en sådan inställning inte rimligen kan hålla.

När herr Hugosson skall göra en markering åt ena hållet säger han att samhällets ansvar, varvsarbetarnas ansvar för sin industri, aldrig har fått något ordentligt stöd från ägargrupperna. Det är ett riktigt konstaterande. Men vore det inte då ett effektivare stöd åt svensk varvsindustri att nationalisera alltsammans än att fortsätta att arbeta med denna varvsindustri i hög grad på ägarnas villkor och utifrån ägarkapitalets bedömningar och intressen?

Jag kan inte inse att vpk:s ståndpunkt, som innebär nationalisering av hela varvsindustrin, skulle vara en sämre garanti. Det kan ju inte vara sämre, enligt herr Hugossons uppfattning i varje fall, att staten går in till 100 % än att staten går in till 51 % i ett av varven. Jag kan inte förstå att det skulle vara mera ansvarslöst av oss att förorda att staten tar det totala ansvaret och därmed också det totala greppet och den totala politiska makten tillsammans med de arbetande. Det kan inte vara en sämre garanti som vi där föreslår än den herr Hugosson är beredd

att acceptera och som han inte ens själv vet, när han röstar för den, om den inte innebär ytterligare arbetslöshet, ytterligare nedskärningar fr. o. m. 1979. Ty det vet ju herr Hugosson inte – beskedet från hans partivän herr Bengtsson i Landskrona har ju gett honom klara papper på att han inte har några garantier för den saken.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu säger herr Siegbahn att han var inte i riksdagen på den tiden då diskussionerna om en integration och sammanslagning av de göteborgska varven försiggick. Nej, det var kanske inte herr Siegbahn, men det fanns andra moderater som kunde ha gjort en insats.

Bakom de borgerliga partierna i Göteborg står en organisation som heter Samling 66. Där återfinns Dan-Axel Broström, Kristian von Sydow, Ragnar Hedén – f. d. Götaverksordförande – osv. Jag förutsätter att de borgerliga partierna i Göteborg har kontakt med sin valorganisation Samling 66, och då måste man ju ha fått klart för sig att situationen för den svenska varvsnäringen inte var särskilt gynnsam. Man hade kanske från det hållet kunnat hjälpa de anställda att slå larm tidigare.

Vi slår visst vakt om sysselsättningen, säger herr Siegbahn, men vi är ytterligt tveksamma till varvskreditgarantier. Men det är ju en förutsättning, herr Siegbahn, att vi får dessa garantier för att kunna garantera sysselsättningen.

Till herr Svensson i Malmö vill jag sedan säga några ord.

Kommunisterna har väckt en partimotion i anslutning till denna proposition. I den motionen, som är underskriven av bl. a. partiledaren, yrkas avslag på punkterna 1–4 och 6–10 i propositionen, men motionärerna föreslår inga alternativ. Vi har tidigare här i dag frågat: Vad kommer kommunisterna med? Man talar allmänt om nationalisering och socialisering, och nu går ju samhället in och får aktiemajoriteten i Göta- verken. På det sättet garanteras sysselsättningen. Men trots detta talar kommunisterna här i riksdagen om en allmän nationalisering. Man glömmar den verklighet vi lever i. Man glömmar de anställda för en dogmatisk kommunistisk inställning.

Herr talmannen anmälde att herr Siegbahn anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Tyvärr måste jag inledningsvis rätta till ett felaktigt påstående av herr Hugosson. Han påstod att Samling 66 står bakom de icke-socialistiska partierna i Göteborg. Men Samling 66 har aldrig stått bakom centern och gör det inte heller nu. Jag vill ha sagt detta för att inte det här skall stå i protokollet som ett sant påstående. Det är alltså lögn!

De åtgärder som föreslås i propositionen med anledning av varvskrisen är värdefulla och nödvändiga. Bakgrunden till de åtgärderna tänker jag

här inte gå in på, eftersom så många tidigare talare har gjort det. Anledningen till att jag nu begärt ordet är att jag vill anföra en del synpunkter på hur varvsledningen under de närmaste åren bör arbeta för att inte framåt 1979–1980 befinna sig i ett ännu värre läge än i dag.

Det får inte bli så att varvsledningen slår sig till ro, när man nu har fått pengar och möjligheter att bygga på lager några år – då föreligger det stor risk för att varvet framåt 1980 står med ett lager osäljbara fartyg, samtidigt som man saknar order på tillverkning av nya. Varvsledningarna i Göteborg, Malmö och övriga orter måste sträva efter att finna nya tillverkningsobjekt som ligger naturligt till för det kunnande man har på personalsidan och den maskinpark m. m. som man förfogar över på varven. Det finns många yrkeskategorier representerade vid ett varv. Många människor tror att där finns bara plåtslagare, men man har en hel rad yrken och specialiteter. Därför borde det finnas möjligheter att gå in på andra områden än bara ren fartygstillverkning.

Vad motortillverkningen beträffar instämmer jag gärna i det herr Hugosson anförde och utskottet också har understrukt, nämligen att det bör föreligga goda möjligheter att koncentrera den tillverkningen till Göteborgsvarven, främst då till Götaverken, där man är specialist på sådan tillverkning. De borde i samarbete med Chalmers och statens skeppsprovvningsanstalt ha möjlighet att producera goda motorer och att bli konkurrenskraftiga gentemot utlandet på det området.

Men för att klara den regionalpolitiska satsning som vi i stort sett är eniga om måste också allt göras för att förbättra kommunikationerna på olika håll i landet. Och nu är det så att vi på många håll har brist på färjor eller också är de färjor som finns alldeles för små för att motsvara trafikbehovet. Jag menar därför att just tillverkning av färjor kunde vara ett objekt när det gäller att utnyttja den lediga varvskapaciteten.

Likasa tror jag att det på många håll i landet skulle vara av värde att få gamla träbroar utbyta mot ordentliga stålbroar. Även där borde det yrkeskunnande och den kapacitet som finns vid varven kunna utnyttjas.

Vidare har som bekant försvarsanslagen krympt år från år, och det har lett till att marinen i stort sett inte har fått några nya fartyg på många år. När nu vår flotta efter hand blir äldre och äldre, så blir naturligtvis också flottans försvarspotential lägre, samtidigt som den personal som tjänstgör inom marinens enheter får en allt sämre arbetsmiljö.

Om man ändå skall tillverka produkter som det inte med säkerhet finns avsättning för, menar jag att det borde vara möjligt att använda en del av kapaciteten för att tillverka fartyg åt marinen, t. ex. minsvepare och andra mindre fartyg som annars behöver rustas upp och moderniseras. Om man går in för detta skulle försvarspotentialen öka och samtidigt skulle arbetsmiljön för de ombordanställda förbättras.

Ett annat område som av allt att döma får en allt större betydelse är fritidssektorn. Även på det området tror jag att varvsindustrin med sin erfarenhet skulle kunna finna en hel del intressanta tillverknings-

projekt. På många håll i landet har man gamla, halvt nedruttnade ut-siktstorn, dåliga bryggor för bad och båtsport och broar som inte uppfyller de krav som ställs i dag. På dessa områden tror jag att varvsexpertis med fördel skulle kunna utnyttjas.

Vi har en omfattande yrkesutbildning här i landet, och jag tror att det vore värdefullt – i varje fall i Göteborg – att i större utsträckning utnyttja varven i den praktiska delen av fackskoleutbildningen. Det vore ett sätt att ge eleverna en naturlig kontakt med och erfarenhet av livet på en storarbetsplats. Samtidigt skulle det ge sysselsättning åt den arbetsledande personalen vid varven.

Med detta har jag velat peka på vikten av att varvsledningarna inte slår sig till ro utan jobbar med de här problemen och försöker få fram alternativa sysselsättningar och omstrukturerar verksamheten på ett sådant sätt att så stor sysselsättning som möjligt säkras åt personalen på lång sikt. Mycket tyder på att varvskrisen kommer att bestå långt in på 1980-talet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 3.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Torwald sade – det är angeläget att alla möjligheter till diversifierad produktion vid de svenska varven undersöks. Sysselsättningsmotivet är mycket väsentligt.

Jag kan bara inte i det här sammanhanget underlåta att konstatera att herr Torwald för en vecka sedan stod bakom en reservation här i riksdagen och röstade för att vi skulle bygga ut varvskapaciteten med en docka uppe vid Norrlandskusten. Vi upplever en situation där antalet varvsarbetare måste reduceras med 8 000, något som herr Torwalds hemstad kommer att drabbas av. Samtidigt som detta sker yrkar herr Torwald att varvskapaciteten skall byggas ut på ett annat håll i landet.

Herr talman! Herr Torwald säger att det är lögn att Samling 66 står bakom centerpartiet i Göteborg. De tre borgerliga partierna kallas för De samverkande partierna, har gemensamma gruppmöten, och de har majoriteten i Göteborg sedan 1966 års val. 1966 skapades den här valorganisationen, Samling 66, för att stödja de borgerliga partierna. Denna Samling 66 finns fortfarande kvar och agerar i bakgrunden. Där återfinns en stor andel av de redargrupper som har ansvar för den göteborgska varvsindustrin. Jag trodde att De samverkande partierna även samarbetade med Samling 66.

Herr TORWALD (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju värdefullt att få tillfälle att redovisa här i kam-maren att om herr Hugosson trodde att centern samverkade med Samling 66 så talar jag nu om för herr Hugosson att så icke är fallet. En osanning blir inte sannare därför att den upprepas ofta. Vi möter den tyvärr ofta, men jag vill än en gång konstatera att Samling 66 icke står bakom centern.

Centern tar icke emot bidrag från några andra än sina medlemmar. Vi står helt fria från Samling 66.

Att jag stödde förslag om att man skulle få tillfälle att bygga en docka uppe i Norrland äger sin riktighet. Jag tycker emellertid att det är intressant i sammanhanget – och det pekade jag på – att den totala varvskapaciteten måste reduceras. Den varvskapacitet som Göteborg f. n. har är inriktad på ett helt annat tonnage, helt andra båtar än de som var aktuella uppe i Ådalen.

Jag har i mitt anförande velat peka på – och det verkar som vi är eniga om det – att vi måste försöka omstrukturera verksamheten vid varven i Göteborg mot sysselsättning som inte är direkt kopplad till sjöfartsnäringen utan där vi kan nyttiggöra varvens nuvarande produktionsapparat genom att producera sådant som vi har behov av inom andra områden. Jag nämnde då särskilt fritidssektorn.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att år 1966 tillskapades den här stödorganisationen Samling 66 i Göteborg. Vid 1966 års val fick de borgerliga partierna majoritet i Göteborgs kommunfullmäktige. De har alltså sedan dess innehaft denna majoritet.

Samling 66 lever fortfarande, och de tre borgerliga partierna kallar sig för De samverkande partierna och har gemensamma gruppmöten m. m. Då är det väldigt egendomligt att just ett av de partierna inte håller kontakt bakåt med sin basorganisation.

Herr TORWALD (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson upprepar ännu en gång att Samling 66 skulle vara en basorganisation för centern. Detta är en osanning och blir icke sannare om det upprepas hur många gånger som helst.

Jag konstaterar än en gång: Samling 66 står icke bakom centern. Samling 66 deltar inte på något sätt i De samverkande partiernas gruppmöten. Samling 66 har aldrig gett några pengar till centerpartiet. Centerpartiet tar icke emot pengar från andra än sina medlemmar – man tar naturligtvis också emot det kommunala och statliga partistödet. Det finns ingen koppling mellan Samling 66 och centerpartiet i Göteborg.

Herr SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att kommentera två avsnitt i varvspropositionen och i näringsutskottets betänkande nr 73. Båda berör Uddevallavarvet.

Utbyggnaden av Uddevallavarvet, det s. k. Projekt 73, fortskrider planenligt, och arbetena beräknas vara slutförda vid årsskiftet 1976/77.

Beslutet om utbyggnaden togs ju före energikrisen och den internationella konjunkturnedgången, och det innebär naturligtvis att förutsättningarna har förändrats avsevärt. Men eftersom byggandet av en ny byggnadsdocka och en modernisering av produktionsapparaten i övrigt

är nödvändiga för en rationalisering av varvets produktion, så har man ansett det motiverat att i huvudsak genomföra det ursprungliga programmet. Jag delar därför inte uppfattningen att utbyggnaden av Uddevallavarvet skulle vara en felsatsning.

I samband med utbyggnaden har Uddevallavarvet emellertid fått ta på sig kostnader som till väsentliga delar borde belasta samhället i övrigt.

Motorvägen norrut från Uddevalla har tidigare lagts från 1978 till 1976, och kostnaderna härför har förskötterats av Uddevallavarvet. Var och en som studerat trafiken genom Uddevalla vet betydelsen av tidigareläggningen. Järnvägen har flyttats till ett nytt och bättre läge, och banvallen har i samband därmed fått en avsevärt förbättrad standard. Farleden in till Uddevalla har fördjupats och förbättrats till gagn inte bara för Uddevallavarvet.

Totalt är kostnaderna för dessa och en del andra åtgärder närmare 30 milj. kr. Jag har velat peka på detta i samband med det betalningsanstånd på 40 milj. kr. som propositionen och utskottet föreslår för Uddevallavarvet och som väckt en viss uppmärksamhet.

Det andra avsnitt jag vill ta upp gäller samordning av motorproduktionen.

En samordning av motorproduktionen anses nödvändig. Jag vill här bara framhålla att en samordning och ett samarbete inte behöver och inte får betyda en koncentration av motortillverkningen. Uddevallavarvet har en väl fungerande maskinverkstad, och produktionen där bör få fortsätta. Däremot bör man naturligtvis ta till vara de påvisbara ekonomiska fördelar man kan nå genom ett samarbete mellan de svenska varven.

Maskinverkstaden på Uddevallavarvet sysselsätter i dag ca 200 personer. Genom den nedskärning av de svenska varvens produktion som är en av förutsättningarna för att branschen skall kunna överleva kan i Uddevalla ca 350 personer beröras. Eftersom Uddevallavarvet svarar för 47 % av den totala industrissysselsättningen i Uddevalla framstår det klart vilka konsekvenser en ytterligare nedskärning skulle föra med sig.

Slutsatsen, herr talman, blir alltså denna: Samordning ja! Koncentration nej!

Jag vill slutligen försäkra att tillfredsställelsen i Uddevalla och Bohuslän är stor över att Uddevallavarvet är ett statligt helägt företag. Jag tror att inte ens de folkpartister och centerpartister som 1967 i en motion här i riksdagen hävdade att "målsättningen bör vara att helt återföra Uddevallavarvet till enskild företagsamhet" i dag har någon annan uppfattning.

I detta anförande instämde fru Johansson i Uddevalla samt herrar Svensson i Kungälv och Gösta Gustafsson i Göteborg (samtliga s).

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Den verkliga bakgrunden till att industriministern lagt fram sina förslag i propositionen 1975/76:121 om vissa varvsfrågor liksom

till näringsutskottets förslag i dess betänkande nr 73 är självfallet den kris varvsindustrin sedan flera år befunnit sig i och som nu verkligen blivit akut. Utan statliga insatser inom denna bransch hade det blivit företagsnedläggelser, permitteringar och avskedanden i mycket stor omfattning. Utan tidigare statliga insatser hade det uppstått svåra problem för enskilda människor och för de orter och landsdelar där varven är koncentrerade, exempelvis i Uddevalla och Göteborg och i ett stort antal kommuner i Väst- och Mellansverige, inte minst i det län som jag representerar här i kammaren.

I dag är det viktigt att slå fast att de mycket stora problem som den svenska varvsindustrin står inför inte får leda till några allmänna domar över branschen som helhet och dess framtid. Nej, tvärtom skall vi komma ihåg att den svenska varvsindustrin representerar en mycket betydelsefull industriell tradition, och vi hoppas alla att den kommer att få en betydande slagkraft i framtiden.

Självklart delar jag industriministerns och utskottets mening att stödet till lagerproduktion av fartyg bör ses som en temporär åtgärd i en akut krissituation som drabbat inte endast de svenska varven utan är av internationell räckvidd. Riktlinjerna för stödet syftar till att den svenska varvsindustrin skall få en struktur som medger balanserade produktionsförhållanden och tryggad sysselsättning på längre sikt.

Herr talman! Branschens anställda har förutom stor yrkesskicklighet visat prov på verklig samhörighet med sina företag och känt ett stort ansvar för hela branschens framtid. Allt detta har varit en riktig och bärande utgångspunkt för de anställdas diskussion om den aktuella situationen i den svenska varvsindustrin. Företrädare för personalorganisationerna har också fört fram flera konstruktiva förslag till åtgärder. Detta avspeglas även i remissvaret över länsprogrammet för Göteborgs och Bohus län från den samlade fackföreningsrörelsen i länet.

I det avsnitt där varvsindustrin behandlas gör den fackliga rörelsen i länet följande uttalande: "Det senaste årets lågkonjunktur för tanktonnaget har skapat en stor oro för varvsindustrins framtid. Därtill kommer strukturella förändringar som kan initieras av den överkapacitet som världens varv redovisar. För att trygga varvsindustrins utveckling måste en rationell och effektiv varvsorganisation skapas. Omfattande moderniseringar torde vara nödvändiga. Det föreligger ett starkt behov av samordning av varvens produktion, inköp och försäljning. Det är därför nödvändigt med ett aktivt statligt engagemang för att driva fram en sådan utveckling. Vi kräver ett samhällsansvar som tryggar utvecklingen inom varvsindustrin i länet."

Herr talman! Jag tror man kan konstatera att när riksdagen om en kort stund fattar det beslut som föreslagits av näringsutskottet, kommer de krav i stort sett att bli tilldogosedda som den fackliga rörelsen i Göteborgs och Bohus län tidigare har fört fram.

Jag och några medmotionärer har i motionen 1975/76:2276 pekat på att propositionen innebär att varvstillverkningen bevaras i samtliga orter

där den f. n. förekommer. Propositionen tar dock inte upp hur rörtillverkningen vid produktionsenheten i Lidköping för Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB i framtiden skall bedrivas. Denna produktionsenhet har mycket goda utvecklingsmöjligheter. Om man på ett riktigt sätt utnyttjar det kunnande och den yrkesskicklighet som finns där, bör den kunna fungera som ett viktigt komplement till den nya varvsenheten. Jag hävdar att den även ger möjlighet att placera leveranser inom andra enheter inom varvsindustrin. Utskottet säger i sitt svar på motionen bl. a. följande: "I de fall då varven har sin produktion fördelad på flera orter och företag förutsätter utskottet att huvudföretaget i största möjliga utsträckning söker upprätthålla tillverkningen på de olika produktionsstäl-lena."

Det är viktigt att huvudföretaget i det kommande praktiska arbetet vägleds av detta uttalande. Genom den kommande samordningen bör man kunna få goda möjligheter att stödja rörtillverkningen i Lidköping och på så sätt skapa tillfredsställande utvecklingsmöjligheter i framtiden. Då har samtidigt huvudföretaget tagit sitt ansvar för att skapa godtagbara levnadsvillkor för de lidköpingsbor som hittills varit sysselsatta inom varvsindustrin.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till näringsutskottets betänkande på samtliga punkter.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! I förslaget i propositionen 121 till ramavtal om samgående mellan AB Götaverken och Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB åtar sig i avtalsförslagets 12 § Saléninvest AB att på anfordran av regeringen på marknadsmässiga villkor sköta befraktning och drift av fartyg producerade av den nybildade koncernen. Det gäller fartyg som ej är sålda vid leveranstillfället, alltså sådana fartyg som byggts med statliga krediter eller s. k. lagerstöd.

Mot den bakgrunden har motionen 2353 väckts. I denna socialdemokratiska motion har anförts att det bör prövas om inte det statliga engagemanget för fartygsbyggande bör utsträckas till att gälla också rederiörelse.

Konjunkturerna inom sjöfartsnäringen kännetecknas av toppar och vågdalar. Just nu befinner sig tankfartygsmarknaden i en djup vågdal. De svenska storvarven har huvudsakligast varit inriktade på större tankfartygstonnage. Men det borde vara möjligt att få produktionen mera flexibel och att inrikta verksamheten på andra fartygstyper. Världshandeln har under några år varit mindre livlig. Men vi vet att det kommer uppgångar. Efterfrågan på tonnage kommer att öka. Med de goda kunskaper om skeppsbyggeri som finns i vårt land, finns också goda förutsättningar att bygga fartyg som kommer att fylla en uppgift med transporterna av en ökande världshandels produkter.

För svenska statliga verks och industriers del föreligger ett stort behov av transporttjänster. Under lågkonjunkturer på sjöfartsmarknaden kan

det på kort sikt vara affärsmässigt att hyra in billigt utländskt tonnage, men under högkonjunkturer kan det vara tvärtom. Det finns också statligt engagemang i företag som kräver speciellt tonnage för att få rationella transporter. Sådana transporter kan bli dyrbara när det i övrigt är större efterfrågan på tonnage.

Detta är en av anledningarna till att vi har föreslagit en utredning om etablering av statlig rederirörelse. Men det finns flera skäl. Staten skall i nuvarande läge ta på sig de ekonomiska riskerna vid fartygsbeställningar. Intill dess bättre konjunkturer kommer skall fartygen drivas av Saléninvest, som skall sköta befraktningar och drift av fartygen. Saléninvest skall göra det på beställning av regeringen. Men härvid har man stannat. Och det innebär: Kan fartygen få bra frakter, kommer de att säljas därför att i så fall kan man också få ut hyfsade priser för dem. Det betyder också att så länge intäkterna och fraktraterna för de med statligt lagerstöd uppbyggda fartygen är låga, är de kvar hos sin ägare med staten som huvudintressent. När tiderna blir bättre och frakterna stiger skall fartygen säljas. Det är denna ordning vi vänder oss emot.

En ur de ombordanställdas synvinkel oroande faktor har på senare år alltmer accentuerats. Det är rederiernas – även de svenska rederiernas – tilltagande intresse att sätta fartygen under speciell flagg för att kunna driva dem billigare. Detta är ett stort internationellt problem. Flaggutredningen studerar det främst ur svensk synpunkt. Problemet är alltså under observation så långt. Men vad händer om redare med intressen i Liberia, Panama osv. dyker upp och vill köpa de med svenska statliga garantier byggda fartygen och sedan med dessa kunna konkurrera ännu hårdare med bl. a. svenskt tonnage? Vore det ändå inte av intresse att närmare utreda möjligheterna att ha fartygen kvar under svensk flagg med bibehållet svenskt statligt ägarengagemang?

Utskottet skriver i stort bort detta problem genom att helt kort bara påpeka att analysen av rederisituationen skall ske snabbt och därför kan man inte föreslå några vidare framställningar i ärendet. Det är en mager motivering.

Det är inte bara de varvsanställdas sysselsättning som berörs av den propositionen som vi nu behandlar. Den är av stort intresse också för svenskt sjöfolk. Det är varven som bygger sjöfolkets arbetsplatser. Det är rederierna som äger arbetsplatserna – fartygen. Därför är det viktigt, att också kunna behålla arbetsplatserna i svensk ägo. Där ligger intresset för sjöfolket. Varvsfolket kommer åter in i bilden genom att framtida nödvändig reparation och översyn oftast sker i fartygens hemland.

Utskottet anser sig inte böra föreslå någon framställning till regeringen med anledning av vår motion. Jag har ändå velat fästa uppmärksamheten på vissa viktiga problem i anslutning till varvspropositionen. Det gör jag med den tanken att det ändå skall ske en analys av rederiverksamheten i framtiden. Och det kanske ändå inte skall ske så snabbt att vissa för dem som har sin anställning ombord på fartygen viktiga frågor skall lämnas helt åt sidan.

Herr talman! Jag slutar med att säga att det vore intressant om industriministern något ville beröra den frågan.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall bara med några få ord beröra den fråga som herr Rosqvist tog upp. Det är inte så att vi i regeringen underskattar de problem som herr Rosqvist rörde vid. Vi är medvetna om att om riksdagen, som vi hoppas, tar beslut beträffande NJA:s framtid och Stålverk 80, har vi där att lösa ett transportproblem, som mycket ingående har studerats av projektledningen, men där de slutgiltiga förslagen naturligtvis blir beroende av vad riksdagen säger i fråga om det framtida projekteringsarbetet. Men i det sammanhanget, liksom naturligtvis i den fortsatta uppmärksamheten kring varvsproblemen, ser jag det som viktigt att vi noga följer vad som händer på rederisidan och inte minst – observera det – vad som kommer att ske i fråga om ägarskapet till de båtar som vi nu bygger utan beställare. Men vi måste nu lösa det här problemet först. Det är akut och vi kan inte avvakta vad som skulle kunna ske exempelvis genom utredningar på rederisidan. Men jag kan lova herr Rosqvist att vi skall noga titta på detta också vid de fortsatta övervägandena.

Herr talman! Den fråga som vi nu diskuterar är utomordentligt viktig. Den är en betydelsefull del av det svenska näringslivet. Varven selsätter, direkt och indirekt, ungefär 5 % av det totala antalet industrisysselsatta i vårt land. Varvsindustrin är samtidigt en av de branscher som är mest känslig för vad som händer i de internationella konjunktursammanhangen.

Jag tror att det är mycket viktigt att framhålla det här. Även om enighet tycks råda mellan flertalet partier om de åtgärder som nu regeringen och näringsutskottet föreslagit har vi ändå lyssnat till tongångar från vänsterpartiet kommunisterna som åtminstone på mig verkar en aning verklighetsfrämmande – som om man inte vill acceptera de faktiska förhållandena i det internationella konjunkturförloppet. Det är tyvärr inte en vanlig konjunkturedgång som vi har upplevt och upplever. Oljekrisen 1973 med dess effekter på industriländernas energipolitik och oljekonsumtion innebar mer än en konjunkturmässig variation. Nedgången av oljeförbrukningen och oljetransporterna borde emellertid ha kunnat klaras utan dramatiska omställningar om vi inte samtidigt hade fått effekterna av den exempellösa och – det kan man gärna kalla den – planlösa upphandlingen eller orderingången av tankfartyg under framför allt 1973. Den upphandlingen har inneburit ett förändrat läge på oljefraktmarknaden. För världens varvsindustri har det inneburit att orderingången avseende tankfartyg praktiskt taget upphört efter första kvartalet 1974.

Dessutom har en inte obetydlig del, ca 30 %, av tidigare tecknade order avbeställts. Det har uppstått luckor i produktionsplanerna för 1976 och 1977. Samstämmiga bedömare anser att ytterligare avbeställningar inte kan uteslutas. Något intresse för nybyggnad av tankfartyg kommer

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

självfallet inte att materialiseras förrän slutet på tanköverskottet kan skönjas, och tyvärr kan vi ännu inte skönja det. Inget av våra varv har, vad jag vet, kontakt med någon beställare som i dag intresserar sig för att ta en order på ett nytt tankfartyg.

Som vi utförligt redovisat i propositionen kan vid flertalet av de svenska storvarven endast en ringa del av arbetsstyrkan sysselsättas med tillverkning av beställda fartyg – för leverans fr. o. m. 1978. Bl. a. herr Svanberg har angett siffror beträffande detta. Glöm inte att vi har mellan 25 000 och 26 000 anställda i varvsindustrin, men att de order vi har ger sysselsättning för ca 2 500 av dessa år 1978. Det är det faktiska läget, och det är utomordentligt problematiskt.

Sedan måste man iaktta det förhållandet att det, av rent produktions-tekniska skäl, krävs att order erhålls ca två år före leverans. Man måste alltså ha beställningar nu för de leveranser som skall ske 1978. Då är det inte bara att gå ut och be att få beställningar. Vi får inga sådana. Det är på den punkten som herrar Svensson i Malmö och Hallgren har hamnat i ett dilemma. Man säger att en sysselsättning ändock skall upprätthållas, för vilken vi i dag saknar sysselsättningsobjekt. Vi har alltså en faktisk beläggningssvacka vid de svenska varven under 1978 med åtföljande nedgång i sysselsättningen redan långt dessförinnan. Jag har nämnt de praktiska konsekvenserna av detta förhållande. Eftersom vi ansett en nedläggning oacceptabel av såväl industripolitiska som sysselsättningspolitiska skäl, har vi att ta ställning i dag till ett av de största statliga åtagandena i modern tid, syftande till att rädda sysselsättningen i en nedläggningshotad bransch.

Till det kommer – och det har jag också tidigare riktat uppmärksamheten på – att vi har en rad underleverantörsföretag. Herr Blomkvist nämnde något om detta alldeles nyss. Vi kan räkna med att ca 25 000 personer, ungefär lika många som i den egentliga varvsindustrin, är engagerade som underleverantörer till varven.

Detta är, herr Siegbahn, bakgrunden till det förslag vi har lagt fram, inte i första hand de ideologiska skälen. Förslaget är ett logiskt och ändamålsenligt uttryck för vad som krävs för att klara problemen i detta sammanhang.

För en betydande del av världens totala varvsindustri ger marknads-utsikterna endast ett begränsat utrymme för lönsamhet och sysselsättning under de närmaste åren. Den samlade produktionskapaciteten vid världens varv är i detta perspektiv alltför stor. Om balans och normala marknadsvillkor skall återställas på fartygsmarknaden inom rimlig tid, måste en successiv reduktion av varvsproduktionen komma till stånd i de större varvsländerna. Storleksordningen 30–40 % har därvid nämnts.

Denna uppfattning vill inte herr Svensson i Malmö dela. Låt mig då säga att detta problem har varit föremål för uppmärksamhet inom OECD, där man sedan ett par års tid har haft kommittéer som arbetat med analyser av marknaden och dess förutsättningar. Likaså har man försökt att finna lösningar som skulle kunna samla de ledande nationerna i värl-

den på varvsområdet till en överenskommelse. Den 4 maj i år har man också enats om vissa riktlinjer för den internationella varvspolitiken. Dessa riktlinjer innebär bl. a. att inga generella subventioner skall ges, vilket är ett väldigt viktigt steg när det gäller att kunna komma överens med Japan, Frankrike, England, Västtyskland och andra varvsnationer.

Jag skulle vilja ställa följande fråga till herr Svensson i Malmö: Om vi inte får in order och alltså skall söka beställare utanför vårt land, skall vi då lämna subventioner och i vilken omfattning skall vi i så fall göra det? Enligt vår uppfattning kan och skall vi inte göra det. Vi skall försöka få bort de subventioner som funnits.

Nu har vi alltså för det första kommit så långt – och härvid har de svenska varven och de svenska företrädarna i detta arbete varit i hög grad pådrivande krafter – att vi är på väg att nå en överenskommelse om att inga generella subventioner skall lämnas. Att vi i det läget på nytt skulle öppna en subventionspolitik är alldeles uteslutet.

Andra varvsländer inom OECD är för det andra överens om att varvskapaciteten måste minskas väsentligt på sikt. Härvid har nämnts att en kapacitetsminskning på ca 30 % är realistisk med hänsyn till den framtida efterfrågan på fartyg.

Man har för det tredje kommit överens om fortlöpande konsultationer om huruvida resp. länders varvspolitiska åtgärder skall ske inom OECD. Till detta har vi ansett det angeläget att redan nu anpassa vår varvskapacitet. Det är intressant att notera att det, vid överläggningar och förhandlingar med olika berörda intressenter inom varvsindustrin som föregått regeringens ställningstagande i varvspropositionen, har varit en stor fördel att samförstånd har kunnat uppnås vad avser bedömningen av svensk varvsindustris situation och dess utsikter för de närmaste åren. Jag vill gärna säga att vi med tillfredsställelse kunnat notera att representanterna för de fackliga organisationerna och de anställda, dvs. de som är direkt berörda av detta, har varit med i diskussionerna och sökt sätta sig in i nuläget och i hur det kan se ut för framtiden samt vad som är nödvändiga åtgärder. De har också funnit det angeläget att det vidtas en reduktion. Det finns nu en överenskommelse mellan regeringen och varvsindustrin om en fastare planering för tiden t. o. m. 1978. Den innebär en neddragning med ca 30 % efter 1978. Det betyder en minskning av antalet direkt sysselsatta vid varvsföretagen med ca 8 000 personer. Men ta bort dessa 8 000 från de ca 25 000 som är anställda där. Vi skall ändå ha kvar ungefär 17 000–18 000 anställda i den svenska varvsindustrin. Jag upprepar att vi i dag har en orderbeläggning fram till 1978 som ger sysselsättning för 2 600 av de 17 000 anställda som vi efter en reduktion kommer att ha kvar.

Ärade kammarledamöter! Detta är läget. Det är faktiska förhållanden och en verklighet som vi inte bara kan springa bort från utan till vilken vi måste ta ställning. Hur skall vi klara detta? Hur skall vi kunna ge garantier för sysselsättning och hur skall vi kunna göra en rimlig nedtrappning av den svenska varvsindustrin?

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

Varje gång som vi har bedömt svensk varvsindustri ur samhällsekonomisk synpunkt har omdömet blivit positivt. Den stora exportinriktningen tillför landet betydande valutainkomster, det relativa löneläget är högt, varvens orderpolitik har medgett en jämn sysselsättning. Varvsproduktionen har stora positiva effekter på sysselsättningen i underleverantörsledet, och varven har en allmänt hög och internationellt sett konkurrenskraftig teknisk standard.

Att den rent företagsekonomiska lönsamheten blivit svag förklaras till en del av snedvridna internationella konkurrensvillkor. Med hänsyn till att de svenska varven konkurrerar med varandra om knappa resurser borde emellertid effektiviteten kunna förbättras genom ökad samverkan. Ansvar för detta kommer nu att i ökad omfattning åläggas staten genom den föreslagna samordningen av varvsverksamheten i Göteborg samt statens tidigare engagemang i Uddevalla. Staten tar naturligtvis här på sig ett utomordentligt stort ansvar för sysselsättningen inom den svenska varvsindustrin.

De svenska varven har enligt vår bedömning goda utsikter att hävda sig i internationell konkurrens i framtiden – det har de visat under de senaste åren. På den punkten är herr Svensson i Malmö och jag överens. Bedömningen att svensk varvsindustri efter en utan tvivel svår omställningsperiod under de närmaste åren bör kunna finna intressanta och lönsamma sysselsättningsobjekt har varit den grundläggande utgångspunkten för de insatser i form av finansiella åtaganden och strukturella åtgärder från samhällets sida som regeringen nu föreslår.

Därmed är jag framme vid förslaget om kreditgarantier för lagerproduktion av fartyg. Det är vår strävan att genomföra en mjuk anpassning för varvsindustrin till en lägre kapacitetsnivå. Det låter på något sätt enkelt när vi talar om lagerproduktion, men vi skall vara överens om att statens åtagande här är riskfyllt. Vi bygger fartyg utan beställare. Vi gör ett försök till vägning in i en framtida konjunktur, där vi hoppas på en uppgång i världshandeln – OECD-länderna är nu överens om att det blir en uppgång – och detta bör så småningom påverka också varven, dvs. skeppsbyggandet. På den punkten kan vi hålla med herr Svensson i Malmö. Även i den kapitalistiska världen bör vi få en konjunkturuppgång, som medför ökad sysselsättning också för varven. Men låt oss hela tiden komma ihåg att om detta skall påverka situationen 1978 och 1979 måste vi också täcka in gapet mellan dagens order, som ger sysselsättning åt ca 2 500 personer, och den varvskapacitet med 17 000 anställda som vi i dag bestämmer oss för att ha kvar efter 1978. Det vill sannerligen till en rätt hygglig konjunkturutveckling så småningom för att vi skall kunna klara detta.

Men vi tror på möjligheterna av flera skäl. Det bör vara möjligt, och det är nödvändigt för att vi inte skall ställa åtskilliga tiotusentals människor utan sysselsättning och möjligheter till jämn inkomst.

Jag tror också att det är viktigt att i detta sammanhang säga att sysselsättningen inom varven inte enbart behöver inriktas på skeppsbyg-

gande. På den punkten kan vi vara överens. Man bör söka efter andra sysselsättningsmöjligheter. Kockums tycker jag på ett föredömligt sätt har tänkt på detta när de säger att de skall dra ned kapaciteten vid Kockums i Malmö med 30 %, varav hälften, 15 %, genom att ta in andra uppgifter än byggande av fartyg. De andra 15 procenten, som de tänker minska antalet sysselsatta med, hoppas de kunna genomföra med naturlig avgång.

Det är viktigt att också de övriga varven – och här kommer staten in som majoritetsägare – mycket noggsamt uppmärksammar möjligheterna att skapa också annan sysselsättning för dem som i dag är sysselsatta inom varven och som underleverantörer till varven. Götaverken Ångteknik AB, som ingår i detta avtal, är en del. Rörinstallationerna, som herr Blomkvist omnämnde, är en annan del. Och de har ett samband sinsemellan. Utbyggnaden av den petrokemiska industrin, som vi hoppas kommer att påbörjas under hösten, tror jag kommer att stimulera utvecklingen inom dessa områden. Där bör varven vara observanta inför möjligheterna till nya sysselsättningstillfällen, som skulle kunna fås på det sättet.

Herr Hugosson har varit ängslig för vad som sker efter 1979. Ja, det är riktigt att vi i propositionen har skrivit att vi inte får utesluta att vi kan ha svårigheter också 1979. Men det har varit mer en varningslampa, en signal, inför att även om det beslut som vi fattar i dag – som jag hoppas – om lagerproduktion visserligen löser problemen efter en nedbantning t. o. m. 1978, måste vi mycket snart återkomma till vad som skall kunna göras 1979.

Låt mig klart säga ifrån att våra ambitioner bör vara att hålla sysselsättningen på den nivå som vi uppnår 1978 också framöver, efter 1978. Och jag kan inte i utskottets skrivning se någon annan uppfattning på den punkten.

Låt mig också i det här sammanhanget säga några ord till herr Siegbahn och moderaterna om statens majoritetsengagemang. Moderaterna har ju yrkat att avtalet med Saléninvest inte skall godkännas. Nu har de gått med på det men ändå ställt sig litet frågande. Det finns här två mycket väsentliga skäl.

Det ena skälet är det oundgängligen nödvändiga kapitalengagemang. Och jag uppmärksamade att herr Siegbahn själv berörde att det inte finns privata finansintressen för ett sådant kapitalmässigt engagemang som i dag är nödvändigt inom svensk varvsindustri. Kapitalet behövs för varvsdriften, för investeringar och för lagerbyggande. Detta lagerbyggande kan medföra – om ingen försäljning av de byggda båtarna blir möjlig – att varvet får betala en viss del av kostnaderna. Det kostnadsansvaret faller på den som då är ägare. Och staten skulle då stå för det huvudsakliga kapitalengagemang. Staten bör då också kunna ta ett huvudansvar för de beslut som kommer att träffas inom de varv i vilka vi är så hårt engagerade.

Det andra skälet som jag ser som mycket viktigt för det statliga långt-

gående engagemanget – majoritetsdelägarskapet – är samordningsmöjligheterna. Möjligheterna till samordning mellan varven bör kunna förbättras när svenska staten är majoritetsdelägare i tre fjärdedelar av svensk varvsindustri. Här har vi under årtal diskuterat nödvändigheten av denna samordning, men det har varit svårigheter. Herr Siegbahn har pekat på motorproduktionen – vi har inte kommit fram. Nej, herr Siegbahn, det har inte berott på varvskommissionen eller dess – skall vi säga – lekmanaledamöter, utan det har berott på motståndet från de olika varvscheferna. Vi har inte kunnat tvinga dem till en uppgörelse. Nu bör vi på sikt kunna nå ett helt annat resultat i fråga om samordning.

Jag vill understryka att risken vid lagerproduktion är att eventuella förluster vid försäljningen kommer att belasta varven.

Låt mig också ett ögonblick kommentera den del av varvspropositionen som avser sammanslagningen av Götaverken och Eriksberg i Göteborg. Den lösning på den akuta Eriksbergskrisen som regeringen föreslog riksdagen förra året var ett provisorium. För att säkra fortsatt drift och ge nödvändigt rådrum för förhandlingar om en slutlig lösning övertog staten det fulla ägaransvaret, sedan den förra ägaren bl. a. tillskjutit ett koncernbidrag om 225 milj. kr.

Det har under arbetets gång stått klart att det skulle komma att erfordras betydande nyinvesteringar för att man på sikt skulle kunna upprätthålla en egen fartygsproduktion vid Eriksbergs varv. Att i den rådande marknadssituationen genomföra detta har inte ansetts vara samhällsekonomiskt försvarligt. Det har varit nödvändigt att inrikta ansträngningarna på att åstadkomma en mera fullständig samordning av varvsverksamheten i Göteborgsområdet. Det har varit en röd tråd i regeringens varvspolitiska strävanden. Grunden bör vara lagd för en varaktig och slagkraftig varvsenhet i Göteborg med utnyttjande av de resurser som man där har.

Staten kommer nu, om riksdagen bifaller våra förslag, att direkt och indirekt genom Statsföretag vara innehavare av aktiemajoriteten i Götaverken med dotterbolag, Eriksberg, Uddevallavarvet och Karlskronavarvet. Därmed kommer omkring tre fjärdedelar av svensk varvsindustri att vara samlad i statens hand. Under alla omständigheter har vi ett majoritetsägarskap. Det innefattar inte bara skeppsbyggnadsverksamhet i Uddevalla, Göteborg, Landskrona, Sölvesborg och Stockholm utan också mekaniska verkstäder, motorfabriker, reparationsverksamhet, rörentreprenadverksamhet, byggmaterietillverkning, rederiverksamhet, serviceverksamhet m. m. Det kan vara skäl i att uppräknat dessa många områden, när jag många gånger tidigare har talat om att vi borde kunna åstadkomma en breddad sysselsättning med ökad diversifiering.

Denna betydande grupp av svensk varvsindustri, som nu kommer att ägas av staten, behöver bli föremål för en översyn rörande dess framtida organisatoriska struktur och om hur samordningsvinster skall kunna tillvaratas. Regeringen har beslutat att om riksdagen bifaller den proposition som nu diskuteras, kommer en särskild utredning att tillsättas snarast

för dessa uppgifter. Denna utredning skall i första hand avge förslag till hur det statliga varvsengagemanget skall organiseras för att man skall uppnå målsättningen att ha en väl sammanhållen och effektiv produktion. Utredningen skall härvid bedöma om varvsgruppen lämpligen skall ingå som en sammanhållen företagsgrupp inom Statsföretagskoncernen eller om företagsgruppen skall utgöra en självständig koncern, eventuellt dotterkoncern till Statsföretag.

Jag vill med detta rikta uppmärksamheten på vilken vikt vi lägger vid varvsindustrin och den organisatoriska uppläggningsen, som skall ge garantier för att vi kan utveckla och väl hävda svensk varvsindustri.

Utredningen kommer att studera möjligheterna att låta vissa produktionsenheter inom varvsgruppen vara underleverantörer till de egentliga nybyggnadsenheterna. Exempel på produkter och områden, där en specialisering kan medföra samordningsvinster, är tillverkning av sektioner, roder, däckshus, ångpannor, inrednings- och rörarbeten.

Ett annat väsentligt område, där samordningsvinster kan erhållas, är motortillverkningen – det har vi talat om tidigare.

Utredningen skall arbeta skyndsamt, och utredningen skall vid sin sida ha en referensgrupp med företrädare för de anställda.

Herr talman! Innan jag slutar anser jag mig skyldig att också för kammaren redovisa att den utveckling beträffande Götaverkens ekonomi, som förutsattes när avtalet i slutet av förra året skrevs, har kommit att bli något annorlunda. Det har redovisats inför näringsutskottet, men jag anser att det är viktigt att kammarens ledamöter också får del av dessa uppgifter.

Vid de förhandlingar som skedde mellan staten och Saléninvest AB angående statens övertagande av aktiemajoriteten beräknades Götaverken uppvisa ett betydande underskott för 1975 – nära 100 milj. kr. Enligt vad som nu kan konstateras kommer Götaverkens resultat för år 1975 att bli sämre än vad man trodde i december förra året. Bokslutet för räkenskapsperioden 1 januari 1975 till den 30 juni 1976 – alltså en 18-månadersperiod, dvs. fram till statens övertagande den 1 juli – kan komma att uppvisa en förlust på omkring 150 milj. kr. Men låt mig upprepa: Beräkningen 1975 var 100 miljoner, beräkningen för en 18-månadersperiod ligger på en förlust på ca 150 miljoner. Jag tycker det är angeläget att samtidigt framhålla att från Götaverkens sida redovisar man möjliga vinster under 1976 och 1977 på ca 400 milj. kr.

Jag har varit angelägen att framhålla detta. Det är uppgifter som vi alltså har från Götaverken. Vi har självfallet haft revisorer inkopplade som granskat uppgifterna. Man lägger nu in – vilket naturligtvis är riktigt – förväntade förluster och även valutaförluster, och det gör att vi får en sådan här resultatberäkning fram till dess att staten övertar verksamheten.

Det är viktigt att få framhålla detta nu, innan riksdagen beslutar och staten formellt – efter den 1 juli – blir ägare. Det brukar ju ofta sägas att så snart staten tar över en del av någon industriell verksamhet uppstår

förluster. Här ligger förlusterna självfallet tidigare – de faller på inneliggande order. Och det är utomordentligt väsentligt – utan att nu ta upp en omfattande ideologisk debatt om statligt företagande – att slå fast att vi står vid en punkt där frågan är: Skall vi engagera samhället eller inte för att söka klara sysselsättningen inom svensk varvsindustri och även söka klara den så att en nedbantning eller omstrukturering sker under socialt acceptabla former?

Jag vill gärna understryka begreppet socialt acceptabla former. I den mån, herr talman, som riksdagen skulle kunna bli enig om att godta det förslag som vi har framlagt, så är det ett försök att åstadkomma en omstrukturering av en viktig del av svenskt näringsliv under socialt acceptabla former, dvs. under en övergångstid när egentligen inga eller mycket begränsade friställningar eller avskedanden skulle behöva genomföras, utan nedtrappningen kan ske genom naturlig avgång eller omläggning av produktionen.

Detta bör kunna bli mönsterbildande för vad vi också kan komma att behöva göra inom andra områden. Vi får ju nästa vecka ta ställning till en del åtgärder inom beklädnadsindustrin, där ungefärligen samma tankegångar ligger bakom och där just det principiella innehållet i en socialt acceptabel omstrukturering framhåvs.

Herr talman! Med det beslut som jag hoppas att riksdagen om en stund kommer att fatta har vi passerat en första del av ett besvärligt krisproblem. Jag tycker det är angeläget att framhålla att detta bara är ett delproblem – dock inte så "bara" i och för sig – men det är ingen slutgiltig lösning. Varvskrisen har skakat företagen, med kända resultat. För de många anställda och deras familjer samt för hela regioner har det inneburit ovisshet om framtiden. Hur går det med jobbet i fortsättningen? har varit en vardagsfråga. Varvsproblemet har blivit ett nationellt problem. Samhället-staten kan inte och har inte kunnat undgå att ta sitt ansvar. Ingen annan har kunnat överta det i nuläget.

Den enighet som nu förefaller kunna uppnås om den föreslagna lösningen är glädjande. Och det är också ett erkännande åt alla de i varvsindustrin sysselsatta som känner för sina jobb och sin bransch. Inte minst de fackliga organisationerna i Göteborg har på ett förtjänstfullt sätt hela tiden deltagit i diskussionerna om varvens räddning och rekonstruktion. De har inte väjt för de i och för sig obehagliga åtgärder som en långtgående nedbantning innebär.

Omstrukturering inom näringslivet är inget nytt. Om vi, som jag sade tidigare, kan klara dem i socialt acceptabla former, där samhället har ett betydande ansvar för omställningen, så kan man från de anställdas sida vara med och lämna ett positivt bidrag för att underlätta processen, och det är just vad som sker inom varvsindustrin.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man är starkt handikappad, när man bara har tre minuter på sig för att replikera ett så långt anförande som statsrådet här höll.

Men jag skall försöka koncentrera mig.

Industriministern sade att vpk i sin kritik bortser från de faktiska förhållandena. Nej, visst inte. Vi är fullt medvetna om svårigheterna och de enorma finansiella insatser på kort sikt som de kräver. Den fråga vi ställer är: Vilka är och blir de framtida faktiska förhållandena? Där tenderar man nämligen att uteslutande svartmåla även när det gäller utvecklingen på sikt. Och man gör det på sådant sätt att vi riskerar att få en långsichtsbedömning som bara utgår från det internationella redarkapitalets aktuella intressen och stämningar. Det talas inte mycket om att avbeställningarna dock har varit mindre i svensk varvsindustri än i andra länders, att orderböckerna här ändå är något längre. Varför skall vi då förplikta oss att dra ner lika mycket som andra nationer?

Inte heller talas det mycket om möjligheterna till framtida förbättringar av strukturen och av sjöfarten. Vi har t. ex. exploateringen av nya råvarutillgångar i världen. Den exploateringen kommer obestriddligen att öka, eftersom gapet mellan de avancerade industriländernas egna resurser och behov enligt samstämmiga bedömningar har ökat. Detta måste innebära en ökning av de internationella transporterna.

Likaså har vi den stora underkapaciteten när det gäller att tillgodose varvsutbyggnaden i vissa socialistiska länder. I Rumänien ser man sig sålunda tvingad att dubbla sin varvsproduktion, som nu bara kan täcka 30 % av tonnagebehovet, eftersom det betyder så mycket att kunna exportera på egna kölar. Eller vi har ersättningen av gamla fartyg som förr eller senare måste göras, inkl. ersättningen av stora tankers med mindre. Även det är sådana faktorer som kommer att göra sig gällande. En annan sak som vi har påtalat tidigare är rederiernas tendens att lägga 30 % av sina order på utlandsvarv, särskilt då specialfartygen. Det är ju också någonting som man rimligtvis borde kunna ändra på i fortsättningen.

Vidare bör möjligheter föreligga att göra en omställning i produktionsinriktningen, anläggningsinvesteringarna kan göras snabbare och ges ökad bredd. I Östtyskland finns det varv – t. ex. varvet i Wismar – som bygger praktiskt taget allting. Så borde det rimligtvis med stora insatser och goda resurser kunna bli även här på litet sikt sett. Likaså kan vi satsa på nya motorer och på de kollektiva trafikmedlens framtida expansion – man kan satsa på dem, när det finns nya behov – och man kan tillvarata möjligheterna att få väsentligt billigare kapital för subvention. Om man kallar det för subvention eller något annat är oväsentligt. Oavsett vad man kommit överens om har man ju ändå en betydande subventionering av världens varvsindustrier. Det där är delvis en skendebatt.

Det har också talats mycket om minusfaktorerna. Låt oss någon gång tala om plusfaktorerna och se om de inte ger en något annan bild än den redarkapitalet har givit.

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Industriministern uttryckte sin glädje över att de fackliga organisationerna också har varit med i det här sammanhanget. Men det kan inte ha varit något större nöje för de fackliga representanterna att få medbestämmande på ett skepp som håller på att sjunka och då tvingas att acceptera den lösning som i dag presenteras och som innebär att 4 700 varvsarbetare i Göteborg så småningom kommer att mista sina jobb.

Sedan säger industriministern att vpk:s krav i det här sammanhanget är något verklighetsfrämmande, och andra har sagt att de hänger i luften. Jag har t. o. m. varnats för att komma till Göteborg och varsko om att vi har yrkat avslag på vissa delar av den här propositionen. Men jag är inte alls rädd för att komma till Göteborg och tala om att vi har krävt ett förstatligande av varvsindustrin i Sverige. Att det enligt vår mening skulle vara den bästa garanten visar exempelvis Uddevallavarvet.

När det varvet gick över från privat ägo skedde det etappvis. Först fick staten gå in och ge kapitalet stöd, sedan tvingades man ta över hälften av aktierna. Även då gick det med förlust. Först när staten tog över hela varvet och det inte längre gick att manipulera varv emellan, gick varvet med vinst. Alla de pengar som tidigare hade lagts ner var skattebetalarnas. Vi vill inte ha ett upprepande av typen Uddevallavarvet med exempelvis Götaverken och andra varv i Sverige.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom industriministern ett par gånger vänt sig särskilt till mig, vill jag med några ord svara honom.

Industriministern framhöll att det faktum att staten gått in med 51 % av ägarkapitalet vid sammanslagningen av Götaverken och Eriksbergsvarvet var "den logiska konsekvensen av vad som var ändamålsenligt". Sedan fortsatte han med att ange två skäl. Det ena var att man redan bundit sig för stora finansiella engagemang och i framtiden kanske måste göra det i ännu större utsträckning, och det var då naturligt att vaka över dem och se till att pengarna kom till rätt användning. Det andra var att man ökade samordningsmöjligheterna mellan varven.

Under de gångna åren har den här frågan naturligtvis diskuterats. 1971 kom man t. o. m. fram till ett avtal mellan varven och staten. Herr Johanssons företrädare, Krister Wickman, uttryckte i propositionen sin tillfredsställelse över det avtal som träffats och förväntade sig goda resultat av det. Det är naturligt att detta var vad man hoppades.

Jag tror att man skall vara försiktig med att bara kasta skulden på de privata varven. Alla har väl gjort sig skyldiga till felbedömningar och okloka attityder. Vi behöver bara studera de olika propositionerna på detta område – herr industriministern har varit upphovsman till några av dem – för att konstatera vilka felbedömningar som under årens lopp begåtts.

Det statliga Uddevallavarvet har inte heller visat den vilja till samarbete

som varit önskvärd. Då skulle den jättelika investering som nu gjorts där inte kommit till. Jag tror att den i dagens läge till väsentliga delar visar sig vara en felinvestering. Alla har alltså sin del i ansvaret.

Det är inte sagt att det blir bättre därför att staten tar över ägaransvaret. Men herr Hallgren uttryckte nyss motsatt uppfattning, nämligen att när staten tagit över Uddevallavarvet går det med förtjänst. Det är inte vår uppfattning. Jag tror att det varit lyckligare om man nöjt sig med den kontroll som är självklar eftersom staten har så stora ekonomiska skyldigheter i förhållande till varven. För vår del har vi dock beslutat att svälja det beska pillret eftersom tiden inte medger nya förhandlingar.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag behöver ju inte fortsätta någon debatt med herr Siegbahn. Moderaterna har, som han själv säger, valt det förslag som vi lagt om att staten skall ha majoritetsdelägarskapet i de varv som nu är aktuella. Sedan kan man ha principiellt delade meningar om det riktiga eller oriktiga i detta. Vi har den meningen att när staten nu engagerar sig i så utomordentligt hög grad skall vi också ha huvudansvaret, och vi skall även ha kontrollmöjligheten.

Sedan några ord till herr Hallgren beträffande de fackliga företrädarnas möjligheter till medbestämmande och diskussion. Det har varit ett utomordentligt samarbete med de fackliga företrädarna för varvsindustrin när vi diskuterat vad man skall göra för att klara varvsproblemen och lägga ett mera långsiktigt program. Jag noterar med stor tillfredsställelse att dessa företrädare hela tiden varit beredda att ta sin del av ansvaret. Jag kan känna och förstå deras bekymmer inför att vara med om ett beslut som innebär att 7 000 å 8 000 anställda måste försvinna från en sysselsättning de haft sedan lång tid tillbaka. Men de har på ett mycket verklighetsbetonat sätt bedömt möjligheterna.

Det är där jag säger att vpk avskiljer sig. Man vägrar att diskutera de faktiska förhållandena. Vi kommer, trots nedbantningen, år 1979 att ha 17 000 anställda i den egentliga varvsindustrin. I dag har vi order som ger 2 500 arbetare sysselsättning. Där måste vi angripa problemen – skapa ny sysselsättning för 1978 och tiden därefter och se hur vi skall kunna klara det hela.

Jag har uppfattat varvsarbetarna – tjänstemännen och de kollektivanställda – så att de varit beredda att ta ansvaret på villkor att vi kan klara nedbantningen på ett socialt acceptabelt sätt – utan egentliga avskedanden, samtidigt som vi i de här kommunerna försöker skapa ny sysselsättning inom andra områden för de ungdomar som inte kommer att få plats sedan de lämnat varvsarbetet.

Till herr Svensson i Malmö vill jag bara säga att jag tycker att han på ett utomordentligt sätt kvalificerade sig för att bli hedersledamot i Svenska varvsföreningen. Ett sådant anförande som han höll här med den optimistiska tongången om vad som kommer att hända i varvskonjunkturen skulle sannerligen vara en lisa för både redarna och de privata

varvsindustriägarna. Jag vågar mig inte på att vara så optimistisk. Jag beskyls ju ibland för att vara litet för optimistisk i mina bedömningar på näringslivets område.

Här har vi nu sökt att följa och nogsamt notera vad de internationella organen säger – OECD:s varvsutredning och andra instanser inom detta område. Vi har naturligtvis också försökt att mycket nogsamt följa hur orderläget och sysselsättningsmöjligheterna är i vår egen varvsindustri. Om de plusfaktorer skulle vara riktiga som herr Svensson i Malmö staplat upp och som skulle, enligt min mening, ge honom de här kvalifikationerna för Svenska varvsföreningen, då känner jag en tillfredsställelse över att vi gör den satsning som vi nu kommer att bestämma oss för och som kommer att kunna skapa sysselsättning för de 17 000 varvsarbetare som blir kvar i vår varvsindustri år 1978 och därefter. Det behövs faktiskt litet av den optimismen för de ändamål som vi är ute efter – inte för det mycket verklighetsfrämmande program som herr Svensson i Malmö tecknar för sig själv och sina kamrater.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När industriministern nu ytterligare en gång upprepar att våra krav hänger i luften och är verklighetsfrämmande, bortser han naturligtvis från att dessa krav skall ses som delar i ett helt näringspolitiskt program och att man alltså måste ta hänsyn även till andra krav som vpk har rest.

Vad betyder exempelvis en vidareutveckling av kustsjöfarten och insjöfarten? Om man förverkligade kraven på ett förståttligande av pappers- och skogsindustrin, skulle då inte behovet av ett statligt rederi framstå som klarare för industriministern? Skulle då inte behovet av transporter sjövägen öka väsentligt? Även icke statliga företag skulle naturligtvis behöva ytterligare tonnage, om man utvecklade kustsjöfarten och insjöfarten. Detta skall utredas, skriver utskottet, och avstyrker våra motioner. Om denna utredning när den är klar kommer fram till att kustsjöfarten och insjöfarten skall utvecklas, vilket jag hoppas inte kommer att dröja alltför många år, kan dessa frågor redan nu tas med detta i målsättningen för ett statligt rederi.

Industriministern har inte särskilt mycket berört behovet av ett statligt rederi och de statliga transportbehoven annat än i samband med diskussionen om Stålverk 80. Men jag förutsätter att industriministern och det socialdemokratiska partiet har den uppfattningen att mer och mer av den tyngre industrin skall övergå i samhällets ägo, och då uppstår ett ännu större behov.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Såvitt jag vet är kravet på en 30-procentig nedskärning någonting som förs fram från det privata kapitalets sida. Där finns alltså en intressegemenskap mellan herr Johansson och det privata kapitalet. Jag är medveten om att det finns representanter för varvsnärings som

bestrider den pessimistiska bilden, men dessa är ju inte de mest representativa.

Industriministern svarade med en lustighet på en lång rad låt vara hastigt framställda men dock konkreta frågor om de framtida faktorer som här kan ha betydelse. Det hade varit bra om han hade svarat mera konkret. Då hade vi fått ett bättre underlag för diskussionen här i dag om dessa faktorer. Det är anmärkningsvärt att de frågorna inte alls berörs i propositionen, och det hade därför varit roligt om de nu hade tagits upp av industriministern. De frågorna är nämligen mycket vitala för bedömningen av huruvida man skall låta orderböckernas utseende för dagen avgöra en långsiktig inriktning och en långsiktig nedskärning eller om man skall räkna med att det kan komma till andra faktorer som gör det möjligt och berättigat att lägga ned stora resurser på att hålla ut för att därmed åstadkomma ett bättre sysselsättningsresultat än vad nedskärningsprogrammet ger. Finns det positiva ting att räkna med ifall man är skicklig, satsar, har resurser och politiskt kan styra näringen på lång sikt, måste man starkt ifrågasätta den mycket ensidiga bild som här har målats. Det må vara att den gäller fram till 1978 eller 1979 – det bestrider vi inte från vpk:s sida, utan vi är medvetna om problemen – men frågan är vilken situation vi sedan kommer att få. Om vi när det blir en uppgång gjort oss urarva, har vi som liten nation mycket svårare att ersätta det som vi gjort oss av med än vad exempelvis japanerna har. Det betyder för oss mycket mer om vi skär ned med 30 % än vad det betyder för japanerna med deras jättelika resurser om de skär ned med 30 %. De kan mycket lättare kompensera sig. Det är det frågan gäller. Om det är så att dessa plusfaktorer borde ha tagits med i bilden på ett annat sätt, kommer ju faktiskt saken i ett ändrat läge. Då är en offensivare politik och en ambitiösare målsättning inte alls så orealistiska som industriministern vill göra gällande.

Låt mig slutligen säga – om jag nu skall hålla min argumentation på samma plan som herr Johanssons lustigheter, dvs. gatunivån – att i så fall kan han ju lika gärna bli hedersmedlem i någon japansk handelskammare.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Det är ju ändå på det sättet att vpk har i motion yrkat avslag på de punkter i propositionen som avser garantier till svensk varvsindustri, motorproduktionen osv. Det är precis som om de båda vpk-talarna ville se bort från problemen.

Vad vill de då göra? Jo, de begär att en snabbutredning skall tillsättas för att undersöka möjligheterna att finna nya marknader och alternativ produktion för svensk varvsindustri. Det är mycket intressant, och en sådan undersökning kommer vi naturligtvis att göra, men jag undrar hur varvsarbetarna i Göteborg, i Malmö och på andra håll ser på detta, medvetna om att de inte har sysselsättning 1978. Det är ju det problemet vi står inför, och den sysselsättningen måste klaras genom order nu,

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

inte efter det att en utredning är genomförd. Här kan man verkligen använda det gamla uttrycket, herr talman, att medan gräset växer dör kon.

Svårigheterna för varvsarbetarna har vpk tappat bort i sin iver att söka åstadkomma någonting annat än vad vi i dag ser som en ändamålsenlig lösning av ett utomordentligt intrikat problem.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Vid bedömningen av den akuta överkapacitetskrisen inom världens varvsindustri har folkpartiet kommit fram till ungefär samma uppfattning som regeringen. Vi anser således i den föreliggande situationen att en nedskärning av produktionskapaciteten tyvärr är nödvändig och även långsiktigt klart motiverad. Att i detta läge ställa ekonomiska garantier från statens sida under en övergångstid är helt nödvändigt. Om garantier för övergångsproduktion inte ställdes av staten, skulle de fyra storvarven tvingas att friställa den övervägande delen av sina anställda med katastrofala följder även för sysselsättningen inom vår industri i övrigt. Jag kan instämma med herr Svanberg, som tidigare i debatten i dag uttryckte sig så här: Det viktiga är att de anställdas jobb räddas.

Folkpartiet har i en motion särskilt tagit upp sysselsättningsfrågan och begärt att industriverket skyndsamt skall kartlägga verkningarna på arbetsmarknaden av varvsnedskärningen, även när det gäller de många underleverantörernas sysselsättningsproblem. Utskottet ställer sig positivt till folkpartiets krav och understryker på s. 13 i betänkandet behovet av att underleverantörernas problem bevakas av berörda myndigheter. En mening i betänkandet, som jag finner väsentlig, vill jag gärna citera: "I de fall då varven har sin produktion fördelad på flera orter och företag förutsätter utskottet att huvudföretaget i största möjliga utsträckning söker upprätthålla tillverkningen på de olika produktionsställena." Slutligen "räknar utskottet med" att industriverket lägger fram förslag i detta hänseende, om verket finner skäl därtill.

Folkpartiet anser sig i utskottets betänkande ha fått gehör för sina särskilda krav beträffande sysselsättningstryggheten och delar i allt väsentligt regeringens bedömning av varvsproblemen i dagens läge. Betänkandet är också i allt väsentligt enhälligt. Vi har inte reserverat oss på någon punkt och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Sedan måste jag ta i anspråk någon tid för att bemöta ett par påståenden som har gjorts tidigare i debatten. Det sades bl. a. att organisationen Samling 66 skulle vara en borgerlig valorganisation. Det påståendet är fria fantasier. Samling 66 i Göteborg har aldrig varit, är inte och kommer aldrig att bli någon valorganisation för folkpartiet. Därmed nog sagt.

Samme talare sade att folkpartiet inte lever upp till sin slogan Sociala reformer utan socialism. Vi lever alltså inte som vi lär, sade han. Men det är just vad vi gör. Vi anser att i marknadsekonomi skall statlig

företagsamhet kombineras med enskild och kooperativ sådan. Jag kan som exempel nämna folkpartiets aktiva medverkan i frågan om det norrbottniska stålverket, där vi har stött den statliga satsningen.

Sociala reformer utan socialism är en formulering som skall ge en kort sammanfattning av den social-liberala politiken. Observera att folkpartiets ekonomiska politik innebär en social styrning av marknadsekonomin. I detta ligger också att samhället vid behov ekonomiskt kan engagera sig. Så har f. ö. skett med varvsindustrin i alla länder, oavsett vilken politisk färg som landets regering haft. Visst skall staten gå in där det är trassligt, såsom nu i varvs- och tekoindustrierna, men staten skall avhålla sig från att socialisera näringsgrenar som går bra, såsom läromedelsproduktionen och läkemedelsindustrin.

Till den berörda talaren vill jag alltså säga: Jo, folkpartiet lever verkligen som det lär.

Samme ärade kammarledamot sade att vi folkpartister här i riksdagen inte tidigare visat intresse för sysselsättningsproblemen i Göteborg. Ja, en sak är att stå upp här i debatten och diskutera livligt, en annan sak är att komma med konstruktiva förslag. Det senare är just vad vi har gjort. Vi har påtalat strukturproblemen i Göteborgs näringsliv, vi har begärt statliga arbetsmarknadsinsatser och mycket annat. Sådana insatser motionsvägen och interpellationsvägen har vi folkpartister i riksdagen gjort vid upprepade tillfällen, men vi har vunnit föga gehör.

Jag vill till slut bara säga att vi när det gäller varvsindustrin är eniga med regeringen i den aktuella situationen. Låt oss nu fatta beslut i denna fråga.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Den ärade kammarledamot som herr Hörberg avsåg är jag. Jag sade att folkpartiet basunerar ut slagordet Sociala reformer utan socialism, men jag sade samtidigt att det är glädjande att folkpartiet inte lever som man lär, utan accepterar det socialistiska inslag som ett statligt engagemang i och med övertagandet av Göteborgsvarven innebär. Jag framförde en gratulation till folkpartiet att man har ställt sig bakom den här propositionen.

Det går inte att klara denna situation med en borgerlig låt-gå-politik. Vare sig man talar om mera spelrum åt de självläkande krafterna eller om sociala reformer utan socialism tvingas man nu krypa till korset. I verklighetens värld är slagorden inget värda. De spricker som såpbubblor, när det gäller tusentals varvsarbetsares sysselsättning.

Sedan säger herr Hörberg att jag skulle ha framfört fria fantasier om Samling 66 i Göteborg, en organisation som består av företrädare för näringslivet. Den bildades 1966 för att stödja de borgerliga partierna så att det blev borgerlig majoritet i Göteborgs kommunfullmäktige. Denna organisation finns fortfarande kvar. Om jag sade att det var en valororganisation får jag ta tillbaka det. Det är en ekonomisk stödorganisation.

Jag har inte heller från denna talarstol sagt att folkpartiet inte visat

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

något intresse för sysselsättningsfrågorna i Göteborg. Vad jag sagt är att det förvånar mig, med tanke på de relationer man bör ha till Samling 66, att man icke närmare har kunnat följa utvecklingen inom svensk varvsindustri. Det har varit de fackliga organisationerna och de socialdemokratiska ledamöterna som fått ta initiativet.

Jag förstår inte varför man skäms för att tala om sina relationer till Samling 66. Vi socialdemokrater har en intim samverkan med de fackliga organisationerna och med företrädare för personalorganisationerna vid varven i Göteborg. Det skäms vi aldrig för att tala om. Jag förstår inte varför man från folkpartihåll nu på något sätt skäms för att tala om att man har relationer till rederi- och varvsnäringens ägarintressen.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande Samling 66 tycker jag det var glädjande att herr Hugosson tog tillbaka sitt påstående att det är en valorganisation. Det var verkligheten, som jag sade förut, fria fantasier.

Men sedan säger herr Hugosson att han är förvånad över att vi i folkpartiet skäms för att tala om våra relationer till Samling 66 i Göteborg. Nej, om vi hade haft några sådana relationer, skulle vi inte alls ha skämts för det. Men vi har inga relationer till Samling 66.

Sociala reformer utan socialism är inget slagord utan det är, i så få ord som möjligt, en sammanfattning av den social-liberala politiken.

Den sociala liberalism, den socialt styrda marknadsekonomi som vi hävdar är ingen låt-gå-ekonomi. Låt-gå-ekonomin har vi gjort upp med för ett fyrtiotal år sedan. Vi vill att samhället skall styra marknadsekonomin. I en sådan styrning ligger också att samhället skall gå in ekonomiskt där det visar sig behövt, såsom nu beträffande varven.

Detta får räcka som repliker till herr Hugosson. Han brukar komma med påståenden om Samling 66 och om det bristande intresset för sysselsättningen i Göteborg hos oss folkpartister på Göteborgsbanken. Men vi har faktiskt gjort flera insatser under de senast gångna åren, t. ex. de sex folkpartister som satt på samma bänk 1971–1973. Jag har en motion här, nr 374 från 1972, där vi direkt talar om vad som behöver göras för att komma till rätta med den strukturella slagsidan i Göteborgs näringsliv.

Herr Hugosson gratulerade folkpartiet till att ha stött förslaget om insatser för varvsnäringen i Göteborg. Jag kan i det avseendet gratulera socialdemokraterna lika mycket. Eller låt oss gemensamt gratulera varvsarbetarna och varvstjänstemännen till att vi nu gör denna insats i enighet.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har medgivit att det var fel att kalla Samling 66 för en valorganisation, men jag säger att Samling 66 är en ekonomisk stödorganisation, vars målsättning är att förhindra socialdemokratisk majoritet i Göteborgs kommunfullmäktige. Samling 66 verkar fortfarande. Vid det senaste årsmötet valdes förutvarande verkställande direktören

i Broströmkoncernen Kristian von Sydow till sekreterare. Jag har ingen kännedom om vilka relationer folkpartiet har till Samling 66, men en realitet är att denna näringslivsorganisation har som målsättning att se till att de borgerliga partierna bibehåller majoriteten i Göteborgs kommunfullmäktige.

Parollen om reformer utan socialism har inte fört folkpartiet rätt under de gångna åren. Den hjälpte inte under 1940-talet, när folkpartiet gick emot hyresbidrag till strejkande skogsarbetare. Parollen förde inte rätt under 1950-talet, när folkpartiet bekämpade ATP. Den var inte till hjälp under 1960-talet, när folkpartiet försökte motverka en utbyggnad av arbetsmarknadspolitiken och den gemensamma sektorn, och den har under 1970-talet inte kunnat dämpa folkpartiets motstånd mot den aktiva näringspolitiken, som var förutsättningen för att Sverige skulle klara den internationella krisen.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Lögner blir inte sannare bara därför att de upprepas gång på gång.

Herr Hugosson känner inte till vilka relationer folkpartiet har till Samling 66, och det förstår jag, eftersom det inte finns några. F. ö. vill jag påpeka att vilka medborgare som helst får bilda föreningar i vårt land för lagenliga ändamål. Det skall vi vara glada för.

Herr Hugosson är ju chef för Göteborgs statistiska kontor. Han vet mycket väl att folkpartiet alltid har varit en självständig valorganisation.

Till sist: Det var väljarna som 1966 gav de icke-socialistiska partierna majoritet i Göteborgs stadsfullmäktige.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Bara ett kort påpekande med anledning av uppläggningsen av industriministerns senaste replik till mig. Han gjorde gällande att vpk:s yrkanden här i dag bara går ut på avslag på de föreslagna statliga åtgärderna och sedan en utredning om hur man skall kunna vinna nya marknader. Detta är vad som utvecklas i motionen 2352. Den positiva delen av vpk:s program – förstatligande av varven, upprättande av statligt rederi, statlig investeringsplan för varven – som var avsedd att träda i kraft omedelbart och alltså skulle sättas in i stället för den typ av stöd regeringen föreslår finns i motionen 189. Det förhållandet att industriministern inte kopplar samman dem beror möjligen på att motionen 189 var inlämnad redan i början av året när vi förutsåg att den här problematiken skulle komma upp i riksdagen. Vi ansåg inte att vi hade någon anledning att upprepa dessa formella krav i motionen 2352. Man skall läsa båda motionerna. Industriministerns dilemma är nog att han har läst den ena och glömt bort den andra – därav hans märkliga uppfattning om vpk:s politik.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 73 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 1 av herr Pettersson i Västerås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 308

Nej - 17

Avstår - 3

Mom. 2-6

Kammarkaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 73 mom. 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 2 av herr Pettersson i Västerås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 308

Nej - 17

Avstår - 3

Mom. 8 och 9

Kammarkaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 73 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 3 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 237
Nej - 86
Avstår - 5

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 73 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 4 av herr Pettersson i Västerås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 308
Nej - 17
Avstår - 3

Mom. 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Vissa varvsfrågor

i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 73 mom. 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Pettersson i Västerås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304

Nej - 17

Avstår - 7

Mom. 13

Utskottets hemställan bifölles.

Herr talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

§ 6 Näringspolitiken

Föredrogs näringsutskottets betänkanden

1975/76:53 med anledning av propositionen 1975/76:100 i vad avser anslag till företags- och branschfrämjande åtgärder, m. m. jämte motioner och

1975/76:54 med anledning av motioner om näringspolitiken.

Herr TALMANNEN:

Näringsutskottets betänkanden nr 53 och 54 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

I näringsutskottets betänkande nr 53 redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Näringsutskottets betänkande nr 53

Punkten 1 (Företags- och branschfrämjande åtgärder)

Regeringen hade i propositionen 1975/76:100 bilaga 15 (industridepartementet) under punkten B 7 (s. 53-82) föreslagit riksdagen att till Företags- och branschfrämjande åtgärder för budgetåret 1976/77 anvisa ett reservationsanslag av 34 690 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975/76:844 av herr Stjernström m. fl. (c, m, fp), vari hemställts att riksdagen på industridepartementets huvudtitel för budgetåret 1976/77 anvisade ett reservationsanslag av 2 000 000 kr. till Träinformation AB för avsättningsfrämjande åtgärder för trähus, snickerier, sågade trävaror och andra träprodukter,

1975/76:1764 av herr Gernandt (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att motionens förslag beaktades i avsikt att skapa fler arbetstillfällen för byggbranschens personal genom stödåtgärder för ökad export av byggvaror,

1975/76:1776 av herr Hovhammar m. fl. (m, s, c, fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att tillämpningsbestämmelserna rörande exportfrämjande åtgärder för den manuellt arbetande glasindustrin utformades så, att jämväl individuellt stöd kunde utgå till företagen i branschen,

1975/76:1825 av herr Westberg i Ljusdal (fp), såvitt avsåg hemställa (yrkandet 1) att riksdagen till Främjande av företagsservice m. m. anvisade ett i förhållande till budgetpropositionen med 1,6 milj. kr. förhöjt anslag av 10 milj. kr.,

1975/76:1826 av herr Wirtén m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen höjde anslaget till exportfrämjande åtgärder för den träbearbetande industrin med 2,0 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit,

1975/76:2113 av herr Ahlmark m. fl. (fp), såvitt avsåg hemställa (yrkandet 4 b) att riksdagen under trettonde huvudtiteln till Främjande av företagsservice m. m. anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 1 milj. kr. förhöjt anslag av 9,4 milj. kr., och

1975/76:2122 av herr Fälldin m. fl. (c), såvitt avsåg hemställa (yrkandet B 6) att riksdagen beslutade att för budgetåret 1976/77 till Företags- och branschfrämjande åtgärder anvisa ett i förhållande till budgetpropositionen med 8 810 000 kr. (3 410 000 + 4 600 000 + 800 000) förhöjt anslag av 43 500 000 kr.

Utskottet hemställde

1. beträffande åtgärder för ökad export inom byggnadsbranschen att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1764,

2. beträffande exportstödet till den manuella glasindustrin att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1776 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande anslag till branschfrämjande åtgärder m. m. att riksdagen skulle

a) med anledning av regeringens förslag och motionen 1975/76:1826 samt med avslag på motionen 1975/76:2122 yrkandet B 6, i vad detta avsåg branschfrämjande åtgärder, till Företags- och branschfrämjande åtgärder för budgetåret 1976/77 anvisa ett reservationsanslag av 35 490 000 kr.,

b) med anledning av motionen 1975/76:844 som sin mening ge re-

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

geringen till känna vad utskottet anfört om statligt stöd till Träinfor-
mation AB,

4. beträffande främjande av företagsservice att riksdagen skulle avslå
 - a) motionen 1975/76:1825 yrkandet 1,
 - b) motionen 1975/76:2113 yrkandet 4 b,
 - c) motionen 1975/76:2122 yrkandet B 6, i vad detta avsåg främjande av företagsservice,

5. beträffande regional utbildningsservice att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2122 yrkandet B 6, i vad detta avsåg regional utbildningsservice.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande åtgärder för ökad export inom byggnadsbranschen av herrar Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1764 hos regeringen begärde åtgärder i enlighet med vad reservanterna anfört,

2. beträffande anslag till branschfrämjande åtgärder m. m. av herrar Börjesson i Glömminge, Gustafsson i Byske och Petersson i Ronneby samt fru Oskarsson (samtliga c) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle

- a) med anledning av regeringens förslag och motionen 1975/76:1826 samt med bifall till motionen 1975/76:2122 yrkandet B 6, i vad detta avsåg branschfrämjande åtgärder, till Företags- och branschfrämjande åtgärder för budgetåret 1976/77 anvisa ett reservationsanslag av 38 900 000 kr.,

- b) med anledning av motionen 1975/76:844 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om statligt stöd till Träinformation AB,

beträffande främjande av företagsservice.

3. av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell, fru Hambræus samt herr Petersson i Ronneby (samtliga c) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2122 yrkandet B 6, i vad detta avsåg främjande av företagsservice, och med anledning av motionen 1975/76:1825 yrkandet 1 och motionen 1975/76:2113 yrkandet 4 b till Företags- och branschfrämjande åtgärder för budgetåret 1976/77 utöver under mom. 3 angivet belopp anvisade ett belopp av 4 600 000 kr.,

4. av herr Andersson i Örebro (fp) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2113 yrkandet 4 b samt med anledning av motionen 1975/76:1825 yrkandet 1 och motionen 1975/76:2122 yrkandet B 6, i vad detta avsåg främjande av företagsservice, till Företags- och branschfrämjande åtgärder för budgetåret 1976/77 utöver under mom. 3 angivet belopp anvisade ett belopp av 1 000 000 kr.,

5. beträffande regional utbildningsservice av herrar Börjesson i Glöminge, Gustafsson i Byske och Petersson i Ronneby samt fru Oskarsson (samtliga c) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2122 yrkandet B 6, i vad detta avsåg regional utbildningsservice, under reservationsanslaget till Företags- och branschfrämjande åtgärder för budgetåret 1976/77 utöver angivet belopp anvisade ett belopp av 800 000 kr.

Punkten 6 (Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling)

Regeringen hade under punkten E 1 (s. 196–207) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1976/77, i enlighet med vad chefen för industridepartementet anfört, ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete m. m. som, inberäknat löpande avtal och beslut, innebar åtaganden om högst 100 000 000 kr. under vart och ett av budgetåren 1977/78–1980/81,

2. till Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling för budgetåret 1976/77 anvisa ett reservationsanslag av 238 500 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1975/76:1757 av herr Fridolfsson m. fl. (m, c),

1975/76:2113 av herr Ahlmark m. fl. (fp), såvitt avsåg hemställa

2. att riksdagen hos regeringen begärde

c) att Styrelsen för teknisk utveckling (STU) gavs uppdrag att lägga fram förslag om ökat stöd till innovationsverksamhet,

4. att riksdagen skulle

d) under trettonde huvudtiteln till Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 5 milj. kr. förhöjt reservationsanslag av 243,5 milj. kr.,

5. att riksdagen uttalade att ökningen av anslaget till Styrelsen för teknisk utveckling borde användas för ett med 5 milj. kr. ökat projektstöd till uppfinningsutveckling, och

1975/76:2122 av herr Fälldin m. fl. (c), såvitt avsåg hemställa (yrkandet B 8) att riksdagen för budgetåret 1976/77 till Styrelsen för teknisk

utveckling: Teknisk forskning och utveckling anvisade ett i förhållande till budgetpropositionen med 5 000 000 kr. förhöjt anslag av 243 500 000 kr. avseende de mindre företagens utveckling enligt vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

1. beträffande i propositionen föreslagen medelsanvisning m. m. att riksdagen med bifall till regeringens förslag skulle

a) bemyndiga regeringen att under budgetåret 1976/77, i enlighet med vad chefen för industridepartementet anfört, ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete m. m. som, inberäknat löpande avtal och beslut, in-
nebar åtaganden om högst 100 000 000 kr. under vart och ett av bud-
getåren 1977/78–1980/81,

b) till Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveck-
ling för budgetåret 1976/77 anvisa ett reservationsanslag av 238 500 000
kr.,

2. beträffande särskilt stöd till utvecklingsprojekt vid mindre och me-
delstora företag att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1757,

3. beträffande projektbundet stöd till uppfinningsutveckling att riks-
dagen skulle avslå motionen 1975/76:2113 yrkandena 4 d och 5 samt
motionen 1975/76:2122 yrkandet B 8,

4. beträffande visst uppdrag åt styrelsen för teknisk utveckling att riks-
dagen skulle avslå motionen 1975/76:2113 yrkandet 2 c.

Reservationer hade avgivits

6. beträffande projektbundet stöd till uppfinningsutveckling av herrar
Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp) och Sjönell (c), fru
Hambraeus (c) samt herr Petersson i Ronneby (c) som ansett att utskottet
under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2113 yrkandena 4 d och
5 samt motionen 1975/76:2122 yrkandet B 8 till Styrelsen för teknisk
utveckling: Teknisk forskning och utveckling för budgetåret 1976/77 ut-
över angivet belopp anvisade ett belopp av 5 000 000 kr. för här angivet
ändamål,

7. beträffande visst uppdrag åt styrelsen för teknisk utveckling av her-
rar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp),
Sjönell (c) och Hovhammar (m), fru Hambraeus (c) samt herr Petersson
i Ronneby (c) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2113 yrkandet 2 c hos
regeringen begärde att styrelsen för teknisk utveckling gavs uppdrag att
lägga fram förslag om ökat stöd till innovationsverksamhet i enlighet
med vad reservanterna anfört.

Näringsutskottets betänkande nr 54

I detta betänkande behandlades motionerna
1975/76:334 av herr Rask m. fl. (s),

1975/76:375 av herr Westberg i Ljusdal (fp),

1975/76:434 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en utredning om detaljhandels kapitalförsörjning och relationerna mellan detaljhandeln och grossistföretagen,

1975/76:435 av herr Hellström m. fl. (s),

1975/76:436 av herr Olsson i Järvsö m. fl. (c),

1975/76:508 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c),

1975/76:635 av herrar Andersson i Örebro (fp) och Sjönell (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att frågan om lånemöjligheter för marknadsinvesteringar utreddes,

1975/76:642 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle

1. med instämmande i motionens syfte hos regeringen anhålla om skyndsamt utredning av frågan om företagsformerna och etableringsrätten, varvid löntagarnas och deras fackliga organisationers intressen och inflytande skulle säkerställas, samt

2. anhålla hos regeringen om skyndsamt utarbetande av förslag, inbegärande att som villkor för etablering ställdes skyldighet att tillämpa gällande kollektivavtal inom ifrågavarande bransch,

1975/76:833 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp),

1975/76:835 av herr Fransson m. fl. (c),

1975/76:846 av herr Svanström (c),

1975/76:1747 av herr Alsén m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att frågan om Kooperationens ställning i näringslivet utreddes,

1975/76:1758 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att ett näringspolitiskt handlingsprogram utarbetades av sysselsättningsutredningen eller annan parlamentarisk utredning, enligt vad som förordats i motionen, varigenom

A. näringspolitiken särskilt inriktades på ett decentraliserat näringsliv

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

och främjande av de mindre företagens utveckling för att

1. skapa ekonomiska resurser till angelägna trygghets- och jämlikhetsreformer,

2. öka produktionen så att balansen i affärerna med utlandet kunde återställas,

3. möjliggöra att målsättningen om arbete åt alla kunde förverkligas samt

B. näringspolitiken nära samordnades med regionalpolitiken,

C. som viktiga riktlinjer för näringspolitiken vidare underströks

1. att arbetsplatser och arbetsprocesser skulle vara anpassade till individens fysiska och psykiska förmåga och förutsättningar,

2. att företagsdemokratien skulle utvecklas så att den anställda fick inflytande och medbestämmande,

3. att näringslivet skulle vara inordnat i en hushållningsplan för naturresurser,

1975/76:1765 av herr Gernandt (c),

1975/76:1770 av herr Göransson (s),

1975/76:1781 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

1975/76:1784 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde utredning och förslag om inrättande av regionala utvecklingsbanker som ett medel i närings- och regionalpolitiken i enlighet med i motionen skisserade riktlinjer,

1975/76:1785 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen skulle

1. hos regeringen begära utredning om effekterna av samhällets näringspolitik och ekonomiska politik för mindre och medelstora företag å ena sidan och storföretag (med mer än 500 anställda) å den andra,

2. hos regeringen begära utredning och förslag om sådana åtgärder att de mindre och medelstora företagen främjades i förhållande till storföretagen när det gällde samhällets näringspolitik och ekonomiska politik i syfte att i första hand avskaffa den nuvarande diskrimineringen,

1975/76:1788 av herrar Jonnergård (c) och Sjönell (c), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde utförande på lämpligt sätt av en sammanställning och utvärdering av olika vetenskapliga undersökningar av stordriftsfördelar och smådriftsfördelar i förhållande till varandra inom olika branscher och i olika avseenden, avsedd att kunna ligga till grund för näringspolitiken,

1975/76:1792 av herr Krönmark (m), vari hemställdes att riksdagen begärde att regeringen föranstaltade om utgivandet av en speciell "skylighetskatalog", i första hand avsedd för landets företagare,

1975/76:1793 av herr Krönmark m. fl. (m, c),

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

1975/76:1804 av herr Nordgren m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att en utredning av de åtgärder som borde vidtagas för att öka nyföretagandet verkställdes,

1975/76:1805 av herr Nordgren m. fl. (m, c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en utredning med ändamål att se över formerna för statliga lån,

1975/76:1807 av herr Olsson i Sundsvall (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att åtgärder vidtogs för att de mindre och medelstora företagen systematiskt skulle erhålla lättförståelig och översiktlig information om de ändringar i lagstiftningen som kunde beröra deras verksamhet,

1975/76:1812 av herrar Sjönell (c) och Andersson i Örebro (fp),

1975/76:1821 av herr Svensson i Kungälv (s),

1975/76:1825 av herr Westberg i Ljusdal (fp), såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle

2. anvisa 10 milj. kr. till företagareföreningarna för produktutvecklingslån med villkorlig återbetalningsskyldighet,

4. hos regeringen anhålla att förslag om inrättande av industriellt utvecklingscentrum i Gävleborgs län förelades nästa riksmöte,

1975/76:2026 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle

1. uttala att ett av målen för näringspolitiken borde vara bevarandet av en icke-socialistisk ekonomi, baserad på decentraliserat näringsliv med en mångfald självständigt verkande mindre och medelstora företag,

2. hos regeringen anhålla om tillsättande av en utredning med uppgift att analysera de mindre och medelstora företagens arbetsvillkor och att framlägga förslag som var ägnade att skapa sådana villkor för dessa att den nuvarande tendensen till att allt fler mindre och medelstora företag köptes upp av större företag bröts,

3. hos regeringen anhålla om tilläggsdirektiv till utredningen rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen, innebärande att den även skulle beakta den roll statens växande engagemang i näringslivet och den selektiva näringspolitiken spelat för koncentrationsutvecklingen och föreslå åtgärder i syfte att avhjälpa därav föranledda olägenheter,

4. hos regeringen anhålla om förslag syftande till möjlighet för bankväsendet och särskilda mellanhandsinstitut att i ökad utsträckning förmedla krediter från AP-fonden till näringslivet,

1975/76:2027 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt avsåg hemställa att riksdagen skulle

1. anhålla hos regeringen om tilläggsdirektiv till utredningen angående löntagarna och kapitalbildningen i företagen, innebärande att utredningen även prövade skilda individuella vinstandelssystem och åtgärder som var ägnade att direkt leda till en spridning av aktieägandet i enlighet med vad som i motionen 1975/76:1979 anförts,

3. anhålla hos regeringen om förslag till sådana ändringar av reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning att de mindre och medelstora företagen gavs förbättrade återlånemöjligheter ur AP-fonden genom att lånemöjligheten under 5 år fick ackumuleras och återlån erhållas upp till 75 % av avgiftsbeloppet,

1975/76:2044 av herrar Fälldin (c) och Ahlmark (fp), såvitt avsåg hemställa (yrkandet 3) att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om en översyn av reglerna för verksamheten i Företagskapital AB i enlighet med vad som hade anförts i motionen 1975/76:2042,

1975/76:2113 av herr Ahlmark m. fl. (fp), såvitt avsåg hemställa

1. att riksdagen uttalade att en målsättning för näringspolitiken, skattepolitiken och den ekonomiska politiken borde vara att främja ett decentraliserat näringsliv med livskraftiga mindre och medelstora företag,

2. att riksdagen hos regeringen begärde

a) att förslag om bättre samordning av kreditstödet till mindre och medelstora företag förelades nästa riksmöte,

b) att en fristående expertgrupp tillsattes för att utarbeta förslag till innovationsbefrämjande åtgärder inom närings- och forskningspolitiken,

d) att förslag om inrättande av industriella utvecklingscentra i i första hand Jönköpings län och Värmlands eller Kopparbergs län förelades nästa riksmöte,

4. att riksdagen skulle

c) under trettonde huvudtiteln anvisa 10 milj. kr. till företagareföreningarna för produktutvecklingslån med villkorlig återbetalningsskyldighet till mindre företag och enskilda innovatörer,

e) medge att statsgaranti för lån för produktutvecklingsändamål fick beviljas intill ett belopp av 25 milj. kr.,

1975/76:2122 av herr Fälldin m. fl. (c), såvitt avsåg hemställa

A. att riksdagen uttalade att ett av målen för närings- och ekonomisk politik borde vara att främja och trygga utvecklingen av mindre och medelstora företag,

C. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning och förslag angående ytterligare åtgärder enligt följande:

1. kartläggning av de ökande företagsförsäljningarna och deras verkningar på kortare och längre sikt för företagen och de anställda, för orter och för samhället,

2. åtgärder för att förbättra förutsättningarna för att öka intresset hos unga människor såväl från företagarkretsar som från anställda att ägna sig åt företagaryrke,

3. förslag till ökade utbildningsmöjligheter för företagare och personal i ansvarig ställning inom de mindre företagen, med samma villkor för utbildning som gällde i fråga om den allmänna vuxenutbildningen,

1975/76:2128 av herr Nordgren m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. hos regeringen begära en förbättring av den näringspolitiska miljön genom att den illojala konkurrensen från icke seriösa företagare och fritidsarbetare utreddes för att senare kunna åtgärdas,

2. hos regeringen begära att effekterna av nuvarande näringspolitiska miljö på nyföretagandet utreddes, och

1975/76:2158 av herr Lorentzon (vpk), såvitt avsåg hemställan (moment c) att ägarna till Kramforsfabriken ålades att svara för en ersättningsindustri med minst samma antal anställda som f. n. sysselsattes i denna fabrik.

Utskottet hemställde

1. beträffande utarbetande av ett handlingsprogram för näringspolitiken att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1758,

2. beträffande uttalande om mål för näringspolitiken att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1975/76:2026 yrkandet I,

b) motionen 1975/76:2113 yrkandet I,

c) motionen 1975/76:2122 yrkandet A,

3. beträffande innovationsbefrämjande åtgärder inom närings- och forskningspolitiken att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2113 yrkandet 2 b,

4. beträffande tilläggsdirektiv för utredningen (Fi 1975:03) om löntagarna och kapitaltillväxten att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2027 yrkandet I,

5. beträffande tilläggsdirektiv för utredningen (H 1974:05) rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2026 yrkandet 3,

6. beträffande utredning om kooperationens ställning i näringslivet att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1747 hos regeringen begärde utredning i enlighet med vad utskottet anförde,

7. beträffande inrättande av ett näringslivets branschråd att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1781,

8. beträffande etableringskontroll att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1975/76:435,

b) motionen 1975/76:642,

c) motionen 1975/76:833,

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

- d) motionen 1975/76:2128 yrkandet 1,
 - 9. beträffande ersättningsetablering vid nedläggning av industri att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2158 i ifrågavarande del (moment c),
 - 10. beträffande industriella utvecklingscentra att riksdagen skulle avslå
 - a) motionen 1975/76:334,
 - b) motionen 1975/76:436,
 - c) motionen 1975/76:508,
 - d) motionen 1975/76:835,
 - e) motionen 1975/76:846,
 - f) motionen 1975/76:1765,
 - g) motionen 1975/76:1793,
 - h) motionen 1975/76:1825 yrkandet 4,
 - i) motionen 1975/76:2113 yrkandet 2 d,
 - 11. beträffande utredning rörande mindre och medelstora företag att riksdagen skulle avslå
 - a) motionen 1975/76:1785,
 - b) motionen 1975/76:1788,
 - c) motionen 1975/76:1804,
 - d) motionen 1975/76:2026 yrkandet 2,
 - e) motionen 1975/76:2122 yrkandet C,
 - f) motionen 1975/76:2128 yrkandet 2,
 - 12. beträffande stöd till de mindre serviceföretagen att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1812,
 - 13. beträffande information till företagare om den författningsmässiga regleringen av näringsverksamheten att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:1792 och 1975/76:1807 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde,
 - 14. beträffande produktutvecklingsstöd att riksdagen skulle avslå
 - a) motionen 1975/76:1825 yrkandet 2,
 - b) motionen 1975/76:2113 yrkandena 4 c och 4 e,
 - 15. beträffande lån för marknadsinvesteringar att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:635,
 - 16. beträffande Företagskapital AB att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2044 yrkandet 3,
 - 17. beträffande samordning av kreditstöd till mindre och medelstora företag att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2113 yrkandet 2 a,
 - 18. beträffande förmedling av krediter från allmänna pensionsfonden genom bankväsendet och särskilda mellanhandsinstitut att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2026 yrkandet 4,
 - 19. beträffande regionala utvecklingsbanker att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1784,
 - 20. beträffande industriell expertis hos bankerna att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1770,
 - 21. beträffande återlån ur allmänna pensionsfonden att riksdagen skulle

le avslå motionen 1975/76:2027 yrkandet 3,

22. beträffande krav på säkerhet för statliga lån till företag att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1805,

23. beträffande förbättrade kreditmöjligheter för mindre och medelstora företag att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:375,

24. beträffande offentligt leveranskontrakt som säkerhet för banklån att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1821,

25. beträffande utredning om detaljhandelns strukturomvandling samt kapital- och kreditförsörjning att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:434.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande utarbetande av ett handlingsprogram för näringspolitiken av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell, fru Hambræus samt herr Petersson i Ronneby samtliga (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1758 hos regeringen begärde utredning om ett handlingsprogram för näringspolitiken i enlighet med vad reservanterna anfört,

2. beträffande uttalande om mål för näringspolitiken av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c) och Hovhammar (m), fru Hambræus (c) samt herr Petersson i Ronneby (c) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2026 yrkandet 1, motionen 1975/76:2113 yrkandet 1 och motionen 1975/76:2122 yrkandet A som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

3. beträffande innovationsbefrämjande åtgärder inom närings- och forskningspolitiken av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2113 yrkandet 2 b hos regeringen begärde att en expertgrupp tillsattes för att utarbeta förslag till innovationsbefrämjande åtgärder inom närings- och forskningspolitiken i enlighet med vad reservanterna anfört,

4. beträffande tilläggsdirektiv för utredningen (Fi 1975:03) om löntagarna och kapitaltillväxten av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c) och Hovhammar (m), fru Hambræus (c) samt herr Petersson i Ronneby (c) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2027 yrkandet 1 hos regeringen begärde att tilläggsdirektiv utfärdades för utredningen (Fi 1975:03) om löntagarna och kapitaltillväxten i enlighet med vad reservanterna anfört,

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

5. beträffande tilläggsdirektiv för utredningen (H 1974:05) rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2026 yrkandet 3 hos regeringen begärde att tilläggsdirektiv utfärdades för utredningen (H 1974:05) rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen i enlighet med vad reservanterna anfört,

6. beträffande utredning om Kooperationens ställning i näringslivet av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1747,

7. beträffande etableringskontroll av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1975/76:642 hos regeringen begära dels utredning om etableringskontroll, dels förslag till lag om skyldighet för företagare att tillämpa kollektivavtal, allt i enlighet med vad reservanten anfört,

b) avslå motionen 1975/76:435,

c) avslå motionen 1975/76:833,

d) avslå motionen 1975/76:2128 yrkandet 1,

8. beträffande ersättningsetablering vid nedläggning av industri av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:2158 i vad avsåg moment c hos regeringen begärde dels ett åtgärdsprogram för Väster-norrland, dels förslag till en "vanhävdsdag" för industrin, allt i enlighet med vad reservanten anfört,

9. beträffande utredning rörande mindre och medelstora företag av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp), Hovhammar (m) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa

att riksdagen med anledning av

a) motionen 1975/76:1785,

b) motionen 1975/76:1788,

c) motionen 1975/76:1804,

d) motionen 1975/76:2026 yrkandet 2,

e) motionen 1975/76:2122 yrkandet C,

f) motionen 1975/76:2128 yrkandet 2

hos regeringen begärde utredning rörande mindre och medelstora företag i enlighet med vad reservanterna anfört,

10. beträffande produktutvecklingsstöd av herrar Andersson i Örebro (fp) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1975/76:1825 yrkandet 2 och motionen 1975/76:2113 yrkandet 4 c till Produktutvecklingslån för budgetåret 1976/77 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.,

b) med bifall till motionen 1975/76:2113 yrkandet 4 e medge att för budgetåret 1976/77 statlig kreditgaranti för lån till produktutvecklingsändamål beviljades med sammanlagt högst 25 000 000 kr.,

11. beträffande lån för marknadsinvesteringar av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp) Hovhammar (m) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:635 hos regeringen begärde utredning av frågan om lånemöjligheter för marknadsinvesteringar,

12. beträffande Företagskapital AB av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp), Petersson i Ronneby (c) och Siegbahn (m) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2044 yrkandet 3 hos regeringen begärde en översyn av reglerna för verksamheten i Företagskapital AB i enlighet med vad reservanterna anført,

13. beträffande förmedling av krediter från allmänna pensionsfonden genom bankväsendet och särskilda mellanhandsinstitut av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 18 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2026 yrkandet 4 hos regeringen begärde förslag syftande till möjlighet för bankväsendet och särskilda mellanhandsinstitut att i ökad utsträckning förmedla krediter från allmänna pensionsfonden till näringslivet,

14. beträffande regionala utvecklingsbanker av herrar Börjesson i Glömminge, Gustafsson i Byske och Petersson i Ronneby samt fru Oskarsson (samtliga c) som ansett att utskottet under 19 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1784 hos regeringen begärde utredning och förslag om inrättande av regionala utvecklingsbanker i enlighet med vad reservanterna anført,

15. beträffande återlån ur allmänna pensionsfonden av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2027 yrkandet 3 hos regeringen begärde förslag till ändring i reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning i enlighet med vad reservanterna anført,

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

16. beträffande krav på säkerhet för statliga lån till företag av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 22 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1805 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om principerna för säkerhet vid statliga lån.

17. beträffande utredning om detaljhandelns strukturomvandling samt kapital- och kreditförsörjning av herrar Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 25 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:434 hos regeringen begärde en utredning om detaljhandelns kapitalförsörjning och relationerna mellan detaljhandeln och grossistföretagen.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Det torde närmast vara en självklarhet att konstatera att framåtskridande och välfärd på ett avgörande sätt är beroende av just näringslivets utveckling. Näringslivet har att tillgodose behovet av varor och tjänster, men det skall också skapa resurser för samhällets service och för fortsatta trygghets- och jämlikhetsreformer.

Näringslivet kan mot den bakgrunden konstateras ha tre huvuduppgifter.

Den första av dessa uppgifter är att trygga sysselsättningen och skapa arbete åt alla. I denna uppgift och i denna målsättning ligger även att trygga sysselsättningen för dem som är anställda inom den offentliga sektorn. Även de är beronde av ett näringsliv som är framgångsrikt och väl balanserat.

Den andra huvuduppgiften för näringslivet är att väl förvalta det mycket stora samhällsansvar som åvilar näringslivet. Näringslivet skall alltså vara underordnat de mål som samhället beslutar om. Detta är en målsättning som aldrig någonsin får glömmas bort, eftersom näringslivet aldrig kan bli någonting i och för sig, någonting som bara verkar för sin egen sak. Produktionsresultatet skall med denna utgångspunkt inte bara bidra till materiell välfärd utan också till förbättrade livskvaliteter, det som vi kallar för välfärd i vidsträckt bemärkelse.

Den tredje huvuduppgiften för näringslivet är minst lika viktig som de tidigare. Det är helt enkelt att trygga jämlikheten människor emellan. Det betyder, om denna målsättning skall kunna förverkligas, en aktiv regionalpolitik, som är inriktad på ett decentraliserat samhälle. Utan den målsättningen och dess uppfyllande kommer aldrig någonsin näringslivet att kunna trygga jämlikhetssträvandena.

Det finns också andra viktiga mål för näringslivet, och jag skall här nämna två av dem. Det ena är att åstadkomma goda miljöer. Detta gäller inte bara de yttre miljöerna, utan det gäller i lika hög grad – och kanske i högre grad – den inre miljön, arbetsmiljön, där det måste finnas för-

utsättningar för arbetstillfredsställelse och för trygghet på arbetsplatsen. Det gäller för näringslivet att också åstadkomma en god företagsdemokrati, som kan garantera de anställda inflytande och medbestämmanderätt på arbetsplatserna.

Men – som vi ser det ifrån centerpartiets sida – kan aldrig någonsin näringslivets utveckling från en annan utgångspunkt bli helt ohämmad och näringslivet verka för sin egen skull. Näringslivets utformning måste bestämmas av tillgången på råvaror och naturresurser. Det är utgångspunkten för ett starkt krav i vårt nutida samhälle, nämligen att näringslivet skall gå i spetsen för hushållningen med just dessa dyrbara ändliga resurser. Tillväxten måste med andra ord ske inom de ramar som ges av de ändliga råvaruresurserna och den hushållning med energin som vi är tvungna att underkasta oss. Inte på något sätt kan vi göra våld på de ekologiska lagarna. Vi måste leva med dem och efter dem. Även detta är en målsättning som kan åstadkommas uteslutande i ett decentraliserat samhälle.

Den främsta drivkraften till framsteg och framåtskridande är utan tveivel de enskilda människornas vilja till initiativ, verksamhet och ansvar. Detta förutsätter – och det är tredje gången jag konstaterar det – motsatsen till centralstyrning och toppbyråkrati. Det förutsätter det helt genomförda decentraliserade samhället, där beslutsfunktioner flyttas ut just till de enskilda människorna.

Samhällets uppgift är utomordentligt viktig. Utvecklingen inom näringslivet är avgörande för samhällets möjligheter att fullfölja sina uppgifter och vice versa. Många av de senaste årens stora problem har sin grund i brister i det ekonomiska underlaget – brister i resurstillväxten med andra ord. Detta är ett djupt oroande perspektiv. Vi måste skapa tillräckliga resurser för att tillförsäkra våra invånare en dräglig levnadsstandard och en dräglig utveckling av det som vi kallar för välfärd.

Vi har en mängd kostnadskrävande reformer framför oss, framför allt inom vårdsektorn. Och det är utomordentligt oroande att just bristen på ekonomiska resurser sätter sina spår här och hindrar de helt nödvändiga reformer som måste genomföras inom vårdområdet och inom barnomsorgsområdet, för att vi skall kunna åstadkomma en tillfredsställande ordning.

Regeringens budgetförslag i år kan bära syn för sägen. Det är knappast någon reformbudget. Vi har med andra ord levat över våra tillgångar. Konsumtionsökningen har varit större än vad produktionsökningen har varit. Skillnaden har vi till stor del betalat med hjälp av utlandslån, men dem måste vi betala igen. Det kan, som finansministern medger i finansplanen, inte anses rimligt att vi permanent finansierar utgifter med hjälp av utländsk upplåning. Vår internationella skuldsättning beräknas i finansplanen komma att öka med 15–20 miljarder kronor under åren 1974–1976. I vårt ekonomiska utbyte med utlandet har vi också ett mycket stort balansunderskott. Det var 7,5 miljarder år 1975 och beräknas i år – trots viss exportuppgång – bli över 5 miljarder. Resurstillväxten är

alltså otillräcklig.

Under 1960-talet steg den genomsnittliga kommunalskatten från 14:63 kr. per skattekrona 1960 till 21 kr. 1970. Fram till 1976 har den gått upp till 26:15 kr. Det innebär en nästan lika stor höjning under halva 1970-talet som under hela 1960-talet. Och regeringen har i direktiven till sysselsättningsutredningen år 1974 framhållit att en kommunalskattehöjning som den på 1960-talet inte kan vara möjlig på 1970-talet.

Herr talman! Med den här bakgrunden talar alla angivna faktorer för en enda sak. Resurstillväxten inom vårt näringsliv måste stärkas. Det är utomordentligt nödvändigt både i det kortare och i det längre perspektivet. Vi måste därför få en näringspolitik som kan ge tillräckliga förutsättningar för en godtagbar resurstillväxt och för ett ökat skatteunderlag. Det finns nämligen ett givet samband mellan ekonomiska resurser och sysselsättningen. Det är väl ingen som över huvud taget godtar någon sysselsättningskris. Vi godtar inte arbetslöshet i det moderna svenska samhället, eftersom dess följder är fruktansvärda, framför allt för de enskilda individerna men även för samhället.

Man kan konstatera, herr talman, att det i dag är ganska hyggligt ställt med sysselsättningen, men vi vet också hur fort svängningarna i konjunkturen kan komma att inträda. Det är bara ett par år sedan vi upplevde en svår arbetslöshet – 1972–1973. Även om vi har en ganska hygglig situation i dag så ligger, trots allt, den verkliga arbetslösheten på omkring 200 000 personer. Även en högkonjunktur har som bekant kvarstannande arbetslöshet – vad som kallas strukturarbetslöshet.

Vi har i olika sammanhang från centerpartiets sida sagt att "arbete åt alla" är ett uttryck som inte bara får bli en slogan. Det är ett uttryck och en målsättning som måste få en mycket konkret verklighet. I centerns näringspolitiska handlingsprogram för år 1975 säger vi bl. a., när vi uttrycker den saken, "att alla måste ha samma rätt till meningsfullt arbete, oberoende av kön, ålder, bostadsort och utbildning". Det betyder alltså att målsättningen, när man skall skaffa arbete åt alla, först måste vara att man ser till att medborgarna i vårt land har denna möjlighet till arbete i *alla* regioner och inte bara i några få, överhettade regioner.

Sysselsättningsutredningen har konstaterat att om samma förvärvsintensitet skall vara för handen i hela landet som männen i Jönköpings län och kvinnorna i Stockholms län har, så betyder det nya jobb till 380 000 personer. Vi har i vårt näringspolitiska program målsättningen 400 000 jobb fram till början av 1980-talet, och vi betraktar det som ett minimikrav.

Näringslivet resp. den offentliga sektorn och dessa två företagssektors utbyggnad är en utomordentligt intressant kärnfråga, herr talman. Det är också en mycket väsentlig och viktig ideologisk fråga. I sättet att betrakta dessa fenomen – näringslivet resp. den offentliga sektorn – går en av de stora vattendelarna mellan centerns och det socialdemokratiska partiets uppfattning.

Sedan mitten av 1960-talet har industrisysselsättningen minskat, me-

dan sysselsättningen i den offentliga sektorn har ökat. Ett par siffror klarlägger detta. Under 1960-talet klarade man sysselsättningen någorlunda hyggligt genom att satsa på den offentliga sektorn. Där tillkom ca 340 000 arbetstillfällen, främst hos kommuner och landsting. Det var också nödvändigt för välfärdspolitikens genomförande, så vi har inte invänt mot det. Vi bara konstaterar siffrans storlek. Men förutsättningen var också de mycket kraftiga kommunalskattehöjningar som då genomfördes. Denna utveckling har fortsatt under 1970-talet, och hittills har 225 000 nya arbeten skapats hos stat, landsting och kommuner. Det har klarats genom ytterligare kraftiga kommunalskattehöjningar och genom stora statliga budgetunderskott, dvs. statlig upplåning.

Det är alldeles uppenbart att socialdemokratin vill fortsätta denna politik och att man räknar med fortsatt minskning av industrissysselsättningen. I direktiven till 1974 års sysselsättningsutredning skrev arbetsmarknadsministern: "För att nå full sysselsättning måste merparten av de nya sysselsättningsstillfällena skapas inom tjänstesektorn" – i huvudsak inom den offentliga sektorn.

Otvivelaktigt behövs det i fortsättningen mycket stora insatser, framför allt inom vårdområdet. Härvidlag måste vi alltså vidga den offentliga sektorn; den saken är helt klar. Vi har ingenting att invända på den punkten, utan vi understryker det tvärtom. Men det blir, herr talman, ytterst svåra problem därför att man i dag har ett otillräckligt ekonomiskt underlag.

Sysselsättningsutredningen har även här visat på slående siffror. Utredningen har visat att en önskvärd och angelägen sysselsättningsökning med 250 000 personer – främst hos kommuner och landsting, för barnomsorgen, för sjukvård och åldringsvård – skulle uppgå till en kostnad som fram till 1980 skulle svara mot en kommunalskattehöjning med 9,25 kr. per skattekrona. Det är uppenbart att detta inte går att genomföra, och det har regeringen också i olika sammanhang fått lov att medge.

Men trots dessa mycket svåra fordringar på samhället och även på näringslivet, så behöver vi en större offentlig sektor för vårdpolitiken och barnomsorgen. Den utvidgningen kan bara enligt centerns synsätt lösas på ett sätt – den måste baseras på ett effektivare näringsliv än vad vi nu har. Regeringen har under senare år insett nödvändigheten av att prioritera industriinvesteringarna. Det får olika uttryck, bl. a. i årets finansplan, där finansministern säger att endast genom en kraftigt utbyggd produktionskapacitet inom varuproduktionen och fortsatt hävdad konkurrenskraft i vår industri torde det vara möjligt att kombinera ett återställande av underskottet i bytesbalansen med det centrala målet om full sysselsättning. Industriinvesteringarna måste nu öka kraftigt, framhåller finansministern.

Regeringens investeringspolitik har dock inte varit särskilt lyckad. Från mitten av 1960-talet har det nästan varje år blivit lägre industriinvesteringar än vad man har förutsatt i de olika finansplanerna. Både nya företag och nya arbetstillfällen i den utsträckning som man har hoppats

på och velat förutse har uteblivit. I kompletteringspropositionen i fjol var målet 10 % ökning per år av industriinvesteringarna under den närmaste tiden. Det blev inte det. Uppgången 1975 blev bara 4,5 %, och för 1976 förutser finansministern bara 1 %.

Förklaringen till de misslyckade dragen i investeringspolitiken ligger i regeringspolitikens inriktning. Det har varit flera missgrepp. Man har t. ex. – och det har vi många gånger fört fram i ljuset och kritiserat – ensidigt satsat på storföretagen. Det har varit ett slags gigantomani. Man har också fört en felaktig regionalpolitik och inte velat fullt ut genomföra vad som är grundförutsättningarna för en god och effektiv regionalpolitik.

Regeringspolitiken har inte tillnärmelsevis tagit vara på de mindre företagens resurser. Där finns, som vi har sagt så många gånger, mycket stora latent resurser som borde tas till vara. Man har inte precis uttryckt förakt, men man har nonchalerat den mycket väsentliga hävarm för utvecklingen inom näringslivet som heter smådriften. En aktiv näringspolitik måste skapa förutsättningar för tillkomsten av nya företag och utvidgning av befintliga. Det behövs en rad åtgärder för att stärka de mindre företagen och göra dem jämbördiga med de stora i fråga om produktionsförutsättningar. Det behövs ökad export för att åstadkomma en god bytesbalans igen, och man måste också ha en förstärkt hemmamarknadsindustri. I båda de fallen kan en bättre satsning på de mindre företagen åstadkomma väsentliga positiva effekter.

Mot denna bakgrund har vi krävt en särskild utredning om de mindre företagen. Vi har oroats av att antalet företagsförsäljningar och fusioner i samband därmed blivit alltför stort. Vi har oroats av att nyföretagandet inte har ökat i den takt som det borde ha gjort. Vi vill också att man skall få ett bättre intresse, framför allt hos ungdomen, för företagaryrket. För allt detta har vi alltså begärt en särskild utredning, herr talman.

Arbetslivets förnyelse mot goda arbetsmiljöer är en av kärnpunkterna i vår näringspolitik, och den är kombinerad med kravet på de 400 000 nya jobben. Vi har i olika sammanhang talat mycket om företagsdemokratin, och det gör vi även i den stora näringspolitiska motion, nr 1758, som jag här behandlar. Det är väsentligt att man där får de rätta besluten och de rätta riktlinjerna. Att få en fullgott verkande företagsdemokrati förutsätter att man har ett decentraliserat näringsliv, därför att centralisering och koncentration medför en allt starkare centralstyrning, allt större företag, där människorna kommer allt längre från besluten. En decentraliserad politik gynnar däremot uppkomsten av mindre företag som skapar bättre balans.

Vi har nu i flera år talat om näringspolitiken utifrån dessa förutsättningar. Vi har fört fram en rad förslag och skisserat grunderna för att åstadkomma en mera effektiv näringspolitik som ger bättre sysselsättning, skapar fler sysselsättningstillfällen och möjligheter till nyetablering av företag. Vi har kort sagt velat åstadkomma en nödvändig flexibilitet i vårt näringsliv. Men samtidigt har vi sagt att en grundförutsättning

härfor måste vara att vi får ett genomtänkt näringspolitiskt program, som riksdagen antar. Men där har man ständigt sagt nej från regeringspartiet. Man har därvid anfört olika skäl emot förslaget, men kontentan har varit att man inte har velat vara med om det. Vi har varje gång varit lika förvånade över detta, eftersom man ju måste ha ett övergripande program för näringspolitiken liksom vi har inom andra politiska områden. Näringspolitiken är inte det minst viktiga utan kanske bland de allra viktigaste politiska områden vi har att arbeta inom. Och självfallet är det en uppgift för samhället att fastställa ett sådant program.

Riksdagen har ju fastställt handlingsprogram för vissa delar av näringspolitiken, t. ex. när det gäller jordbruket. Och i årets budgetproposition anmäler regeringen sin avsikt att lägga fram samlade näringspolitiska program inom vissa näringsgrenar, t. ex. skogsnäringen och byggsektorn. Detta talar ju för att det borde vara möjligt att få till stånd ett samlat och övergripande näringspolitiskt program genom beslut här i riksdagen.

Så bara några ord också om ett par andra centerpartimotioner. En motion gäller frågan om regionala utvecklingsbanker. Motivet för att inrätta sådana banker har helt enkelt varit att rida spärr mot koncentrations-effekterna. Vi vill, som det står i den motionen, motverka att fel företag drabbas av kreditrestriktionerna. Eftersom min centerpartikollega Olof Johansson i Stockholm senare kommer att utveckla dessa frågor närmare skall jag nu inte orda om dem.

Vi har också velat ge krediter till marknadsinvesteringar, och vi beklagar att STU-kommittén inte har kunnat ägna sig åt den saken. Om STU-kommittén inte kan göra det – och det förefaller inte särskilt troligt, måste frågorna prövas i annat sammanhang eller av någon särskild utredning.

Slutligen har vi krävt att Aktiebolaget Företagskapital skall rustas upp och göras effektivare. Vi tycker bl. a. att det är fel att inte andra aktier än nyemitterade kan komma i fråga i företagets verksamhet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4, 9, 11, 12, 14 och 17 vid näringsutskottets betänkande nr 54.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar Persson i Heden (c) och Bengtsson i Göteborg (c).

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande 1975/76:53 behandlar frågan om anslag till företags- och branschfrämjande åtgärder, m. m., och jag vill inledningsvis något kommentera vad som där står.

När konjunkturen vänder neråt drabbar detta naturligtvis flertalet företag, men särskilt utsatta blir företag i branscher som under högkonjunkturen inte har kunnat avsätta tillräckligt med vinstmedel för att

klara en lågkonjunktur. Den typen av företag finner vi ofta i de sysselsättningsintensiva grenarna av vårt näringsliv, exempelvis skoindustrin, den manuella glasindustrin samt tekoindustrin. Andra grupper och företag som drabbas extra hårt är sådana som har en mindre utvecklad marknadsföringsapparat. Ofta är industrier i dessa branscher koncentrerade till vissa bestämda delar av vårt land: skoindustrin till Närke, den manuella glasindustrin till sydöstra Småland och tekoindustrin till Sjuhäradsbygden. Svängningar i marknaden för företag i dessa branscher får därför mycket stor effekt på sysselsättningsläget i berörda orter. Ofta är de belägna på landsbygden och där är man beroende av en viss bestämd industri. Därför är det naturligt att samhället går in och bistår i företag som av en eller annan anledning råkat in i en krissituation.

Målet måste vara att återge industrierna dess livskraft varför hjälp till självhjälp torde vara den lyckligaste lösningen. De stödåtgärder som används skall vara flexibla, temporära och syfta till att åter ställa företagen på fötter. Företag som inte kan anses ha en chans att uppnå lönsamhet i en framtid bör därför stödjas endast under en övergångsperiod.

Men samhället måste också på sikt bedriva en näringspolitik som tar hänsyn till de sysselsättningsintensiva företagen. Branschstöd kan bara vara en temporär medicin. Höjningar av avgifter för de anställda drabbar denna kategori av företag ojämförligt mycket hårdare än de kapitalintensiva företagen. Vi får inte heller glömma bort att om flera av de företag som i dag producerar för hemmamarknaden läggs ner, måste vi öka vår export i motsvarande grad inom andra branscher för att inte vår handelsbalans skall stå på minus.

Herr talman! Jag sade nyss att det är viktigt med ett flexibelt stöd till företagen. Men som det är i dag är exportstödet i t. ex. min speciella bransch, den manuella glasindustrin, endast avsett för kollektiva program. Detta betyder att några företagsindividuella satsningar inte har kunnat göras, vilket i sin tur har betytt att man inte kunnat koppla samman exportstödet med företagens egna planer för att kunna uppnå en varaktig och lönsam export.

Mot bakgrund härav finner jag det vara mycket glädjande att näringsutskottet anser att de exportfrämjande åtgärderna för den manuella glasindustrin skall förändras så att bestämmelserna om stödet görs så flexibla att ett individuellt utformat exportstöd i särskilda fall kommer att utgå. Jag tror att detta är positivt och att det också kan medverka till att glasbruken kan klara den nuvarande krisen någorlunda hyggligt.

En annan fråga av stor vikt är stödet till utvecklingsprojekt i mindre företag. I denna typ av företag finns ofta idéer och tankar. Man brukar kalla det för innovationer. Men i brist på pengar och personella resurser händer det många gånger att idéerna inte kan förverkligas. Värdefulla idéer kan många gånger inte vidareutvecklas och det är till skada för såväl samhället som företag.

Därför föreslås det bl. a. i reservationen 7 att innovationscentra inrättas, dvs. statligt och industriellt understödda institutioner, som kan ställa

laboratorier och verkstäder, teoretisk kunskap, patentrådgivning etc. till uppfinnarens förfogande. Sådana institutioner skulle kunna bli ett verk-samt stöd också för de mindre företagen vid utvecklandet av nya pro-dukter.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen 7.

Jag vill nu övergå till att något kommentera näringsutskottets betän-kande 1975/76:54 och vill då börja med att slå fast att de mindre och medelstora företagen spelar en avgörande roll för samhällsutvecklingen i vårt land. Inte mindre än 25–30 % av vårt lands yrkesverksamma be-folkning har sin utkomst från denna typ av företag. På flera orter är mindre företag den helt dominerande företagstypen. Man kan mycket väl säga att utan de mindre företagen skulle en stor del av vårt avlånga land i det närmaste vara obefolkat.

Nästan alla mindre företag och även det stora flertalet medelstora fö-retag är som bekant familjeföretag. Företagen har alltså startats av en-skilda personer med en fast vilja att omsätta idéer och tankar i produktion. Detta har ofta gjorts under hård press och med mycket stor arbetsinsats. Flertalet av de stora uppfinningarna i vårt land har gjorts av människor som startat i liten skala för att sedan expandera till gagn för såväl företag som samhälle.

De mindre och medelstora företagen är alltså av utomordentlig be-tydelse såväl för produktionsutvecklingen och innovationsskapandet som för den fria konkurrensen och sysselsättningen.

Men för att människor skall våga ta ansvaret att starta en rörelse krävs någonting mer än bara själva skaparglädjen. Det måste ges möjligheter för den som vågar satsa att också få njuta frukterna av sin skörd. Bli samhället alltför byråkratiskt och alltför fiskalt så sjunker viljan att starta eget trots att många goda idéer säkert finns. Det talas i våra dagar mycket om konstnärlig frihet och jag tycker att det är bra. Men, herr talman, även företagarna är ju konstnärer på sitt område och även de måste ha ett mått av frihet för att kunna omsätta sina idéer och tankar i produktion till glädje för både sig själva och samhället.

Det är denna frihet som företagarna runt om i vårt land i dag känner hotad. Det byråkratiska trycket på företagen ökar ständigt. Jag vill erinra om att företagarna år 1974 fick en ny lag var trettionde timme som berörde företagen. 1975 beslutades om inte mindre än 1 450 lagar och förordningar samt om ändringar i dessa. Visserligen berörde inte alla 1 450 företagsamheten, men jag tycker det säger en hel del om den oro företagarna känner. Det får inte bli så att företagaren ensam skall ta det ekonomiska ansvaret men förlorar bestämmanderätten i företaget.

Ja, herr talman, företagarna har inte protesterat särskilt mycket förut, men nu när samhället klämmer åt dem så att det gör ont i mårgen skriker de till, och jag tycker att det är med viss rätt. Bortsett från några övertoner så har egenföretagarna också fog för sina protester.

Ta t. ex. arvs- och förmögenhetsskattefrågorna. Där har vi nu sådana regler som näst intill omöjliggör expansion av större familjeföretag. Stora

belopp tvingas företagen betala på ett substansvärde trots att pengarna ligger kvar och arbetar i företagen. Vi har påpekat följderna av dessa regler ända sedan 1971 och också förutsett den utveckling som skulle komma, nämligen en starkt ökad försäljning av familjeföretag och en rekordstor säljbenägenhet. Detta har f. ö. ledamoten av denna kammar herr Rask framhållit i en interpellation till industriministern, en interpellation som också kommer att bli besvarad i dag. Regeringens ovilja att lösa dessa problem är, anser vi, den direkta orsaken till nyssnämnda utveckling. Jag kan inte tolka regeringens brist på handling på annat sätt än att regeringen med gillande åsett utvecklingen mot större koncentration till ett fåtal företag. Om inte detta är fallet så borde man i rimlighetens namn ha gjort någonting åt saken för länge sedan.

En annan fråga som upprör företagen är de ständiga höjningarna av arbetsgivaravgifterna, vilka slår blint utan hänsyn till den sysselsättningsintensitet som råder inom olika branscher. Jag har tidigare i mitt anförande nämnt några sådana branscher. Jag har också vid ett flertal tillfällen här i kammaren påpekat vad höga arbetsgivaravgifter innebär för många arbetskraftsintensiva företag men tyvärr utan resultat.

Ersättning till företagen för den uppgiftsskyldighet de fullgör åt det allmänna borde vara en självklarhet, men även här har regeringen bromsat utvecklingen och t. o. m. vägrat att ge utredningen om företagens uppgiftsskyldighet tilläggsdirektiv att utreda frågan, trots att det står helt klart att kraven på uppgifter från företagen kommer att öka.

Jag måste också, herr talman, nämna de direkt diskriminerande regler som regeringen med lottens och vpk:s hjälp nyligen drev igenom på fåmansbolagens och den faktiska sambeskattningsens områden. Är det underligt att företagen och deras familjer finner sig styvmoderligt behandlade när sambeskattning alltid skall äga rum därest medhjälpande maka inte arbetar minst 600 timmar i rörelsen eller när studerande ungdom – också över 18 år – måste ha utfört arbetet under sommarferierna eller annat längre uppehåll för att avdrag skall få göras?

Herr talman! Vad jag här helt kort anförat får ses som en liten bakgrund till de reservationer jag nu går in på.

I reservationen 2, som bygger på den moderata partimotionen, konstateras att det är av yttersta vikt för människorna här i landet att veta vilken inriktning näringspolitiken skall ha. Ett uttalande i den riktning vi begär skulle bidra till att stimulera nyföretagandet och till att återge egenföretagarna tron på framtiden. Här gäller det inte minst att påpeka att nuvarande koncentrationstendenser inom näringslivet måste motarbetas. Marknadshushållningens principer har visat sig vara klart överlägsna planhushållningens när det gäller att åstadkomma ekonomiskt framåtskridande och att ge konsumenterna den största friheten. Dessutom finner vi endast i de länder som bygger sin ekonomi på marknadshushållningens principer vad vi här i landet kallar demokrati.

Så till reservationen 3. Under senare tid har oroande rapporter kommit om att nyetableringen av företag inte håller den takt den borde. Visst

har antalet enmansföretag ökat, men min oro gäller företagens ovilja att expandera. Flera undersökningar visar nämligen att den största selsättningsökningen sker genom nyetablerade företag. Särskilt viktigt är det att vi får nya företag på tillverkningssidan. Frågan om vad som kan göras för att stimulera innovationer och underlätta etableringen av nya företag är med andra ord central inom näringspolitiken. Emellertid är kunskapen om innovationsprocessen bristfällig, och vi anser därför att en expertgrupp bör tillsättas för att utarbeta innovationsfrämjande åtgärder.

I reservationen 4, som också bygger på moderata samlingspartiets partimotion, kräver vi att utredningen om löntagarna och kapitaltillväxten skall belysa och utreda frågan om ett allmänt vinstandelssystem. Detta sker mot bakgrunden av de direktiv som tidigare givits utredningen och som ensidigt tycks vara anpassade till LO:s intentioner om löntagarfonder. De direktiv som utredningen nu har ger inga som helst garantier för att frågan om individuella vinstandelssystem utreds. För oss som anser att andra förslag än sådana som leder till att ägandet och kontrollen av företagen successivt förs över på de fackliga organisationerna är detta ett rimligt krav.

Vi moderater anser i reservationen 5 att utredningen rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen skall få tilläggsdirektiv att se över den roll som statens växande engagemang i näringslivet och den selektiva näringspolitiken har spelat för koncentrationsutvecklingen. Det är då särskilt betydelsefullt att utredningen kartlägger de speciella problem som kan uppkomma på grund av att staten genom ökade insatser i själva näringslivet åstadkommer en sammanblandning av sina offentligrättsliga funktioner och de privaträttsliga uppgifter som följer av statens företagsägande.

I reservation nr 6 säger vi att de kooperativa organisationerna också hör till landets största företag. Vi konstaterar att de ofta är mycket väl-skötta. Vi anser därför att de själva måste ha råd att göra studier av det slag som framgår av motionen 1747. En sådan utredning bör inte belasta statskassan.

I reservation nr 9 finner vi att starka skäl talar för ett vidgat utredningsarbete beträffande de mindre och medelstora företagen. Vi föreslår också tillsättandet av en utredning med uppgift att dels sammanställa och i erforderlig mån komplettera befintligt faktamaterial på detta område, dels lägga fram förslag om hur de mindre och medelstora företagens arbetsvillkor skall kunna förbättras och nyföretagandet stimuleras. Vi anser det vara på tiden att få en samlad bild av de problem som den mindre och medelstora företagsamheten har – detta inte minst mot bakgrund av den starkt ökade försäljningen av litet större familjeföretag och den kö av säljare som vill avyttra sina företag.

Så till reservation nr 11, där vi vill att nuvarande svårigheter att finansiera marknadsinvesteringar avhjälps. För många småföretag gäller att de klarar tillverkningen och produktutvecklingen tillfredsställande,

men när det gäller marknadsföringen brister det en hel del. Därför behövs ökade kreditmöjligheter för detta ändamål.

I reservationen 13 vill vi moderater att förslag framläggs som syftar till att i ökad utsträckning ge möjligheter för bankväsendet och de särskilda mellanhandsinstituterna att förmedla krediter från allmänna pensionsfonden – detta för att de slutliga kreditgivningsbesluten så långt som möjligt skall decentraliseras, så att riskbedömningen fördelas på flera händer och en politisering undviks.

En annan fråga som gäller kreditgivningen tar vi upp i reservation nr 15 – detta med tanke på vikten av att ytterligare riskvilligt kapital tillförs de mindre och medelstora företagen. Vi föreslår här förbättrade återlånemöjligheter ur AP-fonden genom att lånemöjligheterna under fem år får ackumuleras och återlån erhålls upp till 75 % i stället för 50 % av avgiftsbeloppet.

Reservation nr 16 slutligen har sin bakgrund i den föreslagna lagstiftningen om medbestämmande i arbetslivet. Denna kommer nämligen att öppna möjligheter för arbetstagarna att få del av beslutanderätten i företagsledningsfrågor. Att företagsägare som driver sin rörelse i aktiebolagsform under sådana omständigheter krävs på personlig borgen finner vi inte rimligt. Därför är det viktigt, anser vi, att det dras en klar skiljelinje mellan företaget å ena sidan och å andra sidan den eller de enskilda personer som äger och leder företaget samt deras familjer.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 15 och 16.

I detta anförande instämde herr Nordgren (m).

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Näringsutskottets betänkanden 53 och 54 berör dels olika branschfrämjande åtgärder, dels näringspolitiken, i huvudsak för de mindre och medelstora företagen. Jag kommer därför att i huvudsak hålla mig till dessa bägge ämnen.

De mindre och medelstora företagen har varit ett mycket intressant debattämne under våren. Jag tror inte att det är därför att det är valår i år som småföretagarna är speciellt intressanta att debattera. Jag tror att orsaken till intresset ligger djupare än så.

Inte bara oppositionen utan även bransch- och näringslivsorganisationer har kraftigt protesterat mot regeringens näringspolitik när det gäller dessa företagsgrupper. Oppositionens intresse grundar sig på att vi vill slå vakt om den fria företagsamhetens idé och kraftigt understryka den roll som mindre och medelstora företag alltså spelar i vårt näringsliv och samhälle.

På regeringshåll har det uppfattats som kritik riktad mot hela samhället när man från företagarkåll och från olika branschorganisationer har tagit upp sin situation. Småföretagarna känner sig emellertid trängda och förföljda. Därtill kommer att det psykologiska klimatet för företagen är

tryckande i dagens Sverige med krav från olika håll.

Småföretagare är i regel ett tåligt och anpassningsbart folk. Men nu anser de att det har kommit alltför många lagar i alltför snabb takt som gäller både ekonomi och arbetsrätt. Småföretagaren jobbar ofta själv både i produktionen och på kontoret. Han har inte tid att sätta sig in i alla de nya lagarna. Han får en känsla av att inte kunna klara allt som krävs av honom. Detta är nog den rimliga förklaringen till småföretagarnas ovanligt häftiga aktioner i år. Enkelt uttryckt är det väl så att de klarar inte detta regn av lagar.

Den här småföretagarkritiken mot regeringen uppfattas tydligen, som jag sade förut, av statsråden själva som en kritik mot hela samhället. Enligt referat i pressen klagade industriminister Rune Johansson i Jönköping över den vildsinta kritiken från småföretagarhåll mot regeringens skattepolitik och karakteriserade den så här: "För många seriösa småföretagare, och dit räknar jag självfallet den helt övervägande majoriteten, måste det kännas olustigt med denna typ av frontalangrepp mot samhället." Kritik mot regeringen uppfattas alltså av statsråden som ett angrepp mot hela samhället.

Samma dag tog docent Kurt Samuelsson vid Byggmästareförbundets stämma i Ystad upp frågan. Han ställde den så här: "Politikerna borde fråga sig vad som orsakar oron och vad man kan göra åt förhållandena bland småföretagarna."

Som någon sade tidigare – jag tror att det var herr Hovhammar – har de mindre företagen fått en hel del nya lagar som man måste försöka sätta sig in i. Från 1973 till nu har det kommit fler lagar på arbetsmarknadens och ekonomins område än under de närmast föregående 90 åren. Det säger en hel del, och det skapar uppenbart problem för de mindre företagen.

Från folkpartiet har vi sagt: Vårt näringsliv får inte bestå bara av några få väldiga företag, oavsett om de är statliga eller privata. Vi behöver en blandning av olika typer av företag. I en liberal marknadsekonomi är t. ex. de mindre företagen omistliga. De ger impulser åt ekonomin som vi inte kan vara utan. De ger sysselsättning åt 100 000-tals människor. De ger liv åt bygder som annars skulle läggas öde. Därför måste det inte bara vara möjligt för människor som känner sig lockade och har idéer att starta ett eget företag – vi måste stimulera dem att göra det. Det är intressant att en opinionsundersökning för ett par år sedan visade att många ungdomar är intresserade av att öppna eget. Det intresset måste vi ta till vara.

Men det är också viktigt att de som väljer att satsa på ett eget företag kan få ett ekonomiskt utbyte som står i rimlig relation till arbetsinsatsen. Det måste helt enkelt finnas en ekonomisk stimulans för människor att starta och driva företag.

Folkpartiet vill ha en decentraliserad ekonomi. Genom att sprida makt och ansvar håller man öppet för människors lust att ta initiativ och skapa nya resurser. Det ökar effektiviteten i näringslivet. Därför anser vi att

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

både statlig och enskild maktkoncentration måste bekämpas.

En viktig förutsättning för en decentraliserad ekonomi är att det finns utrymme för små och medelstora företag. De behövs för att hindra en långtgående ägarkoncentration och för att hålla konkurrensen vid liv. De behövs för att ge människor sysselsättning och drägliga arbetsvillkor i olika delar av landet. De behövs som en källa för nyskapande inom näringslivet.

Herr talman! Jag skall övergå till att kommentera några av de reservationer som är fogade till näringsutskottets betänkanden 53 och 54. I betänkande 53 berörs företagarföreningarnas serviceverksamhet. Folkpartiet har ju lagt stor vikt vid företagarföreningarnas verksamhet; de skall ha sådana resurser att de kan spela en offensiv och uppsökande roll i de län där de arbetar. Det är därför bra att riksdagen år 1973 beslöt att ställa ett särskilt anslag för företagsservice till föreningarnas förfogande. Även om dessa anslag har ökat förhållandevis kraftigt, anser vi att en fortsatt ökning är motiverad för nästa budgetår. Vi har yrkat på en uppräknings av anslagssumman till 9,4 milj. kr. Det är alltså 1 milj. kr. utöver vad departementschefen har föreslagit.

Vi anser också att ett viktigt led i en innovationsfrämjande verksamhet, som kan både ge nya produkter och stimulera innovatörer och andra personer som har stor förmåga till nyskapande, är att dessa får goda möjligheter att utveckla sina idéer. Därför har vi föreslagit i reservationen 6 att STU för nästa budgetår får ytterligare 5 milj. kr. för projektstöd till uppfinningar.

I reservationen 7 yrkar vi att riksdagen hos regeringen begär att styrelsen för teknisk utveckling ges i uppdrag att lägga fram förslag om ökat stöd till innovationsverksamhet; riktlinjerna har skisserats i motionen 2113 från folkpartiet. Vi anser att det i landet bör inrättas s. k. innovationscentra, dvs. statligt och industriellt understödda institutioner som kan ställa laboratorier, verkstäder, teoretisk kunskap, patentrådgivning etc. till uppfinnares förfogande.

I det här sammanhanget kan det vara intressant att se på fördelningen av STU:s anslag. Det framgår klart att Stockholms län har varit kraftigt överrepresenterat beträffande antalet ansökningar i förhållande till andelen av Sveriges befolkning. Detta beror väl inte på att det bor speciellt innovationskunniga människor i Stockholmsområdet i förhållande till Sverige i övrigt, utan snarare kanske på att Stockholmsområdet har de förutsättningar som behövs för ett s. k. innovationscentrum och som vi har skisserat i vår motion. Man har alltså möjlighet att få hjälp på olika sätt.

I anslutning till näringsutskottets betänkande 54 har vi i reservationen 2 tagit upp den principiella inriktningen av näringspolitiken. Detta har berörts av tidigare talare, så jag skall gå förbi det.

I reservation nr 9 begärs, som både herr Hovhammar och herr Sjönell tidigare har berört, att en samlad utredning om de mindre och medelstora företagens problem skall komma till stånd.

I reservationen 10 föreslår herr Hovhammar och jag att produktutvecklingsstöd skall kunna förmedlas via företagarföreningarna i samarbete med STU, och vi anser att 10 milj. kr. skall ställas till företagarföreningarnas förfogande. Vidare föreslår vi att statlig kreditgaranti skall kunna beviljas för lån till produktutvecklingsändamål, och anslaget till detta har vi ansett bör vara högst 25 milj. kr.

I reservation nr 11 begär utskottets borgerliga ledamöter en utredning av frågan om lånemöjligheter för marknadsinvesteringar. I korthet är bakgrunden den att investeringar i utveckling av produkter och i marknadsföring har det gemensamt att resultatet inte kan ställas som säkerhet för vanliga lån. Företag och uppfinnare med projekt i denna utvecklingsfas har vanligtvis maximalt utnyttjat sina finansieringsmöjligheter. Om det blir möjligt att finansiera marknadsinvesteringar på samma sätt som utvecklingsinvesteringar skulle, anser vi reservanter, goda utvecklingsprojekt snabbare kunna ge resultat i form av sysselsättning och valutainkomster.

I reservationen 17, som bygger på en motion från folkpartiet, begär mittenpartiernas representanter i utskottet en utredning om detaljhandelns kapitalförsörjning och relationerna mellan detaljhandeln och grossistföretagen. Den koncentrationsprocess som pågår inom dagligvaruhandeln gör finansieringsfrågan synnerligen aktuell. Om inte detaljhandelns finansieringsfråga får en snar lösning är det en uppenbar risk för att den enskilda detaljhandeln blir helt beroende av partihandeln, som redan i dag har ett mycket starkt grepp över detaljhandelsledet genom sina kapitalinsatser.

De stora detaljhandelsblockens dominans har förstärkts av deras möjligheter till stora rabatter hos leverantörerna. Det har uppmärksammats av näringsfrihetsombudsmannen, som fört ett ärende om rabattdiskriminering till marknadsdomstolen. NO konstaterar: "En fortsatt rabattgivning efter det mönster som vi angripit här skulle på längre sikt leda till att effektiva företag utanför blocken antingen slås ut eller tvingas till samarbete med de redan tidigare starka blocken. Genom detta skulle den i dag starka koncentrationen inom handeln ytterligare förstärkas." Enligt näringsfrihetsombudsmannen finns liknande tendenser på andra håll. Anskaffningen av nödvändigt kapital kommer med stor sannolikhet att utgöra det stora problemet för dagligvaruhandeln.

Det har ju under åren skett en mycket stark koncentration till de tre stora block som dominerar grossistledet, och det är alldeles tydligt att det finns i dag inga möjligheter för en enskild företagare att starta försäljning av dagligvaror inom detaljhandeln. Dels fordras det stora säkerheter för att uppfylla de väldiga krav som fastighetsägarna ställer i sina kontrakt, dels fordras det stora kapital för att skaffa inredningar och lägga upp varulager. Det är här de stora grossistföretagen kommer in och ställer kapital till förfogande. Vi anser att detta innebär en olycklig utveckling på lång sikt. Följden blir att det i stort sett kommer att finnas bara tre stora block. KF, ICA och Dagab kommer att behärska hela den

svenska dagligvaruhandeln.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4, 6 och 7 vid näringsutskottets betänkande nr 53 samt till reservationerna 2, 3, 4, 6, 9, 10, 11, 12 och 17 vid betänkandet nr 54.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! I det föreliggande utskottsbetänkandet behandlas inte mindre än 34 motioner som berör de mest skilda aspekter av näringspolitiken, speciellt den mindre och medelstora industrin. Självklart kan jag inte på den korta tid som står mig till buds hinna med att diskutera alla yrkanden. Jag kommer därför att ge några principiella synpunkter på ett par huvudproblem i dessa motioner.

Den allmänna näringspolitikens inriktning är föremål för intresse i ett flertal av dessa motioner. Bl. a. föreslås att sysselsättningsutredningen eller annan parlamentarisk utredning skall få i uppdrag att utarbeta ett näringspolitiskt handlingsprogram. I andra motioner föreslås att riksdagen skall göra uttalanden om målen för näringspolitiken.

Utskottsmajoriteten finner nu som tidigare år förslag av denna typ orealistiska. Riktlinjerna för näringspolitiken skapas betydligt bättre genom planmässiga beslut i specifika frågor än genom allmänt hållna principuttalanden. De olika politiska partierna torde själva bäst utforma sina målsättningar för det näringspolitiska arbetet, där de utgår från det egna partiets eventuella ideologiska krav.

Vi har här alldeles nyss beslutat om varvspolitiken. Det är ett typiskt exempel på att en sådan politik bör fogas in i ett mönster som man måste tillgripa när man skall vidta praktiska åtgärder. Jag tror det känns angenämt för riksdagsledamöterna att uppleva att man nu kan prata allmän näringspolitik och röra sig med allmänna deklarationer, när man kommit ifrån de praktiska problemen.

Allra minst tror jag dock partitaktiska uttalanden i programform, som vi får i ett par av motionerna, är lämpligt underlag för samlande uttalanden i näringspolitiken.

I motionen 2113 föreslås att en grupp fristående experter skall tillsättas för att utarbeta ett förslag till en mer innovationsbefrämjande närings- och forskningspolitik. Utskottet finner icke skäl tillstyrka motionen, eftersom de förslag som där framförs tillhör huvuduppgifterna för styrelsen för teknisk utveckling och följaktligen inte bör överlåtas på något nytillskapat organ.

I olika motioner begärs ett stort antal utredningar på skilda områden.

I motionen 2027 berörs frågan om de anställdas andel i företagets vinst och kapitalbildning. Utskottet anser i år liksom i fjol att den tillsatta utredningen om löntagarfonder inte behöver några tilläggsdirektiv för sitt arbete med dessa frågor.

Motionen 2026 önskar tilläggsdirektiv till utredningen om konkurrensbegränsningslagen så att även statens växande engagemang i näringslivet och den selektiva näringspolitikens roll för koncentrationsutvecklingen

beaktas. Utskottet finner inte anledning tillstyrka förslaget, eftersom direktiven för utredningen säger att en utgångspunkt för lagstiftningen skall vara att den tillämpas i ett decentraliserat ekonomiskt system med betydande frihet för olika åtgärder beträffande produktion, distribution m. m.

I motionen 1747 föreslås att en systematisk studie skall göras av de konsument- och producentkooperativa företagens verksamhet och deras betydelse i samhället som marknadskorrektiv och deras bidrag till en konkurrens som överensstämmer med samhällets intentioner. Utskottet tillstyrker motionen.

Motion 1781 föreslår att ett särskilt organ kallat näringslivets branschråd skall inrättas med uppgift att avge yttranden i frågor som rör dels import av sådana varor som kan tillverkas inom landet, dels företagsstöd till den inhemska produktionen i sådana branscher. Utskottet avstyrker motionen med hänvisning bl. a. till att ett bifall till motionen vore en protektionistisk åtgärd, som skulle strida mot allmänt accepterade principer för svensk handelspolitik och mot internationella överenskommelser.

I ett flertal motioner från olika håll tas upp frågor om etableringskontroll.

I motionen 435 yrkas på auktorisation för den som önskar starta ett nytt företag efter konkurs.

Motionen 642 begär skyndsamt utredning av frågan om företagsformerna och etableringsrätten samt frågan om skyldighet att tillämpa kollektivavtal som villkor för etablering.

Motionerna 833 och 2128 tar upp likartade problem och kräver bl. a. kartläggning av den illojala konkurrensen.

Genom bl. a. industriverkets utredning finns i dag ett material som relativt väl belyser omfattningen och arten av den brottslighet som påtalas i motionerna. Flera pågående utredningar tar också upp etableringsrättsliga problem.

Utskottet finner behovet av åtgärder för att komma till rätta med missbruk av konkursinstitutet och med den illojala konkurrensen väl dokumenterat. Med hänsyn till det arbete med dessa frågor som pågår inom regeringskansliet och som bl. a. omfattar just övervägande om etableringskontroll och med hänvisning till att bl. a. propositionen rörande s. k. fattigkonkurser i vår framlagts i riksdagen finner utskottet inte någon anledning för riksdagen att göra något särskilt uttalande till regeringen i denna fråga.

I ett flertal motioner framförs förslag om etablerande av industriella utvecklingscentra i olika orter i landet. Utskottet hänvisar till den utvärdering av det industriella utvecklingscentret i Skellefteå, det enda i landet, som utförts av industriverket. Där pekar man på att en mängd överväganden och speciella värderingar måste föregå ett beslut om eventuellt byggande av nya utvecklingscentra. Därför anser utskottet inte att det finns förutsättningar för riksdagen att nu fatta beslut i dessa frågor.

Det måste ankomma på industriverket och de regionala och lokala intressenterna att överväga och planera sådana insatser. Först därefter kan frågan om beslut av statsmakterna aktualiseras.

I ett flertal motioner yrkas på olika utredningar och åtgärder för den mindre industrin. Man vill ha åtgärder för ökad nyetablering, färre uppköp av småföretag, bättre arbetsmöjligheter, bättre utbildning av företagare, utredning av smådriftens fördelar, åtgärder mot den diskriminering av mindre och medelstora företag som man påstår förekommer, förbättrade skatteregler och mycket annat.

Jag vill först gärna påpeka att den verksamhet som utövas av industriverket i form av företagsservice m. m. främst kommer småföretagen till del. Detsamma gäller företagareföreningarnas år för år alltmer utbyggda verksamhet. Även på annat sätt ägnas småföretagen en positiv uppmärksamhet av statsmakterna. Beskattningsfrågorna för företagen utreds av företagsskatteberedningen. Industriverket utreder f. n. frågorna om nyetableringens omfattning liksom också företagsförsäljningarna. Utredningarna är ännu inte helt avslutade, men man torde – om man vill vara mycket vänlig – kunna uttrycka det så att de i vissa motioner framförda påståendena om kraftigt minskad nyetablering är starkt överdrivna och endast utgör önsketänkande hos borgerligheten.

Flera av de förslag som framförs i övrigt är föremål för utredningar av industriverket eller olika forskare vid våra högskolor. Över huvud taget är det industriverkets huvuduppgift att följa och analysera de mindre företagens arbetsvillkor, varför många av förslagen i motionerna redan är tillgodosedda. Utskottet avstyrker därför dessa motioner.

I ett par motioner påtalas behovet av bättre information till företagen i lagstiftningsfrågor o. d. med hänsyn till de små företagens brist på kvalificerad personal för bevakning av dessa frågor. Utskottet tillstyrker dessa yrkanden.

Ett stort antal av motionerna behandlar småföretagens kapital- och kreditförsörjning. Man vill ha större möjligheter för företagareföreningarna att lämna lån även till nya verksamhetsformer som marknadsföring o. d. Man vill ha förändringar i reglerna för Företagskapitals verksamhet. Man vill ha förbättrat tekniskt kunnande i bankerna. Man vill att företagaren skall slippa ställa personlig borgen för lån till företaget, man vill ha förbättrade möjligheter till återlån från AP-fonden och en hel del annat.

Jag vill först gärna erinra om företagareföreningsutredningen, som torde avsluta sitt arbete i år och som arbetar med flera av de problem som tas upp i motionerna. Riksdagen beslutade f. ö. för bara någon vecka sedan att öka företagareföreningarnas möjligheter till s. k. egenutlåning – beloppsgränsen höjdes från 200 000 till 300 000 kr. I det sammanhanget vill jag också erinra om den utlåning till småföretagen som Investeringsbanken bedriver i samband med företagareföreningarnas egenutlåning – en utlåning som tar sig uttryck i att man fyller på det företagareföreningarna lånar ut med ytterligare medel upp till 0,5 milj. kr.

Flera av kreditinstituten i övrigt har också fått ökade resurser under året. Kapitalmarknadsutredningen sysslar även med en del av de problem som tas upp i motionerna.

Många av småföretagen kämpar med svårigheter och bekymmer och samhället har alla skäl att hjälpa särskilt de små företagen att klara sina uppgifter. Så sker också i ständigt ökad utsträckning. Utskottet, som konstaterar att de berörda problemen är föremål för uppmärksamhet från industriverkets sida och i olika utredningar, finner icke skäl att tillstyrka motionerna.

När herr Hovhammar säger att de små företagen kläms åt så att det svider och när herr Andersson i Örebro talar om att småföretagarna är förföljda vittnar detta knappast om att de försöker föra en debatt i en lugn, sansad och saklig anda. Det vittnar i stället om försök att med slagord, klyschor och talesätt skapa motsättningar där sådana inte behövde finnas. Jag skulle rekommendera att debatten fördes på ett något mer hyfsat plan. Jag tror att småföretagarna skulle finna det välbetänkt om en del av deras s. k. försvarare – som mest sysslar med att tillverka slagord – ägnade sig åt någonting annat.

I motion 434 krävs en utredning av detaljhandelns kapitalförsörjning och av relationerna mellan detaljhandel och grossistföretag. Distributionsutredningen har i viss mån behandlat några av dessa problem. Bl. a. påtalas den blockbildning som pågår inom handeln. Utvecklingen mot stor-drift och allt färre beslutsenheter bör följas av statsmakterna, eftersom det på sikt kan finnas risker för avtagande konkurrens och brist på förnyelse.

Utskottet instämmer i detta utredningens konstaterande men vill också peka på det arbete som utförs av statens pris- och kartellnämnd liksom arbetet inom utredningen rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen. Beträffande kapitalfrågorna hänvisar utskottet till att dessa behandlas av kapitalmarknadsutredningen och till en del också av företagareföreningsutredningen vad det gäller denna del.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Centern har, som jag påpekade i mitt första anförande, under en rad år framfört kravet på ett sådant här näringspolitiskt handlingsprogram. För varje år som går och för varje ny kris som inträffar – vare sig det är inom den statliga företagssektorn eller inom den privata – understryks ytterligare riktigheten i det här kravet och nödvändigheten av att det uppfylls.

Jag sade för ett par år sedan när herr Svanberg som utskottets talesman avvisade detta krav att hans skäl för detta bara var att den obotfärdiges förhinder. Jag konstaterar, herr talman, att förhindret kvarstår i år och att obotfärdigheten är precis lika stor. Man har inte någon sakligt stark invändning. Man säger att ett sådant program som vi begärt inte kan

beslutas av riksdagen därför att ingen är betjänt av allmänt hållna principuttalanden. Det måste i stället, hävdar man, fattas beslut i specifika frågor.

Herr talman! Det är just vad det är fråga om. Det föreslagna näringspolitiska handlingsprogrammet skall inte vara allmänt luddigt, utan det skall innehålla konkretioner på en rad punkter. Och det finns förebilder. Riksdagen har ju tidigare, som jag påpekat här flera gånger, fastställt övergripande program för arbetsmarknadspolitiken och bostadspolitiken – det var de första programmen. Sedan kom så småningom sådana program för regionalpolitiken och nu senast för energipolitiken. I årets budgetproposition säger regeringen att den kommer att lägga fram samlade näringspolitiska program även för skogsnäringen och byggsektorn.

Jag utgår från att varken regeringen eller riksdagen har gjort detta för att fastlägga några allmänt hållna principer. Det har varit i högsta grad konkreta målsättningar som fastställts. Bakgrunden till att man bildade Statsföretag var också en önskan att få övergripande målsättningar och handlingsprogram för hur de statliga företagen skall hanteras. De specifika beslut som hade gällt den gruppen av företag hade inte varit lyckosamma, eftersom det inte hade funnits något inbördes samband mellan dem. Åtgärderna hade blivit slag i luften åt olika håll.

Vi vill alltså ha ett sådant övergripande program. Det ser rätt lustigt ut, herr talman, att samtidigt som vårt krav år efter år blir avvisat fastställs på förslag av regeringen det ena programmet efter det andra. Snart ligger ett sådant handlingsprogram som vi kräver färdigt genom att område efter område inmutats. Jag tycker att man definitivt kunde bestämma sig för att bifalla centerkravet i stället för att gnata om detta varje år och bara godta dellösningar.

Jag upprepar det krav på grundval av motionen 1758 som vi framställt i reservation vid näringsutskottets betänkande nr 54.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ingående debattera de olika reservationerna och vad herr Svanberg anfört gentemot dem. Jag vill bara konstatera att han i många fall refererar till diverse utredningar, inte minst inom industriverket. Det är klart att man kan göra det, men det medför ju inte att vi kan släppa de krav som vi framfört i reservationerna. Kraven när det gäller exempelvis nyetablering, produktutveckling, bättre utbildning, lån för marknadsinvesteringar och mycket annat kan inte avfärdas enbart med hänvisningar till sittande utredningar.

Vidare konstaterar näringsutskottets ordförande att jag har sagt att företagarna kläms åt, och det är riktigt. Det har jag sagt och det vill jag också bekräfta. Men, herr Svanberg, det är inte fråga om några tomma slagord, varken från mig eller från herr Andersson i Örebro. Om herr Svanberg följt den debatt som förts och förs i pressen, inte minst i företagarartidningarna, och de intervjuer som sänds i TV och i radio, vet herr Svanberg trots att han inte är aktiv företagare att det i dessa dagar

förekommer stora protester från företagarkåll som inte kan avfärdas utan vidare. Man kan inte heller i det fallet referera till några utredningar. Det löser inte företagens aktuella problem. Det enda som kan lösa dem är att vi får en politik i vårt land, som gör att företagen återvinner tron på framtiden. Det är vad det handlar om, herr Svanberg. F. n. har de inte – jag upprepar det – särskilt stor tilltro till framtiden.

Vi har flera gånger här i kammaren från olika håll pekat på sådant som skulle kunna göra det mera meningsfullt att arbeta som företagare. Det gäller åtgärder som en successiv avveckling av löneskatten, att göra egenavgifterna avdragsgilla i den verksamhet de hänför sig till, att ge ersättning – som jag nämnde tidigare i dag – för visst uppgiftslämnande och att minska förmögenhetsskatten för familjeföretagen. Det är några synpunkter som företagen i dag för fram och som är högaktuella. Vi måste få bestämda besked från regeringen i de frågorna.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles tydligt att herr Svanberg inte har hängt med när jag talade här. Jag citerade dels vad statsrådet Rune Johansson har sagt, dels vad man på småföretagarkåll har gett uttryck för i den nuvarande situationen. Herr Svanberg sade att småföretagen må nära nog be Gud bevara sig för att ha herr Andersson i Örebro som försvarsadvokat här i huset. Men mina yttranden var citat, och som herr Hovhammar sade är väl inte herr Svanberg alldeles okunnig om hur småföretagen uppfattar sin situation. Jag tycker att olika branschorganisationer och näringslivsorganisationer har givit så klara uttryck för det, att det inte borde råda någon tvekan.

Om jag inte missminner mig var det ungefär samma tongångar på den socialdemokratiska småföretagarkonferensen i Uddevalla, som så att säga frammanade en interpellation. Jag vet inte om den var särskilt bunden till västkusten eller om den skrevs i direkt anslutning till detta möte, men alldeles klart är i alla fall att man även på det hållet – fastän man tillhör det socialdemokratiska partiet – anser sig ha vissa problem som mindre företagare i dagens situation.

Som jag sade tidigare har den kritik som riktats mot den av regeringen förda näringspolitiken vad gäller de mindre företagen av statsrådet själv uppfattats som kritik mot samhället. Det är visserligen rätt för en representant för regeringen att identifiera sig med samhället men att inte tåla någon kritik mot regeringen och den näringspolitik som regeringen för tycker jag nästan går i stil med Frankrikes härskare kung Sol, som sade: "Staten, det är jag!" Trots allt har de här problemen tagits upp från så många håll, inte bara här i riksdagen, att det nog finns grund för kritik.

Herr Svanberg tog upp alla insatser som industriverket gör. Men trots dem är det självklart att verket inte kan sitta inne med all kunskap, och även om dess tjänstemän besitter mycken kunskap och har många bra idéer, bör väl också riksdagen ha möjlighet att säga sin mening i

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

det avseendet.

När det gäller detaljhandelns kapitalförsörjning har herr Svanberg hänvisat till de olika utredningar som har företagits, men de har inte kunnat lösa det här problemet. Kvar står det faktum att tre stora grossistföretag dominerar hela detaljhandelsledet och att det kommer att fortsätta så, om ingenting görs.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till herr Sjönell!

Herr Sjönell talar om behovet av ett näringspolitiskt program, och visst kan vi vara överens om några allmänt hållna förklaringar, men jag vill ändå fråga vilken nytta vi i dagens diskussion om varvskrisen skulle ha haft av ett näringspolitiskt handlingsprogram, antaget för låt oss säga fem år sedan. Vi måste lösa sådana frågor förutsättningslöst. Gäller det bara rent allmänna uttalanden, kan vi ju göra dem. Jag har inte sagt att detta är tokigt, men jag har sagt att det är ganska menlös och meningslöst att syssla med att göra sådana uttalanden.

Herr Hovhammar anser att jag mest talat om utredningar. Ja, men vad har vi inrättat industriverket för? Industriverket gör utredningar och föreslår åtgärder – undan för undan kommer flera sådana. Herr Hovhammar tog själv ett exempel på det och råkade säga att vi ju trots att vi har industriverket måste få en undersökning gjord om nyetableringar. Det är precis det som industriverket har sysslat med och i dagarna kommer att lägga fram material om.

Sedan säger han att jag väl ändå måste veta vad som sägs bland småföretagare och att jag bör känna till den folkstorm eller vad han menar det är som pågår bland småföretagarna. Ja, jag har den äran att motta herr Hovhammars tidning – och jag får tacka för den! – så nog kan jag läsa upp vad som står där om småföretagarna. Jag vill inte påstå att sakligheten överdrivs där, men, O. K., det är en röst från småföretagarhåll. Och även jag träffar kolossalt många företagare och jag säger inte att det inte finns några problem för företagarna i dag. Varför skulle vi eljest bedriva hela den verksamhet som pågår i industriverket, industridepartementet, näringsutskottet och kammaren och där man ideligen sysslar med sådana frågor och undan för undan försöker göra det hela bättre? Måste man tvunget uttrycka sig med sådana floskler som att nu kläms småföretagarna åt så att det riktigt skriker om det? Vad jag menar är att den här debatten alltför mycket förs med slagord och överdrifter i stället för att föras som en saklig debatt, där man försöker att komma till rätta med problemen. Det är det som jag efterlyser.

Herr Andersson i Örebro påstår att jag har bett Gud bevara oss för herr Andersson som näringspolitisk rådgivare. Ja, gärna det, om han så vill, men jag uttryckte mig inte så. Vad herr Andersson bör låta bli att göra – jag tror att han är en klok och vettig karl och egentligen en bra rådgivare för småföretagarna – är att sprida alla sådana floskler som de citerade – de behöver inte spridas ut.

Den socialdemokratiska företagarkonferensen i Uddevalla sysslade nog inte med att uttrycka sig på det sättet. Herr Rasks interpellation får han svara för själv. Den kommer upp här senare. Men jag tror inte att man kan se den som ett stöd för dessa överdrifter.

Sedan frågar sig herr Andersson: Finns det inga problem för småföretagarna? Jag har redan sagt att de finns och att vi strävar efter att rätta till dem, men inte hjälper man till med sådana här onödiga utfall och floskler.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att herr Svanberg bemödar sig om att försöka komma på sidan av vad vi i centern vill ha sagt och gjort. Herr Svanberg är dock en intelligent karl, och jag vet att han begriper vad vi vill komma fram till, men han försöker hela tiden låtsas som om han inte förstår det.

Jag upprepar än en gång: Vi är inte ute efter allmänt hållna uttalanden. Vi är ute efter konkretioner. Det är därför vi vill ha dessa olika konkretioner inskrivna i detta näringspolitiska program.

Herr Svanberg säger att det är meningslöst att syssla med allmänt hållna uttalanden. Det kan det vara. Men då frågar jag: Varför fastställde vi ett stort, övergripande program för energipolitiken i fjol? Det var inga allmänt hållna uttalanden. Det var en rad konkretioner och specifika slutsatser som gjordes där. Det är något liknande detta som vi vill ha över hela fältet. Det bör inte vara så märkvärdigt att begripa det. Varför skall man bemöda sig om att missförstå debattmotståndarna? Det är alldeles onödigt, herr Svanberg. Försök att begripa vad vi vill ha sagt här.

I ett tidigare anförande sade herr Svanberg i samband med småföretagen att detta att nyetableringarna har varit på väg att bli färre och färre var ett borgerligt önsketänkande. Det är ett egendomligt uttalande. Trof herr Svanberg att vi från vår sida önskar att antalet nyetableringar skall minska? Det är ett obegripligt påstående – i den mån man inte skall säga någonting mycket värre.

Det är faktiskt så, herr Svanberg, att antalet nyetableringar har minskat – framför allt inom industrin – och vi som sysslar med detta på organisationsnivå vet det. Det försvinner nämligen väldigt många företag ur organisationerna, och vi måste då försöka skaffa nya företag genom ackvisition. Där har vi mött denna problematik.

Med anledning av debatten mellan herrarna Svanberg, Hovhammar och Andersson i Örebro vill jag i hög grad bekräfta oron hos småföretagarna. De är inte betjänta av, herr Svanberg, att man rycker på axlarna åt dem och talar hånfullt och nedlåtande om problemen och säger att det rör sig om slagord och överdrifter. När ni gör det från socialdemokratiskt håll är det ungefär som elefanten som klampar omkring i en porslinsbutik. Har man verkligen hört slagord och överdrifter, äreröriga och kränkande uttalanden gentemot småföretagarna så är det från folk som representerar det socialdemokratiska partiet.

Det är precis lika legitimt för småföretagarna att reagera mot en felaktig regeringspolitik som medför att de har oro för framtiden som för löntagarna att göra det. Vi har aldrig någonsin när löntagarna t. ex. startat strejker sagt att det är fascistiska inslag i de aktionerna, som man här gjort från er sida om småföretagarnas reaktioner. Herr Svanberg gör det inte – han håller sig för god för det – men det finns tyvärr partibröder till herr Svanberg som gör det.

Kom inte och tala om att småföretagarna använder slagord och överdrifter. Det är en legitim reaktion på grund av en oro för framtiden som ytterst bottnar i att regeringen med sin politik har nonchalerat småföretagens intressen och inte velat göra de insatser för dessa företag som har varit erforderliga.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Utredningar är nog bra, handling är bättre. Jag tycker att näringsutskottets ordförande, som den mycket betydande person han är i sådana här sammanhang, skulle kunna se till att vi får fram en del utredningar som inte minst småföretagarna väntar på. Gör han det, så gör han en god insats.

När vi företagare protesterar sägs det att det är slagord, och som herr Sjönell sade kan man få både det ena och det andra tillmålet. När exempelvis LO-folket håller sina kongresser och många gånger uttalar sig på ett ganska bestämt sätt gentemot näringslivet, då är det inte så farligt, då är det riktigt och fullt i sin ordning. Då protesterar sannerligen inte herr Svanberg. Det ger mig anledning att fråga: Hur är det egentligen bestämt? Är det skillnader mellan vad den ena gruppen säger och vad den andra säger? Då är kanske det gamla talesättet tillämpligt: När far super, då är det rätt.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara några få ord till herr Svanberg.

Jag tycker inte det är floskler om man citerar att stora företagargrupper uttrycker en oro som kanske grundar sig på olika konkreta åtgärder som samhället har vidtagit och som de uppfattar som väldigt besvärande. Det är inte floskler om man citerar vad man har läst ut av sammanträden som man har varit på, av tidningspress från bransch- och fackorganisationer om hur dessa grupper känner sin roll nedvärderad i det svenska samhället. Det är inte mitt eget påstående. Jag har citerat, och jag förstår att man reagerar. Samtidigt gäller det ju, som tidigare här har framhållits av både herr Sjönell och herr Hovhammar, just lusten att starta nya företag och vad det betyder när man uppfattar miljön som så trist och negativ.

Jag tycker att vi skall beakta dessa synpunkter som förts fram och den oro man känner inom den mindre företagsamheten. Det är därför som vi från oppositionspartierna har väckt olika förslag, som har följts upp i reservationerna till näringsutskottets betänkanden nr 53 och 54,

för att i viss mån underlätta för de mindre företagen i deras fortsatta arbete.

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjönell är förvånad över att jag säger att det är borgerligt önsketänkande när man talar om att nyetablerandet har minskat. Han kommer att få siffror från industriverket på detta, så får han se så småningom hur det har minskat och inte minskat. Men det är alldeles tydligt ett borgerligt önsketänkande att få framställa detta som någonting förfärligt – hur vi har gått ner i småföretagande, hur vi har gått ned i etableringstakt.

Sedan till det här om oro bland småföretagare. Jag har väl icke förnekat att det kan finnas oro bland dem, att det ibland finns reella anledningar till att man talar om svårigheter osv. Jag har inte talat hänfullt om företagarna, jag har talat om vad ni har sagt här som debattörer i kammaren, inte om småföretagarnas sätt att säga sin mening. Jag tror inte att man skall föra en debatt här i kammaren med användande av sådana uttryck. Det frågas: Är det inte legitimt för småföretagarna att klaga? Visst får väl de klaga. Jag tycker det vore synd i en demokrati att de inte klagade, om de hade anledning att göra det. Men gör det med reella diskussioner, med sakliga motiv, och inte med en massa våldsamma överord. Jag hoppas att dessa överord försvinner när valrörelsen är över, att det då inte är lika legitimt att använda dessa ord. Problemen kvarstår minsann därefter också.

Så säger herr Hovhmmar att utredningar är bra, handlande är bättre. Ja då, handlande är alltid bra – det är så lätt att säga det. Men hur vore det om man utredde först och handlade sedan? Det är det jag vill göra, och det är väl den allra bästa kombinationen – att man först tar reda på vad man bör göra och sedan gör det i stället för att bara handla.

Han säger också: "När vi protesterar kallar man det för slagord, men när LO gör det, då är det rätt." Men LO har nog inte gått ut och använt samma metod som ni använder här i dag. Vad som sedan har sagts vid olika folkmöten skall jag inte ta ställning till; jag står för vad jag själv har sagt.

Herr Andersson i Örebro är inne på samma historia och säger att det är inte floskler när man citerar uttalanden om att det finns en oro bland företagarna. Nej, men tala om det – jag tycker inte det är något fel. Herr Andersson i Örebro rör sig säkerligen rätt mycket bland småföretagare. När de finner miljön så förfärligt trist – miljön framför allt i psykologisk mening, där man tror att det och det kommer att hända och att det kommer att bli på det och det sättet – så tala om vad som är på gång. Herr Andersson i Örebro är ju med i så stor utsträckning i dessa sammanhang. Tala om vad som görs i stället för att bara snällt lyssna till överdrifterna! Var med och missionera och tala om vad vi försöker göra, bl. a. i det här huset och i kanslihuset.

Den här debatten bör väl ändå kunna reduceras till en saklig och riktig

Näringspolitiken

debatt om de reella problemen i stället för att alltför mycket innehålla slagord – jag använder det uttrycket. Man talar om att småföretagarna kläms åt så att det svider, att företagarna förföljs osv. Det är inga reella begrepp. Håll er till ett annat ordval, så kan vi föra en nykter och saklig debatt, som vi har kunnat göra i utskottet i allt väsentligt.

Herr förste vice talmannen anmälde att herrar Hovhammar och Andersson i Örebro anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! I motionen 1975/76:2158 angående sysselsättningen i Västernorrland yrkas att riksdagen uttalar sig för ett åtgärdsprogram i syfte att till Västernorrland förlägga industrier och åstadkomma sysselsättningstillfällen, varvid förutsätts inriktning på framtidsbetonade industrier.

I en punkt av detta i motionen föreslagna åtgärdsprogram yrkas att ägarna till Kramforsfabriken – Svenska Cellulosa AB, SCA, som sorterar under Svenska Handelsbanken – åläggs att svara för en ersättningsindustri med minst samma antal som f. n. sysselsätts vid denna industri. Fabriken skall nämligen inom kort nedläggas. Den sysselsätter 320 personer. Fabriken är helt nedkörd, och några reparationer eller något underhåll i egentlig mening har inte företagsägarna genomfört. Här gäller i ordets verkliga mening *industriell vanhävd*.

Historien bakom SCA:s och Svenska Handelsbankens handlande i Ådalen är fyllt av tragik för bygdens befolkning. Vad som har varit bra för SCA och Svenska Handelsbanken har inte varit bra för befolkningen i Ådalen.

SCA bildades år 1929 som ett holdingbolag och köpte upp inte mindre än 16 olika företag inom skogsbranschen i Ådalen. Det var den värdefulla skogen storfinansen ville åt. Redan från starten var Kramforsfabriken en del av SCA.

Bland företagen som uppköptes kan nämnas Kramfors Sulfatfabrik, Kramfors Boardfabrik, Kramfors Trähusfabrik, Nensjö Sulfatfabrik, Östra Sågen, Ulvviks Träsliperi, Kungsgården-Marieberg AB och Lugnviks Sågverk. Företagen har nedlagts ett efter ett. SCA har inte tagit något som helst ansvar för att ge sysselsättning åt dem som gjorts arbetslösa. Samhället har fått träda till i den mån det nu har varit möjligt. Nu återstår Kramforsfabriken. Även den står inför sin nedläggning. Inte heller denna gång vill SCA ta det sociala ansvaret.

Genom SCA köpte Svenska Handelsbanken upp de mindre bolagen för att komma över deras skogar. Enbart i Västernorrland äger SCA 25 % av all skog. Även i landet i övrigt är SCA en stor skogsägare, då detta bolag äger en tiondel av hela landets skogar eller 2.13 miljoner hektar skog.

SCA är ett multinationellt företag med ekonomiska intressen och fa-

briker i Danmark, Frankrike, Spanien, Västtyskland, Belgien, Holland, Italien, Schweiz, England och USA.

SCA och Svenska Handelsbanken har under åren behandlat Kramfors och Ådalen i stort sett som de velat. Den verkligt beslutande myndigheten har varit SCA och Svenska Handelsbanken. Det har ljugits och bedragits, och kommunen Kramfors har handlat som om det varit kungsord som kommit från SCA och Svenska Handelsbanken under decennier.

Bland alla exempel som i detta sammanhang kan nämnas är att samhället för några år sedan investerade omkring 100 milj. kr. efter ett löfte från SCA att bolaget skulle bygga en pappersfabrik i Kramfors. Därav blev dock intet. SCA placerade pappersfabriken på helt annat håll. De omfattande investeringarna i en sötvattenstunnel är ett annat exempel. Och nu tänker SCA lägga ned den sista av sina fabriker i Ådalen, en fabrik som under flera år har varit utsatt för industriell vanhävd men som ändå har inbringat många miljoner i vinst trots vanhävden även under de senaste åren.

SCA:s arvedel till Ådalen blev en industriell kyrkogård, utlämnad åt storfinansen i form av SCA som Ådalen har varit. Härifrån har Svenska Handelsbanken genom SCA hämtat hem de stora vinsterna, som dock inte har återinvesterats i Ådalen. De har i stor utsträckning exporterats till utlandet.

Ådalen är ett typiskt exempel på en bygd som utsatts för ett multinationellt företags hänsynslösa exploatering. I detta fall är det ingen skillnad på ett utländskt och ett svenskt multinationellt företag. Den i vissa kretsar så omhuldade "patriotiska" svenska kapitalismen finns inte representerad i SCA och Svenska Handelsbanken – om den nu över huvud taget finns någonstans inom svensk storfinans. Jag betvivlar det i högsta grad. Det är exempelvis ingen skillnad på SCA och bolagets handlande i dag, jämfört med hur det var under direktör Eje Mossbergs tid, denne man som en gång var socialdemokratiskt statsråd och landshövding och som sedan av storfinansen ansågs vara mest lämpad som chef för SCA.

Det är en stor brist i svensk lagstiftning att den s. k. privata företagsamheten kan få uppträda så som skett i Ådalen och köpa upp en hel rad företag i avsikt att de med tiden skall läggas ned – det är skogen man vill åt – och att inte någon del av jättevinsterna skall återinvesteras i den bygd där de skapats utan vinsterna exporteras till utlandet. Detta är dagens situation i Sverige efter över 40 års socialdemokratiskt regerande.

När det i min motion 2158 yrkas att SCA efter sitt hänsynslösa handlande mot Ådalens befolkning, efter alla tidigare företagsnedläggningar i detta område där man inte har tagit något som helst socialt ansvar, skall åläggas att svara för en ersättningsindustri, så skriver majoriteten i näringsutskottet i sitt betänkande att "det saknas legala förutsättningar för ett sådant åläggande – –". Detta skrivs alltså i riksdagens handlingar efter det att socialdemokratin har suttit i regeringsställning i över 4 de-

cennier. Fortfarande kan storfinansen alltså uppträda som den behagar.

I fortsättningen säger utskottsmajoriteten i sitt betänkande att "omfattande insatser görs för att den berörda personalens problem skall lösas. SCA har tillsatt en särskild arbetsgrupp för ändamålet, vilken studerar olika projekt. Utvecklingen bevakas noggrant av länsmyndigheterna. Kommunen och de fackliga organisationerna är givetvis också engagerade i saken. Utskottet finner inte att något initiativ från riksdagens sida är motiverat och avstyrker därför motionen ---."

Det kan tyckas vara verkliga visdomsord från utskottsmajoriteten. Men SCA:s handlande tidigare mot Ådalens befolkning inger inga förhoppningar om en positiv lösning. Här måste krafttag till från regeringens sida för en lösning till förmån för Ådalen.

SCA kan ju få loss pengarna ur sina investeringsfonder om bara regeringen medger detta. Men de kan inte få dem om regeringen säger nej. SCA bör ges en anvisning från regeringen i denna fråga: Klarar man inte ersättningsindustri till Ådalen efter all denna industriella vanhävd, som inneburit nedläggningar av fabriker och att man aldrig tagit någon som helst social hänsyn eller ansvar, då skall det inte heller komma några pengar från investeringsfonderna. Den vägen är möjlig att gå.

Att sedan länsmyndigheterna och kommunen i Kramfors är inkopplad på ärendet är självklart, men dessa myndigheter kan inte lösa problemet. Hade makten funnits där hade det inte sett ut som det gör i Ådalen och stora delar av Västernorrland.

Nyligen meddelades det från kommunen i Kramfors genom den socialdemokratiska tidningen i Ångermanland Nya Norrland: "Nu vill vi anställa raggare. Om ingenting radikalt görs spricker våra ekonomiska kalkyler. Befolkningsminskningen fortsätter i oförminskad takt. Vi måste få tag i en industriraggare med uppgift att vända utvecklingen i Kramfors." Det är kommunalrådet i Kramfors som härmed citeras.

Kommunalrådets uttalande är inte endast ett uttryck för svårigheterna då det gäller sysselsättningen i Ådalen och inför den aviserade fabriksnedläggningen utan ett uttryck för att man nu griper likt den drunknande efter ett halmstrå. Inte fanns det i det citerade uttalandet någon större tro på eller förhoppning om vare sig SCA eller regeringen. De s. k. industriraggarna som anställs snart sagt i varje kommun och län är visserligen på modet sedan länge, men de löser sannerligen inte sysselsättningsproblemen, i varje fall inte av den art som finns i Ådalen.

Och vad säger de fackliga organisationerna som enligt utskottsmajoriteten också är engagerade i saken?

Inom Pappersindustriarbetarförbundets avdelning nr 17 i Kramfors – alltså fackföreningen vid den fabrik som är aktuell för nedläggning – är man nu helt överens med yrkandet i motionen 2158 om att SCA skall svara för en ersättningsindustri med minst samma antal anställda som finns i den nuvarande fabriken. Detta krav framkom inte minst vid förstamajdemonstrationen i Kramfors i år. Kravet på att SCA skulle svara för en ersättningsindustri var den stora, bärande parollen på de

röda dukarna.

Och så till frågan om den industriella vanhävden. I Sverige finns lagar som skall skydda jorden från vanhävd. Fallet Bogesund kan här anföras. Det existerar även lag om att bostadsfastigheter inte får vanhävdas. Då träder lagen till. Men på det kanske viktigaste området – dvs. för svensk industri – existerar inga dylika lagar. Där kan storfinansen uppträda precis som den tycker. SCA:s Kramforsfabrik är ett exempel härpå.

Sedan flera år tillbaka har SCA varit inställt på att även denna sista fabrik i Ådalen skall jämnas med marken. Det intrycket har arbetarna vid denna fabrik haft sedan länge. Inga egentliga investeringar har gjorts. Endast tvingande och nödortfoga reparationer har gjorts för att hålla en produktion i gång, som även under de senaste åren med goda mas-sapriser givit goda vinster.

I motionen nr 2158 påpekas också att en vanhävdslag för industrin borde ha stiftats sedan lång tid tillbaka. Redan år 1968 motionerade kom-munisterna i riksdagen i denna fråga. I reservationen 8 till betänkandet nr 54 sägs bl. a. "att en 'vanhävdslag' för industrin bör komma till stånd, som möjliggör att kapitalägare som lägger ned företag kan åläggas att svara för ersättningsföretag med minst samma antal anställda. Regeringen bör snabbt utarbeta förslag till sådan lagstiftning och förelägga riksdagen detta."

Det är ändå horribelt att kapitalägare kan få uppträda som i fallet Åda-len.

Som stöd för yrkandet i reservationen står inte endast fallet SCA-fabriken i Ådalen. En hel del andra exempel skulle kunna anföras. Hit hör bl. a. det multinationella företaget PLM:s handlande med glasbruket i Surte och företag inom varvsindustrin såsom Eriksbergs varv.

Just nu gäller det dock den medvetna industriella vanhävden vid SCA:s fabrik i Ådalen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 8 vid näringsutskottets betänkande nr 54.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! När det gäller näringsutskottets betänkande nr 53 är det väl ingen från centerpartiet som gjort några kommentarer till de reser-vationer som finns där, varför jag med några få ord skall kommentera dem.

Betänkandet behandlar budgetpropositionens bil. 15 om anslag till fö-retags- och branschfrämjande åtgärder.

I reservationen 1 tillstyrker vi motionen 1764 av ledamoten Gernandt med förslag om att öka exporten av byggvaror.

Vi tycker nog att det ligger någonting i den här motionen. Den in-nehåller ett tiotal punkter om vad man skulle kunna göra på det här

området. Det gäller dels ett centralt organ för utländska uppköpare, dels en utprovningstation eller byggarbetsplats avscende byggnader, vidare bättre kreditmöjligheter, möjligheter att förmedla kunnande samt stödja mindre byggföretag m. m. Utskottet anser förslagen beaktansvärda, men tycker att det bör ankomma på byggnadsbranschen själv och exportrådet att genomföra åtgärderna. Vi anser dock att riksdagen av regeringen bör begära åtgärder i enlighet med motionens yrkanden.

I reservationen 2 behandlar vi partimotionen 2122 av centerpartiet om ett ökat anslag till branschfrämjande åtgärder. Anslaget skulle ökas med 3 410 000 kr. till 38,7 miljoner.

Utskottet anser att dessa anslag har en mycket positiv effekt, men att behovet inte är tillräckligt väldokumenterat för att man skall öka stödet just nu. Att det behövs ett utökat stöd finns det nog dokumentation för i flera branscher. Därför anser vi att de exportfrämjande åtgärderna på dessa områden är nödvändiga. Resurser bör lämpligen anvisas till de branscher som hittills inte kommit i åtnjutande av några främjande åtgärder utan fått stå utanför det som hittills skett på liknande områden.

I motionen 844 av herr Stjernström m. fl. föreslås 2 milj. kr. till Träinformation AB. Detta företag har till uppgift att utveckla och informera om träets användning inom byggnadstekniken dels i Sverige, dels på exportmarknaden. Detta ändamål är naturligtvis mycket beaktansvärt med tanke på svenskt näringsliv. Här enades näringsutskottet om att öka anslaget under rubriken Exportfrämjande åtgärder för träarbetande industri med 800 000 kr., således en ökning till det dubbla mot propositionens förslag. Tillika föreslår näringsutskottet att riksdagen ger regeringen till känna att Träinformation blir ihågkommet när statens industriverk fördelar dessa tillstyrkta medel.

Under reservationen 3 yrkar vi bifall till att för främjande av företagsservice skall beviljas ett ökat anslag med 4,6 miljoner i enlighet med vad som i partimotionen 2122 har föreslagits. Även i denna fråga vill näringsutskottet avvakta utredning, innan man är beredd att tillstyrka ett ökat anslag. Erfarenheterna säger dock att det hittillsvarande stödet är otillräckligt. Det är företagareföreningarnas resurser som man här skulle stärka. Det är i synnerhet två slags företagstyper som vi anser att företagareföreningarna bör ge ett så långt gående stöd som möjligt. Det är dels de mindre och medelstora företagen i allmänhet, dels underleverantörerna med deras betydelsefulla roll. De verksamma underleverantörerna är ofta satta på mellanhand. När konjunkturerne blir sämre slutar beställarna ofta helt plötsligt att anlita underleverantören utan att förvarna eller att meddela någonting bestämt. Härigenom förstör man planläggningen för dessa små underleverantörer.

Det kan tyckas vara naturligt att det stora företaget när konjunkturen blir dålig vill ge arbete åt sina egna, men samtidigt medför det att underleverantörerna lever så mycket osäkrare.

I reservationen 5 yrkar vi bifall till centermotionen 2122 vari föreslås att anslaget för teknisk forskning och utveckling ökas med 800 000 kr.

när det gäller regional utbildningsservice. Utskottet anser att det här är fråga om en försöksverksamhet och vill därför inte tillstyrka den föreslagna höjningen. Jag anser att det är önskvärt att redan nu öka anslaget i enlighet med motionens förslag. Även om vårt förslag bifalles, kommer anslaget att understiga det av industriverket beräknade behovet med 185 000 kr.

I reservationerna 6 och 7 har vi yrkat bifall till motioner från centern och folkpartiet om en höjning av anslaget för teknisk forskning och utveckling med 5 milj. kr. och att riksdagen hos regeringen skall begära att styrelsen för teknisk utveckling får i uppdrag att lägga fram förslag om ökat stöd till innovationsverksamhet.

Herr talman! Detta var i korthet några kommentarer till våra reservationer i utskottets betänkande nr 53. Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 1, 2, 3, 5, 6 och 7.

Herr RASK (s):

Herr talman! Jag skall i detta anförande svara för utskottsmajoritetens ställningstaganden när det gäller näringsutskottets betänkande nr 53.

Som tidigare sagts i debatten är det flera för de mindre och medelstora företagen väsentliga frågor som tas upp till behandling i detta betänkande. Det är också avsevärt ökade anslag för företags- och branschfrämjande åtgärder som föreslås i årets budgetproposition och som riksdagen nu skall ta ställning till. Således föreslås ökningsar i förhållande till innevarande budgetår med sammanlagt 16 530 000 kr. Det är nästan en fördubbling jämfört med anslaget för innevarande år.

För en del av de borgerliga ledamöterna i utskottet är detta inte tillräckligt, utan man pressar i reservationer på med 3,4 miljoner på ett ställe, 4,6 miljoner på ett annat och 5 miljoner på ett tredje ställe, sammanlagt 13,8 milj. kr. Den stående motiveringen för anslagsökningarna är: "Vi anser det vara väl motiverat." Det är kort och direkt, men enkelt, herr talman. De föregående talarna har redogjort för sina olika reservationer, och jag skall för utskottsmajoritetens räkning också kommentera dem.

I reservation nr 1 säger fyra centerpartister och en folkpartist följande: "Det program som skisseras i motionen ter sig i hög grad beaktansvärt." Och så tillstyrker de förslaget "att detta program skall läggas till grund för statliga insatser i exportfrämjande syfte". Med program avses tydligen de tio punkter som finns i motionen 1764.

Jag vill säga att det är till att ha begränsade anspråk på underlag för en reservation med förslag till åtgärder. Majoriteten i utskottet tycker jag gör en mer realistisk bedömning, när vi säger att det bör ankomma på byggnadsbranschen att, exempelvis via byggbranschens samarbetsråd, vidta erforderliga åtgärder för att öka exporten. Frågan kan också, säger vi, prövas genom Sveriges exportråd i samband med genomförandet av exportfrämjande åtgärder.

I centerreservationen nr 2 begärs en anslagsökning med 3 410 000 kr.

till branschfrämjande åtgärder. Nu skall man lägga märke till när det gäller denna reservation att när branschstödet infördes 1970 gällde det i första hand utbildningsinsatser och exportfrämjande åtgärder för tekoindustrierna och den manuellt arbetande glasindustrin. Denna verksamhet har sedan utvidgats till fler branscher som har haft omställningsproblem, och branschstödet omfattar nu den träbearbetande industrin och då i första hand möbelindustrin, sko-, gjuteri-, metallmanufaktur- och pälsindustrierna.

Det är möjligt att fler branscher skulle behöva detta stöd, men då skall det föreligga dokumenterade behov. Varken i reservationen eller i centerns partimotion eller av herr Börjesson nu har redovisats vilka branscher man avser, utan man bara säger rent allmänt att man tycker att fler branscher än som f. n. är aktuella bör komma i fråga. På så löst underlag är det nog väldigt svårt att få gehör, även om det gäller partimotioner.

Företagareföreningsutredningen skall enligt sina direktiv pröva även den del av företagareföreningarnas verksamhet som omfattar företags-service. Trots detta finns det vid det här betänkandet två reservationer, nr 3 och 4, om förhöjda bidrag till främjande av sådan service. Centerreservationens förslag till anslagshöjning lyder på 4 600 000 kr. Folkpartisten i utskottet är litet mera moderat och föreslår en ökning på 1 000 000 kr.

Eftersom motionskraven formulerades i januari och utredningsdirektiven kanske inte slagit igenom på partikanslierna vid den tidpunkten, kan motionsförslagen vara förståeliga. Men att sedan reservanterna, när de har kännedom om direktiven, följer upp förslagen i de s. k. partimotionerna till varje pris och till sista öret, mot gängse praxis här i riksdagen, vill jag säga är ganska anmärkningsvärt. Jag tog upp den här saken för någon vecka sedan när vi diskuterade näringsutskottets betänkande nr 51. I dag vill jag säga följande: Anförda av herr Andersson i Örebro försöker nu de tre borgerliga riksdagsledamöter som tillhör utredningen att medvetet gång på gång köra över utredningen. I dag tror jag dock inte att de lyckas med detta.

Bakom reservation nr 5, som handlar om regional utbildningsservice, står återigen de fyra centerpartistiska ledamöterna i utskottet. De vill höja detta anslag med, som herr Börjesson i Glömminge tidigare sade, 800 000 kr. Departementschefen föreslår att anslaget höjs från 2 400 000 till 3 080 000 kr. Industriverket hade i sina petita begärt 3 655 000 kr. I centerpartiets motion och i reservationen ökar man alltså på ytterligare 145 000 kr. utan att åberopa annat än allmänna talesätt, sådana som: "Redan nu står det dock klart att det är önskvärt" att verksamheten kan utvidgas. Vem har sagt detta? Det gäller ju en försöksverksamhet över hela linjen.

Bland undertecknarna av reservationen 6 finns c och fp, som vill höja anslaget till projektbundet stöd till uppfinningsutveckling med 5 milj. kr. I och för sig kan jag erkänna att denna reservation är bäst motiverad. Men utskottets majoritet anser dock att med hänsyn till riksrevisions-

verkets rapport i augusti förra året till STU, så bör beloppet 7,5 miljoner till projektbundet uppfinnarstöd vara oförändrat även för nästa budgetår. I RRV:s rapport påvisades ju olika brister hos STU, framför allt beträffande planering, uppföljning och utvärdering av projektarbete samt administrativa rutiner. Dessutom arbetar en utredning, som skall se över STU:s organisation och arbetsformer. Tar jag inte alldeles fel, så tillhör även herr Andersson i Örebro denna utredning.

Slutligen beträffande reservationen 7, som följer upp motion nr 2113 yrkandet 2 c om inrättande av innovationscentra, vill utskottsmajoriteten motivera sitt avstyrkande med samma erinran som för reservation nr 5, nämligen RRV:s rapport. Dessutom skulle jag vilja säga, att motionärerna och reservanterna är litet väl optimistiska när de säger att s. k. innovationscentra skall kunna "inrättas genom att man helt enkelt bara utnyttjar de resurser som redan finns vid t. ex. universitet, högskolor och vissa större gymnasieskolor". Detta är nog litet för löst underlag för att begära, att regeringen skall ge STU i uppdrag att lägga fram förslag byggt på motionen 2113. Jag har dessutom en känsla av att uppfinnare och forskare inte alltid befinner sig på samma våglängd och att det därför alltid är nära till kollisioner. Då tror jag mera på en utbyggnad av flera industriella utvecklingscentra av det slag som finns i Skellefteå och som behandlas i betänkandet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rask försöker ikläda mig rollen av fanbärare för reservanterna. Den rollen kan jag väl i och för sig påta mig, om herr Rask tycker det är lämpligt att vi har en speciell banérförare, eftersom jag står för olika reservationer och på det sättet eventuellt kör över företagareföreningsutredningen på någon punkt.

Herr Rask och jag har tidigare diskuterat om man skall vara med på reservationer som berör företagareföreningsutredningens direktiv. Vid vår senaste diskussion kom vi väl till den slutsatsen, att också herr Rask i tidigare betänkanden har stått för ändringar som berör frågor som företagareföreningsutredningen handhar. Jag tycker därför att herr Rask och jag sitter i samma båt. Även om jag i detta betänkande står på några reservationer, och herr Rask har motion i detta ärende, så är det i saken ingen skillnad.

En annan sak gäller det herr Rask tog upp om innovationscentra, som föreslagits från folkpartihåll. Jag vill säga till herr Rask att han inte skall vara så säker på att inte denna form av stöd till uppfinnare och innovatörer i alla fall kommer i en framtid.

Jag skall inte lätta något om vad STU-kommittén sysslar med. Men jag tror att det finns ett stort intresse just för det initiativ som folkpartiet såvitt jag minns för drygt ett år sedan tog just i denna fråga. Vi tog upp den förra året också. Var inte för säker, herr Rask. Det kanske kommer ett förslag från STU-kommittén som går i den riktningen.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rask säger att om man yrkar på ett högre anslag och en utredning är tillsatt, så kör man över denna utredning. Den principen skulle gälla flera av reservationerna här.

Men det har alltid varit så i riksdagen att just när det gäller anslagsökningar räknar man väl inte med att man är bunden av en utredning som är tillsatt eller som kommer att tillsättas.

Skulle man göra upp en förteckning över alla anslagsäskanden och alla yrkanden om ökningar som framställs, tror jag att man skulle få en ganska lång lista oberoende av vad som är under utredning eller inte.

Herr RASK (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag vända mig till herr Andersson i Örebro. Jag tror ändå att herr Andersson får vara anförare när det gäller att köra över företagareföreningsutredningen.

Dessutom finner jag det märkligt att herr Andersson när han skall uttolka riksdagens beslut om stöd på det ena eller andra sättet till tjänsteföretag inte är helt klar över vad det beslutet innebär. Men det vet herr Andersson säkert, om han tänker efter litet.

Herr Andersson i Örebro misstolkar mig när det gäller innovationscentra. Det är möjligt att det kan vara en användbar form framöver. Men vad jag reagerar emot är när motionärer och reservanter säger att sådana centra skall kunna inrättas bara genom att man helt enkelt utnyttjar de resurser som redan finns vid t. ex. universitet, högskolor och vissa större gymnasieskolor. Det är på den punkten som jag har reagerat. Jag menar att underlaget är alldeles för löst för att regeringen skall kunna ge STU ett uppdrag.

Får jag sedan med några ord komma tillbaka till herr Börjesson i Glömminge. Han är ju en klok karl i övrigt, men han kanske skulle bemöda sig om att tänka litet mer, innan han skriver under reservationer i utskottet, även om det gäller partimotioner. Enligt min uppfattning är partimotionerna inte mer värda än motioner från enskilda motionärer.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom riksdagen behandlade frågan om serviceföretagen för en vecka sedan, finns det väl ingen anledning för mig att nu spalta upp vilka företag vi anser skall falla under beteckningen serviceföretag, utan det får man väl ta ställning till i ett senare skede.

Sedan skall jag gå över till frågan om innovationscentra, som här tagits upp i en folkpartimotion och följts upp i reservation. När jag var uppe tidigare, frågade jag: Vad beror det på att man i Stockholmsområdet har större efterfrågan på STU:s pengar? Varför får man fler innovationsprojekt? Ja, såvitt man kan bedöma är det därför att det finns resurser – och då menar vi att man skall utnyttja de befintliga resurserna på olika platser. Vi har högskolor och universitet på en hel del platser. De har laboratorier och olika former av kunnande, som en uppfinnare eller

en idéutvecklare behöver. Märkvärdigare är det inte.

Men jag tror nog att det är precis som herr Börjesson i Glömminge sade: En mängd utredningar arbetar på detta område – och skulle vi ligga still och inte motionera och inte reservera oss därför att utredningar pågår skulle det naturligtvis inte bli sådana här debatter. Är det detta herr Rask vill att riksdagen skall eftersträva – att ledamöterna inte skall vara aktiva och inte föra fram sådana synpunkter som de anser rimliga och riktiga och förslag som de vill ha snabba beslut på? I så fall skall inte ledamöterna motionera. Det finns emellertid – och det kan väl herr Rask dra sig till minnes – även socialdemokrater som väcker motioner om utvecklingscentra, trots att herr Svanberg sade att industriverket sköter om det. Inte skall några socialdemokratiska riksdagsmän behöva motionera om det! Det är alldeles klart, herr Rask – som har goda kontakter på det hållet – att det var en ganska onödig motion som herr Rask väckte om ett utvecklingscenter i de trakter där herr Rask bor!

Herr industriministern JOHANSSON, som meddelat att han i samband med behandlingen av näringsutskottets betänkande 1975/76:53 ämnade besvara herr Rasks (s) den 4 mars anmälda interpellation, 1975/76:139, om åtgärder för att stimulera de mindre företagen, m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Den här debatten rör sig om en viss del av vår näringspolitik. Framför allt berör den de mindre och medelstora företagens situation. Jag har valt att i anslutning till denna debatt begära av herr talmannen att få lämna ett interpellationssvar till herr Rask, som samtidigt blir ett inlägg i debatten. Jag har också hemställt till herr talmannen att få göra några mycket korta kommentarer till den hittills förda diskussionen.

Jag börjar alltså, herr talman, med att besvara herr Rasks interpellation. Han har frågat mig dels om jag vill lämna en översiktlig redogörelse för antalet försäljningar av mindre och medelstora företag – även då med hänsyn till branscher, storlek och antalet anställda – som har förekommit under den senaste femårsperioden, dels hur jag bedömer dessa försäljningar från sysselsättnings- och samhällsekonomiska synpunkter, dels ock om jag är beredd att pröva ytterligare åtgärder för att stimulera den mindre företagsamheten.

De mindre och medelstora företagen spelar en väsentlig roll i vår samhällsekonomi. Det finns ca 250 000 företag här i landet. 245 000 av dessa har färre än 50 anställda. Ser vi enbart till industrin – med dess totalt ca 36 000 företag – finner vi att de ca 35 400 företag som har färre än 200 anställda svarar för mer än en tredjedel av sysselsättningen. Dessa mindre företag bildar tillsammans med de större företagen den industriella struktur som utgör en av grundpelarna för vårt ekonomiska framåtskridande.

Många varor och tjänster är av den karaktären att de bäst och billigast kan produceras av de mindre företagen. De större företagens satsning

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

på långa standardiserade serier har t. ex. inneburit ökade möjligheter för de mindre företagen att ta över de korta serierna och de specialiserade produkterna. De mindre företagen fungerar också ofta som underleverantörer och serviceföretag till de större företagen. De mindre företagens goda anpassningsförmåga till nya förhållanden och förutsättningar har stor betydelse för att stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft. Deras betydelse för förnyelseprocessen i samhället är obestridlig.

Jag vill kraftigt understryka att ett starkt inslag av mindre och medelstora företag alltid bör finnas i vår ekonomi. Det är därför naturligt att regeringens näringspolitik i betydande utsträckning har kommit att inriktas på att främja utvecklingen hos de mindre och medelstora företagen. Så har skett sedan lång tid tillbaka och så kommer att ske även framöver.

Herr Rask uttrycker i sin interpellation en oro för att mindre och medelstora företag i ökad utsträckning köps upp av storföretag och investmentbolag.

Enligt den statistik som statens pris- och kartellnämnd årligen ger ut över köp och försäljningar av företag inom näringslivet har en viss ökning av antalet förvärv skett under den senaste femårsperioden. Sålunda uppgick antalet registrerade förvärv till 328 år 1970, 309 år 1971, 404 år 1972, 495 år 1973 och 728 år 1974.

En närmare analys av utvecklingen under år 1974 visar att antalet förvärv var störst inom partihandel (117 förvärv), detaljhandel (68 förvärv) samt serviceverksamhet (67 förvärv). Bland industribranscherna dominerade skogsbruk och trävaruindustri med 60 förvärv. Antalet anställda inom företag som såldes under 1974 utgjorde ca 2 % av totalantalet anställda inom näringslivet. Denna siffra har i stort varit oförändrad under de senaste åren.

Småföretagen dominerar bland de uppköpta företagen. År 1974 hade drygt 70 % av de uppköpta företagen färre än 50 anställda. Detta är i och för sig naturligt med tanke på att småföretagen till antalet helt dominerar inom näringslivet. Ca 2 % av de uppköpta företagen hade fler än 500 anställda. Antalet anställda i de mindre företagen uppgick till endast ca 17 % av det totala antalet anställda i de uppköpta företagen. Däremot återfanns cirka en tredjedel av de anställda i företag som hade fler än 500 anställda.

I fråga om storleksförhållandena hos de köpande företagen kan konstateras att företag med mer än 500 anställda stod som köpare i ca 55 % av samtliga förvärv. Speciellt bör emellertid noteras att företag med upp till 50 anställda stod som köpare i hela 20 % av förvärven.

Nämnas bör också att ungefär 90 % av förvärven 1974 avsåg hela företag och således 10 % delar av företag.

Orsakerna till företagsförsäljningarna kan vara många. Herr Rask pekar på flera i sin interpellation.

Rent allmänt vill jag framhålla att strukturförändringar i form av företagsförsäljningar i och för sig är ett naturligt inslag i ett industrisamhälle

av vår typ. Man kan inte låsa näringslivsstrukturen vid ett visst mönster. Företagen måste ständigt anpassa sig till de nya krav som den tekniska och ekonomiska utvecklingen ställer.

En försäljning kan ofta vara enda alternativet för att undvika nedläggning av ett företag. Försäljningar bidrar i regel till att skapa sysselsättningsmässig kontinuitet – anställningen kan tryggas. En annan orsak till företagsförsäljningar kan vara generationsväxlingsproblem. Med höjd levnadsstandard, längre och mer gedigen utbildning och den svenska arbetsmarknadens allt större valmöjligheter har följt en delvis annan rekryteringsbas för företagaryrket. "Levebrödsprincipen" och "far till son-principen" som utgångspunkt för företagaryrket har inte längre samma omfattning som tidigare. Det kan därför vara svårt att finna lämplig efterträdare inom familjekretsen. Kapitalbeskattningen har anförts som ett problem vid generationsskifte. Många företagsförsäljningar kan helt enkelt också förklaras av att mycket attraktiva köpeerbjudanden har presenterats. Försäljningen är i sådana fall således inte framtvungad av att det försälda företaget haft problem utan snarare tvärtom.

Vid bedömning av effekterna från samhällsekonomisk synpunkt av den hittillsvarande fusionsutvecklingen bör enligt min uppfattning stor försiktighet iakttas. Som herr Rask framhåller i sin interpellation kan företagsförsäljningar givetvis medföra både positiva och negativa konsekvenser ur samhällsekonomisk synvinkel. Man har att ta hänsyn till hur försäljningen påverkar bl. a. effektiviteten och sysselsättningen i företagen. Försäljningens inverkan på den s. k. maktkoncentrationen i näringslivet är en viktig frågeställning i sammanhanget. Fusionsutvecklingen kan inte heller betraktas isolerad. Den måste sättas in i ett större sammanhang där hänsyn tas till andra strukturförändringar i näringslivet.

Att ge ett entydigt svar på frågan om fusionsutvecklingens samhällsekonomiska konsekvenser torde inte vara möjligt. Den hittillsvarande forskningen kring fusionsproblemen är begränsad. Frågor som rör motiven bakom företagsförsäljningar och vad som händer med företag som köps upp är dåligt belysta. Jag ser det därför som mycket värdefullt att statens industriverk har påbörjat ett utredningsarbete rörande fusionsprocessen. Enligt vad jag erfarit kommer speciell uppmärksamhet därvid att ägnas frågan om utvecklingen inom mindre och medelstora familjeföretag efter det att de har sålts. Vad händer med företagens produktion, sysselsättning, lokalisering, företagsledning osv.?

Bakom försäljningar av småföretag kan enligt min uppfattning ligga fullt försvarbara och förståeliga motiv. Trots detta kan det finnas risk för negativa effekter. Regeringen följer därför hela fusions- och koncentrationsprocessen med stor uppmärksamhet.

Förutom det utredningsarbete som pågår inom industriverket arbetar konkurrensutredningen med en översyn av konkurrensbegränsningslagen. Frågan om fusionskontroll utreds och utredningen kommer att redovisa sina överväganden under den närmaste tiden. Jag vill understryka att livskraftiga småföretag i sig utgör en motvikt mot ökad koncentration.

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de
mindre företagen,
m. m.*

Att slå vakt om en effektiv småföretagssektor är en självklar uppgift för regeringens näringspolitik.

I det föregående har jag nämnt att näringspolitiken i betydande utsträckning inriktas på att främja utvecklingen bland de mindre och medelstora företagen. Vi vet att dessa företag ofta inte har samma förutsättningar som större företag att med egna resurser och på egen hand möta den snabbt föränderliga tekniska och ekonomiska utvecklingen. Samhället har därför gått in med en rad stöd- och utvecklingsinsatser. Jag kan nämna insatser för att underlätta kapitalförsörjningen, för att främja teknisk forskning och produktutveckling, för att förbättra marknadsföringen, för att höja kunskaps- och utbildningsnivån i företagen osv. En rad hel- och delstatliga organ har inrättats, som t. ex. statens industriverk, styrelsen för teknisk utveckling, industriellt utvecklingscentrum i övre Norrland, Exportrådet, Industri kredit, Företagskredit och Företagskapital, för att nämna några. Under den senare tioårsperioden har vidare 2 200 milj. kr. lämnats i lokaliseringsstöd till de mindre och medelstora företagen. Det innebär att 70 % av lokaliseringsstödet har lämnats till företag med mindre än 200 anställda. Företagareföreningarnas roll bör speciellt understrykas när det gäller att främja utvecklingen bland de mindre företagen. Föreningarna utgör den samlade organisationen i varje län dit företagen kan vända sig. Genom sin närkontakt till företagen är de väl lämpade att föra ut olika statliga stöd- och utvecklingsinsatser på fältet.

Vad gäller frågan om ytterligare åtgärder vill jag framhålla att regeringen avser att fortsätta med att effektivisera och, om det visar sig motiverat, bygga ut de stöd- och utvecklingsresurser som redan finns. Det är enligt min uppfattning naturligt att bygga vidare på ett system som fungerar bra, förbättra systemets tillgänglighet och flexibilitet samt medverka till en ökad samordning mellan olika insatser.

Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit att ramen för det regionalpolitiska stödet utökas med 1 500 milj. kr. till totalt 4 000 milj. kr. Det är en åtgärd som i hög grad berör de mindre och medelstora företagen på ett positivt sätt. Vidare har regeringen tidigare i år föreslagit viss försöksverksamhet med utökat regionalpolitiskt stöd vid marknadsföringsåtgärder. En försöksverksamhet påbörjas också med decentralisering av beslutanderätten till regional nivå i vissa ärenden om regionalpolitiskt stöd. För särskilt de mindre företagen ger detta en bättre närkontakt med beslutande myndighet.

Jag har nyss framhållit företagareföreningarnas strategiska betydelse. I budgetpropositionen föreslås för nästa budgetår ett statligt bidrag på drygt 30 milj. kr. för att föreningarna skall kunna bedriva företagsservice- och utbildningsverksamhet med inriktning på de mindre företagen. Därutöver bör nämnas lånen ur statens hantverks- och industrilånefond – de s. k. direktlånen – samt industrilånegarantierna. Investeringsbanken och företagareföreningarna har inlett ett samarbete som innebär att ökade kapitalresurser ställs till de mindre företagens förfogande. Jag räknar med

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

att samarbetet bör kunna vidareutvecklas. En särskild parlamentariskt sammansatt utredning överväger f. n. föreningarnas ställning och roll inom närings- och regionalpolitiken. Enligt direktiven skall utredningen lägga fram sina förslag under år 1976. Utredningen och de tidigare nämnda åtgärderna utgör ett led i regeringens strävan att på lokal och regional nivå öka insatserna för att främja de mindre och medelstora företagens utveckling.

Inom industriverket pågår ett omfattande utredningsarbete som ineffattar bl. a. hela etableringsproblematiken. Inom industridepartementet bereds f. n. industriverkets utredning om den företagsinriktade utbildningsverksamheten vid verkets SIFU-enhet. Möjligheterna till en breddad och intensifierad samverkan med den kommunala vuxenutbildningen prövas också. För nästa budgetår föreslås närmare 10 milj. kr. bli anvisade till utbildningsverksamheten vid SIFU-enheten.

Särskilda branschprogram har inrättats för vissa småföretagsdominerade branscher, t. ex. tekoindustrierna och den träbearbetande industrin. Dessa program omfattar utbildningsinsatser, omställningsstöd, strukturgarantier, teknisk konsulentverksamhet och exportfrämjande åtgärder. Enligt regeringens förslag bör för nästa budgetår anvisas 31 milj. kr. för sådana branschfrämjande åtgärder. För avskrivningslån till effektivitetshöjande investeringar inom konfektionsindustrin har regeringen föreslagit 20 milj. kr. för nästa budgetår. Programmen kompletteras för textil- och skoindustrierna med särskilda försörjningsberedskapsåtgärder.

Under senare år har Exportrådet kommit att spela en viktig roll i det arbete som utförs av staten och näringslivet gemensamt när det gäller att främja svensk export. Företagen får genom Exportrådet tillgång till service och rådgivning från hela den exportfrämjande organisationen, handelssekreterarkontoren, utrikesrepresentationen och de statsunderstödda utlandshandelskammarna. Från staten utgår ett särskilt bidrag till Exportrådet för service åt den mindre industrin. Från och med nästa budgetår kommer medel att anvisas för utbildning i internationell marknadsföring. Sådan praktisk exportutbildning är i första hand avsedd för företrädare för mindre och medelstora företag och särskilt sådana som saknar exporterfarenhet.

För teknisk forskning och utveckling föreslås för nästa budgetår via styrelsen för teknisk utveckling och statens utvecklingsfond väsentligt ökade insatser.

Jag vill också erinra om att regeringen har lagt fram proposition om egenföretagarnas socialförsäkringsavgifter m. m. Förslaget innebär att dessa avgifter får dras av i förvärvskällan under löpande år i stället för som f. n. under allmänna avdrag med ett års eftersläpning. Om förslaget godtas av riksdagen kommer flertalet egenföretagare att få nedsättningar i avgiftsuttaget.

Företagsskatteberedningen, som beräknas slutföra sitt arbete under innevarande år, har till uppgift bl. a. att utforma företagsbeskattningen så att den möjliggör en fortsatt utbyggnad och nyetablering av företag. Fa-

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

miljöföretagens situation uppmärksammas särskilt. Beredningen utreder också frågan om företagarnas kapitalskatteproblem i allmänhet och särskilt i samband med generationsskiften.

Vidare kan nämnas att regeringen nyligen har föreslagit en förstärkning av Industrikredits och Företagskredits resurser vilken gör det möjligt att öka totala utlåningsvolymen med drygt 4 000 milj. kr. Den årliga utlåningen från dessa båda institut till de mindre och medelstora företagen uppgår till drygt 1 000 milj. kr.

Detta är exempel på några områden där åtgärder övervägs eller nyligen föreslagits för att främja utvecklingen bland de mindre företagen.

Slutligen vill jag understryka att de insatser som samhället sätter in naturligtvis inte kan lösa alla problem för de mindre företagen. Däremot kan samhället skapa och erbjuda vissa hjälpmedel samt i övrigt underlätta för företagen. Vi måste hela tiden säga oss att detta är hjälp till självhjälp. Det är företagen som själva bestämmer om de skall utnyttja de möjligheter som samhället ställer till deras förfogande. Men erfarenheten säger oss samtidigt att många företagare är så hårt engagerade i sina verksamheter att de inte har förutsättningar att ha kontakt med eller hålla sig informerade om de möjligheter som står till buds. Därför är det viktigt att kontaktvägar skapas – främst på det regionala planet – så att företagen på ett enkelt och smidigt sätt kan använda sig av de resurser som samhället ställer till förfogande. Som ett led i en sådan kontaktverksamhet kan jag nämna att industridepartementet inom kort kommer att direkt till våra mindre och medelstora företag översända en sammanfattande information om samhällets service- och utvecklingsmöjligheter.

Herr talman! Utöver vad jag nu har sagt vill jag göra några kommentarer till den debatt som har förts. Jag har självfallet med stort intresse lyssnat till debatten, där flera personer som själva representerar gruppen mindre och medelstora företag har deltagit – men med uttolkningar av vad som görs i den allmänna politiken som är mycket skiljaktiga.

Det borde emellertid vara möjligt att samlas kring några väsentliga fakta. Jag har försökt att presentera en ganska fullständig katalog över åtgärder som har vidtagits och som är på väg att vidtas för att främja utvecklingen bland mindre och medelstora företag. Jag erkänner att det är svårt att få ett riktigt grepp om de mindre och medelstora företagens problem. Jag tycker emellertid att det mot bakgrund av den lämnade redovisningen borde vara möjligt att ta fram praktiska erfarenheter från vårt samhälle.

Jag besökte för ett par veckor sedan Småland, både Kronobergs och Jönköpings län. Jag hade tillfälle att inviga ett företag i Jönköpings län med helt nya lokaliteter – ett företag med 50 anställda, där företagschefen ägaren uppgav att han ansåg samhällets politik vara utomordentligt gynnsam för företag av den typ som han representerade. Han var i huvudsak underleverantör och hade bra orderingång, en bra stam av anställda, och han hade egentligen inga erinringar.

Jag besökte ett annat företag i mitt eget hemlän, och jag skall – utan att ange vilket företag det är fråga om – redovisa några siffror om det. Företaget etablerades för ungefär två år sedan. Grundaren har själv satsat ett aktiekapital på 0,5 milj. kr. AMS har bidragit med 4,4 milj. kr., Industrikredit och Företagskredit med 4 milj. kr., Investeringsbanken med 1,3 milj. kr. och företagareföreningen med 0,2 milj. kr. Det betyder att samhället genom sina institut och Investeringsbanken har satsat 9,9 milj. kr. i detta företag. Handelsbanken har satsat 2,2 milj. kr. Företaget startade med ungefär tio anställda. I dag är de anställda ca 35, och företaget befinner sig i fortsatt tillväxt.

Här har vi alltså ett klart exempel på hur omfattande samhällets bistånd och stöd är då det gäller att etablera företag i områden där vi verkligen behöver sådan etablering. Vore det då inte möjligt, ärade kammarledamöter, att kring dessa fakta föra diskussionen? Är det någonting som brister i detta avseende? Behövs det mer av kapital inom dessa områden, inom dessa institutioner, för att klara en fortsatt utveckling av företag på vilka man är beredd att satsa? Det är klart att man inte kan satsa på vad som helst. Men här har man bedömt idén, produkten, som god. Man har alltså satsat, och det har hittills visat sig gå mycket bra. Hundratals exempel skulle kunna plockas fram.

Sedan bestrider jag inte att man fortfarande kan ha problem i många mindre och medelstora företag. Men är det då inte bättre att man seriöst diskuterar problemen, talar om vad det är som konstituerar svårigheterna för en tillväxt av dessa företag, vad det är som man behöver hjälp och stöd med? Jag har sagt i mitt interpellationssvar att åtskilliga bland de mindre och medelstora företagen – jag känner dem – är så hårt engagerade själva att de kanske inte orkar med att följa utvecklingen på det sätt som skulle ge dem möjligheter att få de kontakter som vore erforderliga för att de skulle kunna utnyttja samhällets stöd där det kunde behövas.

Det är därför som jag ser som så väldigt viktigt att vi regionalt kan få bygga upp även en uppsökande verksamhet, en kontaktverksamhet, för att kunna förmedla uppgifter om hur marknadsföringen skulle kunna samordnas med andra företags osv. Är det då inte möjligt att kring dessa problem få till stånd en seriös debatt och samtal för att söka lösningar som vi skulle kunna bli överens om, om dessa lösningar befinns vara rimliga? Och det tror jag att de kan vara i många fall. Försvarar man inte från företagen själva genom en del oöverlagda aktioner en sådan seriös debatt? Jo, enligt min mening söker man bygga upp ett slags motsättning mellan företag och samhälle och en motsättning mellan stora och mindre företag. Det är motsättningar som inte finns därför att de mindre företagen och de stora företagen är beroende av varandra. Vi kan med många exempel visa hur små företag så småningom genom fusioner eller genom sin egen expansionskraft har vuxit till stora. Volvo startade med 8 anställda, SKF startade med 16 anställda, Hägglund & Söner i Örnsköldsvik startade med 3 eller 4 anställda. I dag har några

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

av dessa företag åtskilliga tiotusental anställda.

Jag tror att man också har låst sig vid detta om koncentrationstendenser och problem när det gäller företagsfusioner – sammanföringar av företag. Utan att nu vara kritisk skulle jag bara vilja säga att det ju ändå är en dubbelbottnad förkunnelse som man ibland får höra när man lyssnar till några av centerns representanter, som i den praktiska ekonomiska politiken deltar i jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse, är med om att ta beslut om koncentrationer, sammanföringar av mindre mejerier till större enheter. På slakteri- och charkuterisidan är det precis samma sak. Detta kritiserar jag inte ett ögonblick. Jag tror att det är riktigt ekonomiskt och försvarbart från flera synpunkter. Men det är inte försvarbart att samma personer, som sitter och beslutar om koncentrationer inom sina egna områden, i den offentliga debatten söker föra en allmänpolitisk diskussion om koncentrationstendenser för att därmed rikta kritik mot en regeringspolitik utan att man har sakliga argument som underlag.

Även i det avscendet vore det möjligt att få till stånd en hyfsning av debatten. Det är ju ändå på det sättet att här sker – och det har jag redovisat – åtskilligt av fusioner och uppköp av företag, men det sker samtidigt en nyetablering av företag som i stort sett täcker bortfallet av företag eller sammanföringen av företag.

Detta är ett faktaunderlag som säger oss att här sker åtskilligt av innovationer, här sker åtskilligt av nyskapande och nyetableringar av företag, vilket vi sannerligen har all anledning att slå vakt om, samtidigt som vi självfallet uppmärksammar problemen i de befintliga företagen och även ser till att vi vårdar oss om dessa företag. Men låt oss få en mer konkret debatt om vad det är vi skall göra för att positivt påverka utvecklingen.

Till sist, herr talman: Det talas ofta om näringsvänligt klimat och om att regeringen skulle nonchalera – som herr Hovhammar uttryckte det, om jag uppfattade honom rätt – de mindre och medelstora företagen. Ja, vad är ett näringsvänligt klimat? Jag skulle vilja sammanfatta det i ett par tre punkter.

Det är att påverka såväl konsumtion som produktion och att när så erfordras stimulera med stödåtgärder. Hög sysselsättning som mål för samhällets politik är en utomordentligt väsentlig del av en näringsvänlig politik. Att ge utrymme för medborgarnas jämna inkomstutveckling och planering också på sikt, för att kunna tillgodose rimliga anspråk, bygger under även en jämnare produktion och sysselsättning.

Jag vågar hävda att den förda politiken i det här avscendet under de senaste årtiondena har varit en av de väsentligaste faktorerna för tillkomsten av det stora antal mindre och medelstora företag som vi har i vårt land. Vi bör slå vakt om den politiken men också om de företag som finns och de företag som vi gärna vill ha nyetablerade även inom gruppen mindre och medelstora företag. Låt oss emellertid föra en seriös debatt omkring de problemen!

Herr RASK (s):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar industriministern för svaret på min interpellation vill jag säga att jag ställde dessa frågor till industriministern av två orsaker. Dels ville jag ha industriministerns bedömning av en ändrad ägarstruktur hos de mindre och medelstora företagen genom försäljningar till investmentbolag och storföretag i förhållande till sysselsättning och samhällsekonomiska synpunkter, dels ville jag genom industriministern få en översiktlig redogörelse beträffande försäljningarnas bakgrund under en viss tidsperiod, grundad på faktamässigt material.

Genom interpellationssvaret har jag fått en ganska fullständig redogörelse för hur industriministern ser på försäljningarna i och för sig – deras bakgrund samt orsaker och påverkan när det gäller sysselsättning och övriga samhällsekonomiska aspekter.

Jag vill dock kommentera svaret något och även ställa två följdfrågor.

Vi har varje valår under senare tid upplevt att de mindre och medelstora företagen av olika omständigheter blivit ett slagträ i den politiska debatten. I och för sig är det väl inget direkt negativt att denna del av näringslivet ägnas uppmärksamhet – det kanske i stället kan betraktas som en fördel. Det är dock alltid sättet på vilket uppmärksamheten skapas som är intressant. Det är också fråga om vilka medel man använder och vilken avsikten är.

Därför är det väsentligt att industriministern nu har lämnat en översiktlig redogörelse dels för uppköp och fusioneringar av mindre och medelstora företag och vad detta har inneburit ur sysselsättningssynpunkter och samhällsekonomiska synpunkter under en viss period, dels för hur regeringen bedömer behovet av åtgärder för att stimulera denna del av näringslivet, t. ex. till nyföretagande.

Många kände säkert i slutet av förra året en viss oro när det gällde försäljningar av småföretag. Många gamla, stabila och välkonsoliderade familjeföretag köptes på olika sätt upp av storföretag och investmentbolag. Tyvärr har industriministern inte någon statistik från 1975 att redovisa, beroende på att en sådan statistik ännu inte finns att tillgå. Men man kan ändå göra vissa antaganden. Och jag skulle tro att antalet försäljningar 1975 ligger över siffran för 1974.

Industriministern konstaterar att under åren 1970–1974 en viss ökning i antalet fusioner eller försäljningar har skett från år till år. Vad som förvånar mig något är att endast ca 2 % av totalantalet anställda inom näringslivet berördes av dessa fusioner eller försäljningar. Detta torde bevisa att det i huvudsak var ytterst små företag det var fråga om och att det – som industriministern säger i svaret – till största delen rörde sig om detaljhandel, partihandel och serviceverksamhet och endast till mycket begränsad del om industriföretag. Jag tycker det är bra att vi har fått denna redovisning, som jag tror kan bidra till att hyfsa debatten åtskilligt.

Industriministern säger vidare i sitt svar att "strukturförändringar i

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

form av företagsförsäljningar i och för sig är ett naturligt inslag i ett industrisamhälle av vår typ". Jag håller med om detta. I min interpellation har jag också understrukt att det är felaktigt att påstå att alla försäljningar eller uppköp innebär negativa konsekvenser.

Däremot tycker jag att industriministern är litet väl kategorisk när han i svaret säger: "Försäljningar bidrar i regel till att skapa sysselsättningsmässig kontinuitet – anställningen kan tryggas." Det kan bli ett sådant resultat, men det inträffar säkert långt ifrån alltid. Det fanns en tid – det känner industriministern säkert till – då man var starkt fixerad vid massproduktion, löpande band och allt detta. Generellt är det inte så längre. Och det hoppas jag att inte heller industriministern avser med detta påstående.

Vidare säger industriministern i svaret: "Man kan inte låsa näringslivsstrukturen vid ett visst mönster". Nej, det kan man inte. Men å andra sidan kan vi heller inte undgå att lägga märke till att när en försäljning av ett företag sker, så betraktas detta ofta med misstro av de anställda och man blir oroad för sysselsättningen på orten. Detta tror jag i främsta rummet beror på att vid konjunktursvackor är det nästan alltid den lilla företagsenheten inom en koncern som kommer i fara för nedläggning eller förflyttning till moderbolaget, som oftast ligger på annan ort.

I det här sammanhanget skulle jag vilja fråga industriministern hur han ser på något slag av bestämmelser, som förhindrade eller åtminstone gjorde det svårare för det nya ägarföretaget att flytta produktionen från den ort där det uppköpta företaget ligger, t. ex en bestämmelse som vore tvingande i tiden att hålla det köpta företaget i gång eller på annat sätt tryggade sysselsättningen utöver vad trygghetslagarna föreskriver.

När det gäller bedömningen av effekterna av företagsförsäljningar från samhällsekonomisk synpunkt säger industriministern att man bör vara försiktig. Jag delar hans uppfattning allra helst som det tydligen inte finns någon utvärdering gjord ännu. Industriverket har ju, som industriministern framhåller, påbörjat ett utredningsarbete rörande fusionsprocessen. Man skall därvid koncentrera utredningsarbetet till händelseutvecklingen efter fusionsgenomförandet till skillnad från en del andra fusionsstudier som gjorts i andra sammanhang. Det är enligt min mening väsentligt att man gör detta för att få fram litet mera än svepande formuleringar i den allmänna debatten.

Jag hoppas också att industriverket bedriver denna utredningsverksamhet med så stor skyndsamhet som möjligt utan att därför eftersätta grundligheten.

I min interpellation har jag också framhållit att alltför långt drivna uppköp av mindre och medelstora företag och därav följande koncentration i stor utsträckning kan påverka konkurrensförhållandena inom näringslivet. Detta får naturligtvis, som industriministern säger i svaret, ses i samband med nyetableringstakten. Eftersom nyetableringen av företag under de senaste åren ungefärligt motsvarar antalet nedlagda fö-

retag, så skall man nog vara observant. Det kan innebära osäkra effekter.

Industriministern hänvisar i detta avseende till utredningen rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen som tillsattes i slutet av 1974. Sedan jag läst direktiven till denna utredning är jag också medveten om att denna utredning kommer att se på fusionsbildningarna och företagsköpen utifrån konkurrensbegränsningsaspekten. Kommer man i utredningen om översyn av konkurrensbegränsningslagen till att en ökad koncentration i form av uppköp av mindre företag leder till konkurrensbegränsningar förutsätter jag att regeringen lägger förslag till riksdagen om fusionskontroll – t. ex. genom en effektivisering eller en utbyggnad av det 1967 beslutade storföretagsregistret.

Industriministern säger vidare i sitt svar att man inte skall överdriva de negativa effekterna för småföretagens del av företagsförsäljningarna. Och här delar jag industriministerns uppfattning. Men ändå är det precis vad som skett under den senaste tiden. Det har skett genom massmedia och det har gjorts i partitaktiskt nit av en del borgerliga politiker.

Folkpartiets ledare, herr Per Ahlmark, reser landet runt och talar om att två småföretag säljs varje dag. Vissa borgerliga riksdagsmän kan inte öppna munnen här i kammaren förrän de är inne på talet om nedläggningar, uppköp och det stora antalet av mindre och medelstora företag som bjuds ut till försäljning.

Därför är det mycket tacknämligt att industriministern nu säger att hela fusions- och koncentrationsprocessen skall följas med stor uppmärksamhet från regeringens sida.

Till detta skulle jag vilja lägga en liten sammanställning som jag fått när det gäller företagsförsäljningar i mitt hemlän – Jönköpings län – under 1975. Nu är det att märka att detta material som jag har gäller enbart producerande industriföretag. När man är ute och talar om att det förekommer två företagsförsäljningar per dag, då räknar man tydligen in försäljningar av enmansbutiker, partihandelsföretag, frisersalonger med enmansbetjäning och producerande företag – stora och små, allt om vartannat.

1975 såldes i Jönköpings län 40 företag. Av dessa köptes 26 upp av andra mindre och medelstora företag. 9 köptes av storföretag. 2 köptes upp av investmentbolag och 3 var större företag som fusionerades.

Beträffande den tredje frågan i min interpellation skulle jag vilja säga, att det är en i och för sig värdefull sammanfattning av vad som f. n. är på gång som redovisas i svaret. Redovisningen sammanfaller också med industriministerns tidigare uttalande om att den socialdemokratiska näringspolitikens självklara uppgift är att slå vakt om småföretagen. Där emot måste jag medge att det inte i redovisningen finns så mycket av initiativ som skulle vara till fördel för den del av vårt näringsliv i vilken de mindre och medelstora företagen ingår och som på sitt sätt skulle verka sysselsättningsstimulerande. Därför vill jag ställa en preciserad konkret följdfråga till industriministern. Frågan har också direkt samband med ett av de betänkanden som kammaren nu behandlar.

Nr 139

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

Fredagen den
28 maj 1976

Näringspolitiken

*Om åtgärder för att
stimulera de mindre
företagen, m. m.*

Frågan lyder: Är industriministern beredd att pröva behovet av och förutsättningarna för ytterligare industriella utvecklingscentra av den typ man har i Skellefteå? Jag ställer frågan mot bakgrund av att näringsutskottet haft att behandla ett stort antal motioner i detta ämne och att behandlingen inte skett på alltför positivt sätt.

Det finns för det första bland otaliga mindre och medelstora företag ett uttalat behov av teknisk hjälp för bl. a. produktutveckling och framtagande av nya produkter. För det andra borde det vara angeläget ur samhällets synpunkt att alternativt till IUC i Skellefteå pröva denna form av industriellt utvecklingsarbete i ett speciellt småindustriområde. För det tredje borde också ett utvecklingscentrum kunna stimulera till ett ökat nyföretagande.

Beträffande nyföretagandet så känner industriministern till att det ofta klagas över att detta varit alldeles för litet under senare år. Av svaret som jag fått framgår att industriverket håller på med ett omfattande arbete kring hela etableringsproblematiken. Det är, anser jag, angeläget att man här kan få fram ett faktamaterial som kan ge besked om orsakerna till att nyföretagandet endast håller jämna steg med antalet nedlagda företag, och om det anses nödvändigt att föreslå åtgärder i detta fall. Den allmänna debatten är här alldeles för ensidig. För min del tror jag att det ligger åtskilligt av psykologi i denna fråga. Det finns nämligen många människor som vill starta eget men som avskräcks av allt detta gnölande och gnällande.

Företagareföreningen i mitt län planerade under våren 1975 en kurs just i att starta eget. Vi räknade med ett tjugotal deltagare i denna kurs. Det blev 180 deltagare och sex kurser!

Intresset för nyföretagande finns således. Förutsättningarna och det rätta klimatet finns, men så kommer bl. a. massmedia in och skapar opinioner mot ett nyföretagande. Man ordnar krismöten och man piskar upp stämningarna. Allt misstänkliggörs.

Jag skulle vilja citera vad någon sade vid ett tillfälle och som hänsyftade just på detta: "Det är mer språk än anspråk som irriterar."

Till slut tackar jag än en gång industriministern för svaret på min interpellation. Det ger mycket av värde, och jag hoppas att det kommer att bidra till att debatten kring de mindre och medelstora företagen åtminstone nyanseras i förhållande till den debatt vi haft under den senaste tiden.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om dessa betänkanden samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 7 Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem
BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert